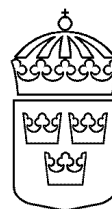

Riksdagens protokoll 1998/99:53

Onsdagen den 10 februari

Protokoll
1998/99:53

Kl. 09.00 – 17.43

1 § Utrikespolitisk debatt

Utrikespolitisk debatt

Anf. 1 Utrikesminister ANNA LINDH (s):

Fru talman! Överlastade kärror med kvinnor och barn på flykt. En krigsmaskin som dödar, slår sönder och terroriserar. Etnisk rensning, oförsonlighet och lögn som politikens redskap. Krypskyttar och massgravar.

Detta har hänt i dessa dagar i vår egen världsdel, i Europa. Detta är den ödesdigra verklighet som åter kommer att spelas upp framför våra ögon om inte förhandlingarna i Rambouillet leder till resultat och lägger grunden till en fredlig utveckling.

Det påminner oss om vad politik – också utrikespolitik – ytterst handlar om: människors vilja att leva i trygghet, att få sina rättigheter respekterade och att ha en chans att förverkliga sina drömmar.

Men i dag är Balkan ett tragiskt särfall i Europa. Övriga Europa har under det senaste årtiondet haft en dynamisk politisk och ekonomisk utveckling. Det är hög tid att Balkan finner sin plats i det moderna Europa.

Fru talman! Sveriges insatser kring Östersjön, i EU, på Balkan och globalt visar hur förutsättningarna för vår utrikespolitik förändrats. Utrikes- och inrikespolitik flyter samman. Sambandet mellan politik och ekonomi blir tydligare, liksom den ekonomiska utvecklingens roll för demokrati och säkerhet. Utrikespolitik är såväl handel och investeringar som utvecklingssamarbete och migration. Detta återspeglas också i Utrikesdepartementets nya organisation.

Sveriges medlemskap i Europeiska unionen ger oss möjlighet att verka för en kontinent präglad av demokrati, solidaritet och öppenhet. Utvidgningen och EU:s kontakter med Ryssland skall bidra till att ena det Europa som alltför länge varit delat.

Vi vill bidra till att forma en union nära medborgarna genom ett aktivt arbete för sysselsättning, jämställdhet, miljö- och konsumentskydd. Ordförandeskapet år 2001 blir en ny milstolpe i det svenska EU-arbetet.

Rörelseriktningen i den internationella utvecklingen är i grunden positiv och hoppningivande. Antalet väpnade konflikter minskar, särskilt mellan stater. Barnadödligheten går ned. Det internationella arbetet för hållbar utveckling fördjupas. Vi ser en växande värdegemenskap kring demokrati, mänskliga rättigheter, folkrätt och frihandel.

Försvarsberedningen har konstaterat att Sveriges säkerhetspolitiska situation är god. I ett tioårsperspektiv är ett invasionsföretag mot hela eller delar av Sverige inte möjligt att genomföra.

Samtidigt återstår långsiktiga hot. Klyftorna ökar. Rovdrift hotar vår globala miljö. Ekonomisk osäkerhet i Asien, Ryssland och Latinamerika sänder chockvågor genom världsekonomin.

Väpnade konflikter måste förebyggas genom att bakomliggande orsaker angrips med alla de politiska, ekonomiska och militära instrument som står till världssamfundets förfogande.

Utvecklingssamarbete, handelspolitik och konfliktförebyggande arbete är viktiga redskap i vår samlade utrikespolitik. De måste ständigt utvecklas för att möta de förändringar som globaliseringen medför.

Sveriges omfattande bistånd har vunnit respekt i omvärlden. Den utvärdering som ägt rum under senare år kommer att föras vidare i en parlamentarisk översyn. Regeringen vill med en aktiv handelsfrämjande politik stimulera ekonomisk utveckling och sysselsättning. Utrikespolitiken bidrar så till vår egen materiella välfärd.

Deltagande i fredsfrämjande och humanitära insatser är en av totalförsvarets huvuduppgifter. Ett handlingsprogram för konfliktförebyggande åtgärder utarbetas nu.

Fru talman! Regeringen vill stärka samarbetet för demokrati, säkerhet och utveckling i vårt närområde. Under ett halvsekel var Östersjön en vallgrav mellan öst och väst. Samma hav förenar i dag fria länder och människor genom växande handel, kulturutbyte, politiskt samarbete och kontakter mellan kommuner, företag och folkrörelser. Ett nätverk av samarbete blir ett skyddsnät för freden.

Trots den ekonomiska krisen i Ryssland har Östersjöregionen förutsättningar att på sikt bli ett av Europas mest dynamiska tillväxtområden. Utöver tidigare omfattande insatser anvisar regeringen under de närmaste fem åren ytterligare 1 miljard kronor för att utveckla näringslivet och höja välståndet i regionen. Regeringen har tillsatt en Östersjöberedning som kommer att utarbeta riktlinjer för hur dessa medel skall användas.

I Östersjöområdet håller säkerhetsmönstren fortfarande på att formas. Principen om varje stats rätt att själv välja säkerhetspolitisk väg är av grundläggande betydelse. Ansvar att se till hela Europas säkerhet reducerar inte denna rätt. Europas säkerhet är odelbar. Säkerheten också i vår del av kontinenten är en angelägenhet för hela Europa och för Nordamerikas länder. Ryssland är en del av Europa och måste också vara en del av en alleuropeisk säkerhetsordning.

Östersjöstaternas råd, som i fjol fick sitt sekretariat i Stockholm, är ett allt viktigare samarbetsforum. En aktionsgrupp under svensk ledning bygger upp samarbetet för att bekämpa organiserad brottslighet. En regional Agenda 21 blir verklighet.

På svenskt initiativ görs särskilda insatser för att skydda utsatta barn. En konferens med ministrar ansvariga för familje- och barnfrågor hålls i Stockholm senare i vår.

Under Finlands ordförandeskap kommer EU att utveckla sin nordliga dimension. Detta skapar förutsättningar för att stärka såväl Östersjöstaternas råd som det arktiska rådet och Barentsrådet.

Förhållandet mellan de baltiska länderna och Ryssland har utvecklats positivt, även om det fortfarande finns utestående frågor dem emellan.

Ryssland bör snarast underteckna gränsfördragen med Estland och Lettland, och det ryska parlamentet bör ratificera gränsavtalet med Litauen. Estland och Lettland tar med stöd från Sverige och andra länder viktiga och nödvändiga steg för att integrera de ryskspråkiga befolkningsgrupperna i sina samhällen.

Regeringen stöder Rysslands inlemmande i det europeiska samarbetet. Regeringen arbetar för att utvidga samarbetet på regional och lokal nivå och stöder det sociala reformarbetet.

Sverige deltar aktivt i EU:s arbete på en Rysslandsstrategi för bl.a. handel, ökad kärnsäkerhet och demokratistöd. Det är av största betydelse att ett demokratiskt Ryssland går vidare för att skapa en väl fungerande rättsstat och en socialt hållbar marknadsekonomi.

Under mottot ”Sverige–Polen: Östersjögrannar i det nya Europa” gör regeringen i år en bred satsning för att stärka banden mellan Polen och Sverige. Det är av stor vikt att både Polen och Tyskland aktivt deltar i samarbetet mellan Östersjöregionens länder.

Det nordiska samarbetet har fått ökad betydelse och ny dynamik genom Sveriges och Finlands medlemskap i EU. Sverige har lämnat över ordförandeskapet för det nordiska regeringssamarbetet till Island. Vi har kunnat bidra till att ge samarbetet en målmedveten och strategisk inriktning.

Norden är en viktig utgångspunkt för ett vidare internationellt engagemang. Det nordiska samarbetet stimuleras också genom en allt närmare samverkan med de baltiska länderna.

Fru talman! Regeringen vill stärka samarbetet för demokrati, säkerhet och utveckling i hela Europa. Sverige har en europeisk identitet och ett europeiskt ansvar. Det aktiva engagemanget i Europeiska unionen är det viktigaste uttrycket för vår vilja att ta ansvar för Europa.

Medlemskapet i EU gagnar vårt land. Det förbättrar våra möjligheter att ta till vara våra ekonomiska och säkerhetspolitiska intressen. Regeringen avser att bedriva en aktiv och framåtsyftande EU-politik.

Under de närmaste åren står EU inför omvälvande förändringar. Regeringen vill aktivt verka för att unionen utvidgas samtidigt som samarbetet fördjupas och vidareutvecklas.

EU:s arbetssätt och institutioner måste reformeras. Starka och effektiva institutioner är ett intresse för medlemsländer som Sverige. Under det svenska ordförandeskapet 2001 kommer Sverige att verka för att Europeiska unionen bättre kan möta 2000-talets krav.

EU ändrar karaktär. Frågor som ligger medborgarna nära – sysselsättning, miljö, jämställdhet, konsumentpolitik, brottsbekämpning – har blivit alltmer centrala i unionen. Med en sådan utveckling ökar också det folkliga stöd vi vill se för EU.

Europaparlamentet spelar en viktig roll för ett öppet EU. Ett högt deltagande i parlamentsvalet i juni stärker medborgarnas röst i Europa.

Den svenska regeringen bidrog aktivt till att driva fram överenskommelsen om sysselsättning i Amsterdamfördraget. På denna gemensamma grund utarbetas nu mål och riktlinjer för att bekämpa arbetslösheten på EU-nivå och i nationella handlingsplaner.

Förhandlingarna inom Agenda 2000 bör slutföras redan i vår. De bör underlätta utvidgningen, en bättre användning av EU:s resurser och en rättvisare bördefördelning. Jordbrukspolitikerna måste reformeras.

Utvidgningen av EU har högsta prioritet för regeringen. Vi måste motverka nya skiljelinjer i Europa både genom en framgångsrik utvidgningsprocess och genom att EU:s samarbete stärks med de europeiska länder som inte omfattas av utvidgningen.

Det är ett vitalt svenskt intresse att länderna i vår närhet inlemmas i det nya Europa.

Estland har, liksom Polen, inlett formella förhandlingar om medlemskap i EU. Lettland och Litauen har genomfört viktiga reformer för att uppfylla kraven för medlemskap. Dessa länder bör snarast inbjudas att delta i de formella förhandlingarna.

Införandet av euron var ett historiskt steg för Europa. Det är viktigt också för Sverige att EMU blir framgångsrikt. Beslut om ett svenskt deltagande i EMU:s tredje steg skall underställas folket i val eller folkomröstning. Regeringen satsar under året 20 miljoner kronor för att stimulera debatt och folkbildning om EMU.

Genom EU:s inre marknad vill vi vara med om att skapa en modern, öppen och effektiv ekonomi – till nytta för unionens medborgare, och också för människor utanför unionen. Regeringen avser att driva på utvecklingen av den inre marknaden, ett unikt och framgångsrikt projekt, som gynnar ekonomisk utveckling och sysselsättning.

Regeringen fortsätter arbetet för en bättre konkurrensövervakning. Reglerna om statsstöd måste respekteras bättre, och mer effektiva och rättvisa regler för offentlig upphandling måste tillämpas. Den ekonomiska kontrollen måste stärkas.

Hållbar utveckling och integrering av miljöaspekter i EU:s politik på olika områden har blivit ett mål för unionen. Regeringen kommer att arbeta för att miljöreglerna i Amsterdamfördraget får ett starkt genomslag, t.ex. genom effektiva åtgärder mot föroreningen.

Att utveckla och utvidga den europeiska värdegemenskapen om demokrati och mänskliga rättigheter har sedan grundandet 1949 varit Europarådets huvuduppgift. Regeringen har tillsatt en nationalkommitté för att samordna aktiviteter i Sverige inför organisationens 50-årsjubileum. På svensk-norskt initiativ har Europarådet beslutat om ett europeiskt barnprogram.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa – OSSE – har en viktig konfliktförebyggande roll bl.a. genom fältverksamhet och den särskilde högkommissarien för nationella minoriteter.

I Kosovo står OSSE nu inför sin hittills största och mest krävande uppgift. Personal från över 30 länder samverkar i ett för regionen och Europa avgörande skede.

Jag förmodar att vi kommer tillbaka till Kosovo senare under debatten.

Sverige är, efter beslut i FN:s säkerhetsråd, berett att medverka i en fredsfrämjande insats för att en överenskommelse om Kosovo skall kunna genomföras.

Nato har efter det kalla kriget genomgått en dynamisk förändring. Det gäller såväl uppgifter som organisation och medlemskrets. Insatsen i Bosnien – till vilken Sverige fortsätter att lämna ett stort bidrag – har gett Nato en ny och central roll för krishantering i samarbete med länder utanför alliansen.

Sverige är aktivt engagerat i det arbete som bedrivs inom Partnerskap för fred – PFF – och det euroatlantiska partnerskapsrådet.

PFF har en betydelsefull förtroendeskapande roll, inte minst i vårt närområde. Partnerskapet är en viktig del i arbetet på att bygga upp en förmåga till krishantering i vår del av världen, så att vi gemensamt skall kunna möta hot och kriser.

Sveriges militära alliansfrihet syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde består. Den minskar spänning och ökar säkerheten i vår del av Europa. Vi har själva valt vår politik och definierar dess närmare innebörd.

Militär alliansfrihet innebär inte utanförskap. Sverige deltar konkret och aktivt i samarbetet för att främja fred och förebygga konflikter såväl i Europa som globalt.

Regeringen vill stärka den europeiska förmågan till krishantering. EU har – med sin bredd och värdegemenskap – en stor potential på detta område. På Sveriges och Finlands förslag har krishantering skrivits in som en EU-uppgift i Amsterdamfördraget.

En intensiv diskussion förs nu i Europa om dessa frågor. Regeringen välkomnar detta. I första hand gäller det att stärka ländernas gemensamma vilja att agera. Vi är också beredda att se över beslutsformer och institutionella lösningar för krishantering. En klar skiljelinje mellan krishantering och territorialförsvar bör upprätthållas.

Fru talman! Regeringen vill stärka samarbetet för demokrati, säkerhet och utveckling globalt.

Vår strävan är att också på denna nivå skapa en samarbets- och säkerhetsordning som bygger på en allt starkare värdegemenskap.

FN:s säkerhetsråd är kärnan i den internationella säkerhetsordningen.

FN:s ansvar är ytterst att stå som garant för folkrättens primat i världspolitiken. Det är säkerhetsrådet som har till uppgift att besluta om militär våldsanvändning, förutom i fall av självförsvar eller i extrema nödsituationer. Detta gäller oavsett vem som har uppdraget att leda den fredsfrämjande insatsen.

Som medlem av säkerhetsrådet under de gångna två åren såg Sverige som sin främsta uppgift att stärka rådets vilja och förmåga att ta sitt fulla ansvar för internationell fred och säkerhet. Vi kunde i många frågor bidra till att viktiga resultat uppnåddes.

Samtidigt fick vi en handfast erfarenhet av de problem som säkerhetsrådet står inför. Ibland har nödvändiga rådsbeslut blockerats. Ibland har rådet ställts åt sidan.

Lärdomarna från denna period i säkerhetsrådet är en tillgång i vårt fortsatta FN-engagemang, som förblir en hörnsten i vår utrikespolitik.

Det svenska FN-arbetet präglas av en helhetssyn. Fred, säkerhet, demokrati, mänskliga rättigheter, humanitärt arbete och hållbar utveckling är i ett långsiktigt perspektiv oskiljaktiga.

Centralt för regeringens FN-politik är att verka för att FN stärks och reformeras. Sverige har tilldelats en ledande roll i arbetet för att reformera säkerhetsrådet. Medlemsstaterna måste uppfylla sina finansiella åtaganden.

FN:s konfliktförebyggande arbete behöver utvecklas. Respekt för de mänskliga rättigheterna bör genomsyra FN:s arbete. Särskild uppmärksamhet måste fästas vid barnens rättigheter och livsvillkor. En strategi för

fattigdomsbekämpning bör antas av Millennieförsamlingen år 2000. Det humanitära biståndet är en del av det internationella arbetet för fred, demokrati och utveckling.

Indiens och Pakistans kärnvapenprov har visat att hotet från massförstörelsevapen har förnyad aktualitet. Vårt mål är en värld fri från massförstörelsevapen.

Regeringen verkar aktivt för att stärka det internationella samarbetet för icke-spridning och nedrustning av kärnvapen. Åttanationsinitiativet anvisar en pragmatisk väg mot kärnvapennedrustning. Det lyfter fram det nära sambandet mellan att förhindra spridning och kärnvapenstaternas åtaganden om nedrustning och avskaffande av alla kärnvapen.

Vi har också sett vad kemiska och biologiska vapen kan åstadkomma i händerna på Saddam Hussein eller terrorister i Tokyos tunnelbana.

Vi måste ha en strategi för att möta nya hot, såsom terrorister med massförstörelsevapen eller angrepp på informationssystem. Det internationella samarbetet måste stärkas, inte minst kring konventionerna om förbud mot kemiska och biologiska vapen.

Sverige var pådrivande för att få till stånd Ottawakonventionen om ett totalförbud för antipersonella landminor. Vi har en ledande roll i arbetet för minröjning och stöd till minoffer.

Nedrustning och rustningskontroll är en viktig uppgift också i Europa. De förhandlingar om två viktiga avtal som skall avslutas i år – Wiendokumentet och CFE-avtalet om konventionella vapen – är av stor betydelse också för Sveriges säkerhet.

Regeringen verkar för en mer restriktiv vapenexport genom att bl.a. söka vidareutveckla EU:s uppförandekod.

Sverige arbetar också tillsammans med andra länder för verkningfulla åtgärder mot det stora lidande som spridningen och användningen av lätta vapen orsakar i dagens konflikter.

Fru talman! Respekten för de mänskliga rättigheterna skapar en fast grund för fred och säkerhet. Detta perspektiv skall genomsyra vår utrikespolitik. Det är lika viktigt i vårt arbete i Europa som globalt och i vårt bilaterala samarbete med andra stater.

Rasism i alla dess former skall bekämpas, hårt och kompromisslöst, här hemma och utanför våra gränser.

Projektet Levande historia handlar om att aldrig glömma. Det handlar om att dra slutsatser för vår egen tid. Regeringen fullföljer detta arbete.

Jämställdhet är ett prioriterat mål för regeringen. Här är vägen lång att gå i en värld av diskriminering, utbrett våld och förtryck av kvinnor.

I arbetet för mänskliga rättigheter skall vi bidra till att utveckla det internationella normsystemet och handla i konkreta fall när dessa normer kränks.

Regeringen agerar ofta inom EU för att förstärka de mänskliga rättigheterna. Amsterdamfördraget har fastlagt att EU bygger på frihet och respekt för de mänskliga rättigheterna, som måste iakttas av såväl dagens som framtidens medlemsstater.

I år är det tio år sedan konventionen om barnets rättigheter antogs. Ingen annan konvention om mänskliga rättigheter har fått så stor anslutning. Den översyn av barnfrågor som regeringen påbörjat syftar till att barnens bästa skall genomsyra Sveriges utvecklingssamarbete.

Regeringen verkar för ett tilläggsprotokoll till barnkonventionen som förbjuder användning av soldater under 18 år.

Kampen mot dödsstraffet skall fortsätta med kraft. Regeringen vill se ett universellt förbud mot denna förkastliga kvarleva från en förgången tid. Det är glädjande att flera länder under det senaste året avskaffat eller upphört att tillämpa dödsstraffet, som dock fortfarande är i bruk i skrämmande stor utsträckning i flera länder.

Romstadgan om en internationell brottmålsdomstol är ett viktigt genombrott för att minska risken för straffrihet för grova brott mot folkrätten. Nationell suveränitet får inte hindra lagföring av dem som begått brott mot folkrätten.

Fru talman! Internationell samverkan krävs för att förebygga och hantera kriser. Multilateralismen måste försvaras. FN har en nyckelroll. Stormakterna måste ta sin del av ansvaret. Regionala organisationer spelar en allt viktigare roll.

WTO kan bidra till sunda och tydliga spelregler i en globaliserad ekonomi. Det är av stor vikt att WTO går vidare och öppnar marknader och därmed stimulerar handel, investeringar och tillväxt. Sverige förespråkar en ny stor förhandlingsrunda under året.

De globala ekonomiska problemen ställer krav på samtliga världens länder att ta ansvar för att efterfrågan och därmed tillväxten hålls uppe.

IMF och Världsbanken kan bidra till att förebygga kriser genom att skapa förutsättningar för politisk och ekonomisk stabilitet och utveckling. Det internationella finansiella systemet måste reformeras. Regeringen kommer att aktivt delta i arbetet för att stärka Bretton Woods-institutionerna och förbättra samarbetet dem emellan.

Det är en prioriterad uppgift för regeringen att stärka de internationella åtagandena för hållbar utveckling.

Beslutet i Kyoto 1997 om att i-länderna skall minska utsläppen av växthusgaser måste genomföras. Samtidigt måste vi skapa förutsättningar för miljöinvesteringar i u-länderna.

Sverige välkomnar ett positivt engagemang från Förenta staterna i det multilaterala samarbetet. Detta gäller såväl FN och de internationella ekonomiska organisationerna som europeisk säkerhet och samarbetet i vårt eget närområde.

Regeringen vill ha en starkt politisk dialog med Latinamerika. Vi fäster stor vikt vid det toppmöte som i år anordnas mellan EU, Latinamerika och Karibien.

Sverige har fått en ledande roll i arbetet för att samordna återuppbyggnaden efter orkanen Mitchs härjningar i Centralamerika. Regeringen är i maj värd för en internationell konferens som skall lägga grunden till en ny utvecklingsstrategi för de drabbade länderna.

Afrika genomgår omvälvande förändringar. På flera håll pågår krig och kriser, med stort mänskligt lidande som följd. Samtidigt är demokratisering och ekonomiska reformer en lika påtaglig realitet i Afrika som konflikter och krig.

En lösning av de djupgående konflikterna i Stora sjö-regionen, Angola, Afrikas horn – där vi nu tyvärr verkar se en farlig eskalering – Sierra Leone och Guinea Bissau kräver stora internationella insatser. Sverige är här starkt engagerat, i FN, i EU och i Bretton Woods-

institutionerna samt i ett direkt partnerskap med afrikanska länder. Under året görs en särskild satsning för ett brett samarbete med Sydafrika.

Sverige främjar den kulturella dialogen mellan Europa och muslimska länder och deltar aktivt i det av EU initierade Medelhavssamarbetet. Det kan på sikt bidra både till säkerhet i Europa och till ökat välstånd söder och öster om Medelhavet.

Den palestinsk-israeliska konflikten är ännu efter ett halvsekel olöst. Fredsprocessen har gått i stå. Vad som nu krävs är politisk vilja hos båda parter, särskilt hos den starkare parten, Israel. Det krävs också ett mer bestämt engagemang från omvärlden.

Israel har rätt till säkra och erkända gränser. Palestinierna har rätt att bilda en egen stat. Israels folkrättsstridiga bosättningspolitik måste upphöra. Interimsavtalet och Wye River-överenskommelsen, liksom förhandlingarna om slutlig status, måste genomföras.

Ansvar för Irakfrågan måste återgå till FN:s säkerhetsråd. Irak får inte tillåtas behålla, utveckla eller använda massförstörelsevapen. Samtidigt måste vi söka skydda Iraks folk – som så länge plågats – från följderna av Saddam Husseins förödande politik. Detta gäller inte minst den kurdiska befolkningsgruppen i norra Irak.

Den ekonomiska kris som i fjol drabbade flera länder i Asien var inte unikt asiatisk. Länder världen över står inför liknande problem. De måste mötas med demokrati, fungerande finansiella system och sociala skyddsnät.

Förhandlingarna om Östra Timor tycks nu ha fått ny dynamik. Den indonesiska regeringens vilja att nu beakta östtimoresernas önskemål om områdets framtid är ett välkommet steg i rätt riktning. Sverige har det senaste året varit aktivt i att främja en dialog med Indonesien och med Portugal om konflikten.

Genom reformer vinner länderna i Asien förnyad styrka. För Sverige skapas därmed nya politiska och ekonomiska möjligheter. Regeringen kommer att i en skrivelse till riksdagen lägga fram ett förslag till en svensk Asienstrategi.

Fru talman! I regeringens aktiva utrikespolitik förenas internationell solidaritet med värnet av våra egna intressen.

De demokratiska och sociala ideal som är grunden för vårt eget samhälle och för det europeiska fredsprojektet måste också få genomslag globalt.

På samma sätt som solidaritet skall prägla vårt svenska samhälle måste solidaritet också prägla vår utrikespolitik.

Utrikespolitiken stärker vår säkerhet. Den bidrar också till ekonomisk utveckling och sysselsättning i Sverige.

Gamla hot och problem träder nu i bakgrunden, men nya tillkommer.

Den militära spänningen minskar, men hotet från terrorism och spridning av massförstörelsevapen består. Säkerheten i vårt grannskap ökar, men konflikter på annat håll fortsätter att skapa stort mänskligt lidande och flyktingströmmar som även når oss. Framsteg sker på miljöområdet, men risken för klimatförändringar ökar. Den globala ekonomins tillväxt skapar ökad välfärd, men klyftorna växer.

Gamla hinder och begränsningar faller bort och nya öppningar skapas.

Sverige har kanske aldrig haft så stora möjligheter som i dag att i samverkan med andra länder bidra till fred, frihet och framtidstro.

Vi har den vilja och de verktyg som krävs för att ta till vara dessa möjligheter – i närområdet, i Europa och globalt.

I samarbete bygger vi vår gemensamma säkerhet, och i samarbete bygger vi vår gemensamma framtid.

Prot. 1998/99:53
10 februari

Utrikespolitisk debatt

Anf. 2 GÖRAN LENNMARKER (m):

Fru talman! Denna utrikesdeklaration kommer tio år efter det att Berlinmuren föll och det kalla kriget upphörde. Den kommer fyra år efter det att Sverige har gått med i EU. Och fortfarande är den centrala formuleringen vad gäller Sveriges säkerhetspolitik att alliansfriheten består i syfte att Sverige skall kunna vara neutralt i händelse av krig i närområdet. Denna formulering, som ju är en kvarleva från det gamla kriget – före kabinettsssekreteraren Sverker Åström kallar det för en redaktionell retusch av kallakrigsformuleringen – är fortfarande det centrala besked som den svenska regeringen ger till svenska folket och till omvärlden om vår säkerhetspolitik.

Men det är ju en alldeles orimlig hållning. Detta är rimligen det minst sannolika, ja rent av det osannolika, förhållningssätt som Sverige skall ha. Kan någon tänka sig att Sverige skulle stå neutralt om en EU-medlem, ett nordiskt grannland eller ett kandidatland skulle angripas? Det är svårt att förstå hur regeringen menar. Skall ambassadörer som sitter här på läktaren när de rapporterar hem till andra medlemsländer i EU rapportera det som är minst sannolikt, det som rimligtvis inte kommer att inträffa?

Det vore väl inte för mycket begärt att regeringen efter alla dessa år som EU-medlem och sedan det kalla krigets slut hade haft förmågan att mer tydligt formulera vari Sveriges säkerhetspolitik består. Vilka är möjligheterna? Vad kommer det sannolika att bli för framtiden? Detta borde man göra i stället för att titta bakåt och upprepa det som ingen tror på och det som döms ut t.o.m. av dem som under det kalla krigets tid var med om att formulera just den här politiken.

Det utmärkande för den här regeringsdeklarationen är snarast det som saknas, det som inte står. Det talas om att säkerhetsmönstret i närområdet nu omformas. Ja, det kan man säga. Det omformas mycket snabbt. I mars, dvs. nästa månad, kommer t.ex. Polen, Tjeckien och Ungern att bli medlemmar i Nato. Det är en stor sak i det europeiska säkerhetspolitiska mönstret. Vad tycker regeringen om detta? Har man någon åsikt över huvud taget?

Estland, Lettland och Litauen strävar efter att bli medlemmar i Nato. Det är en stor sak i Östersjöområdet. Statsministern sade för tre år sedan att Sverige skulle stödja dessa strävanden. Nu är det tyst. Regeringen har ingen uppfattning vare sig om det är bra eller ej eller om Sverige skall ha någon roll i detta.

Det sägs att säkerheten i vår del av kontinenten är en angelägenhet för hela Europa och för Nordamerikas länder. Men Sverige då? Skall vi stå neutrala om det blir bekymmer med säkerheten i vår del av kontinenten? Skall Sverige delta i den europeiska säkerhetsordningen eller skall Sverige stå utanför den europeiska säkerhetsordningen? Det framgår inte.

Det framgår att Ryssland bör ingå i den europeiska säkerhetsordningen. Men det framgår inte att Sverige skall ingå.

Det står också att det förs en intensiv diskussion om EU:s krishantering. Det gör det minsann. Storbritannien och Frankrike har lagt fram förslag, det s.k. Saint-Malo-initiativet. Det vore intressant att höra hur regeringen ställer sig till detta, inte bara att man välkomnar en diskussion. Det är väl bra att man lyssnar och har öronen öppna. Men det vore kanske intressant att höra om Sveriges regering hade en ståndpunkt i denna för EU mycket centrala fråga.

Det sägs att regeringen vill att euron skall bli framgångsrik och att Sverige skall ta ställning. Jaha, vad intressant. Men har regeringen en uppfattning om Sverige skall gå med i EMU eller ej? Det är den mest centrala fråga som måste besvaras. Och det finns det ingen uppfattning om. Utrikesdeklarationen är tyst på denna punkt. Ambassadörerna får väl rapportera hem att det finns ett stort frågetecken också i denna centrala del.

På punkt efter punkt efter punkt beskriver man någonting som sker, men man har själv ingen uppfattning.

Vad borde det ha stått? Jo, det borde ha stått ungefär så här:

Sverige välkomnar Natos öppenhet. Vi tycker att det är bra att Polen, Tjeckien och Ungern nu går med i Nato. Det är bra för hela Europas säkerhet.

Det borde ha stått att Sverige stöder Estlands, Lettlands och Litauens ansträngningar att gå med i Nato, det som statsministern sade för tre år sedan.

Det borde ha stått att Natoutvidgningen är särskilt viktig för Ryssland, därför att Ryssland är beroende av trygga grannar, särskilt små länder som inte kan försvara sig på egen hand och som har en historiskt hård erfarenhet av ockupation och förtryck. Det är viktigt för Ryssland att särskilt nordvästra grannområdet är stabilt och tryggt.

Natoutvidgningen är också viktig för Rysslands inre utveckling, för att avskärma de röd-bruna krafter som förespråkar revanschism, något slags återtagande av närområdet, den typ av debatt som vi inte får ha i Europa. Det är ett eko av 30-talets debatt. Därför är Natoutvidgningen så viktig för Rysslands interna utveckling. Det säger inte minst demokraterna i Ryssland.

Nato är också viktigt för Rysslands utveckling i det avseendet att skall Ryssland bli en demokrati och få ett någorlunda gott välstånd, ett välstånd på europeisk nivå, kan det bara ske genom samverkan med väst. Att Ryssland isolerat skulle kunna få en god välståndsutveckling eller skulle kunna få det tillsammans med länderna söder om Ryssland eller med Kina är bara en dagdröm som en del röd-bruna krafter i Rysslands duma har. Det måste naturligtvis ske tillsammans med väst. Det kan enbart ske tillsammans med väst. Då måste relationerna vara klara. Det måste vara stabila spelregler mellan Ryssland och dess västliga grannar. Det är därför som Natoutvidgningen är så alldeles central och vital.

Det borde ha stått att Sverige är berett att fullt ut delta i det euro-atlantiska samarbetet. Det vore en alldeles orimlig hållning att Sverige skulle stå vid sidan av den europeiska säkerhetsordningen. Kan någon tänka sig att vi skulle stå vid sidan av den europeiska säkerhetsordningen i centrala delar? Det är klart att Sverige måste vara med. Skulle Sverige

kunna isolera sig från sina nordiska och baltiska grannländer? Det skulle kunna bli en sådan utveckling om den nyckelformulering som regeringen har skulle fullföljas i framtiden. Då kunde Sverige ensamt i hela Norden och Baltikum stå för sig självt, isolerad från våra grannländer. Det vore en alldeles orimlig utveckling.

Vi kan nu se att den gamla nordiska tanken, att vi har ett gemensamt ansvar, kan komma att förverkligas inom den euro-atlantiska säkerhetsordningens ram. Det vore ett stort steg i Nordens historia om så skulle bli fallet, att vi inte står likgiltiga för grannländers öde, utan att vi faktiskt engagerar oss.

Det borde ha stått att Sverige skall välkomna förslagen från Storbritannien och Frankrike att stärka EU:s krishantering. Det är en viktig sak.

Sverige var t.o.m. 1994 mycket aktivt i säkerhetspolitiken. Många menar att Sverige då var en ledande aktör i säkerhetspolitiken i Europa, i alla fall i den norra delen. Sedan dess har det tystnat. En tysk tidning säger att Sverige nu har blivit en dvärg i utrikespolitiken. Man måste om man bedriver utrikespolitik ha en uppfattning, och man måste driva sina uppfattningar. Man kan inte bara inregistrera vad som sker i omvärlden och nöja sig med det.

Fru talman! Också i försvarspolitikén råder oreda. I stället för en bred och stark försvarsuppgörelse valde regeringen en smal och svag bas för sin politik. Därmed har försvarsplaneringen för de närmaste åren kollapsat, och fortsatta försvarskriser är att vänta.

Det är en gåta att regeringen kan välja att bedriva en ansvarsfull försvars- och säkerhetspolitik tillsammans med Miljöpartiet och Vänsterpartiet, som båda vill att Sverige skall lämna EU, som är starka motståndare till Nato och som är motståndare till försvar. Det går inte att bygga ett varaktigt säkert Europa och Östersjöområdet utan både Nato och EU. Det är inte möjligt. Regeringen har valt att liera sig med krafter som är emot dessa båda centrala europeiska institutioner.

Fru talman! Vår generations historiska uppgift är att ena hela Europa. Utvidningen av EU måste därför stå i centrum. Lettland och Litauen måste få påbörja sina medlemsförhandlingar i år – därför att de är kvalificerade för detta, inte därför att de skulle ha något slags gemensam förhandlingsstart.

Toppmötet i Wien blev tyvärr ett misslyckande i just det avseendet. Nya majoriteter vid toppmötet kunde inte fokusera på det viktigaste, nämligen utvidgningen. Nu får vi hoppas att toppmötet i Helsingfors i december lyckas att få Lettland och Litauen att påbörja förhandlingarna. Det bör vara möjligt att de första nya medlemmarna från Central- och Östeuropa kan komma med i EU år 2003.

Sverige har varit med i EU i fyra år. Det har givit oss stora fördelar. Samtidigt har Sverige inte förmått utnyttja många av de möjligheter som EU har gett. Det ser vi tydligt om vi jämför hur Finland och Sverige har utvecklats de fyra gångna åren. Finland har haft en period av stark tillväxt och drastisk minskning av arbetslösheten, stabiliserat sina finanser, kommit med i den gemensamma valutan, tagit ned skattetrycket. I Sverige har tillväxten varit låg, arbetslösheten och skatterna har fastnat på en hög nivå. Sverige har blivit Nordens fattigaste land. Det är det som har skett.

Detta beror naturligtvis inte på EU, utan tvärtom på den nationella politik som har förts i Sverige. Men det allvarliga är att man inte har förmått att bättre utnyttja de chanser som EU skulle kunna ge. Vi kan se på Finland hur det borde ha kunnat gå.

Under 1970-talet, när Västeuropa förra gången hade ett flertal socialdemokratiska regeringar, stagnerade utvecklingen. Man talade om euroskleros. Reglering av skatter försvårade utvecklingen och gjorde att ekonomierna stagnerade med en kraftigt ökad arbetslöshet som följd. Sedan följde en helt annan utveckling. Den inre marknaden skapades. Avregleringar och privatiseringar kom i centrum, och vi fick en helt annan fart i Europa. Den stora frågan nu är: Skall detta fortsätta, eller skall vi se en uppbromsning och en återreglering? Det finns både hoppfulla och oroande tecken. Vi kunde läsa att Air France skulle privatiseras. Det är fantastiskt att en kronjuvel i den franska statsföretagsamheten skall privatiseras. Det kan ses som ett hoppfullt tecken. I förhandlingarna om Agenda 2000 finns det inga tecken på att man vill omvandla EU till en transfereeringsunion. Tvärtom, det förslås snarare återhållsamhet eller t.o.m. fryshet av budgeten.

För att minska den höga arbetslösheten i Sverige och många andra EU-länder är det bra om vi får en ökad institutionell konkurrens. Det innebär att länderna skall lära sig av varandra för att finna de recept som ger låg arbetslöshet och goda reallöner. Det kan dock finnas tendenser i motsatt riktning. Det kanske allvarligaste är om röda regeringar försöker reglera arbetsmarknaden på europeisk nivå. Det skulle kunna leda till att arbetslöshetsnivån består och dessutom t.o.m. ökar.

För Sveriges del är det viktigaste att vi slutar fuska med arbetslöshetsbekämpningen. År ut och år in har regeringen vägrat att följa två av de mest centrala kriterierna när det gäller sysselsättningsunionen, nämligen att minska skatten på arbete och se till att arbetsmarknaderna blir så flexibla att människor inte stängs ut från dem. Skall det finnas en sysselsättningsunion måste länderna naturligtvis lojalt följa rekommendationerna. Vad skall man annars med sådana rekommendationer till? Här har Sverige gått i spetsen för att undergräva de gemensamma ansträngningarna. Bakom retoriken om sysselsättningsunion ligger i själva verket viljan att *inte* se till att den genomförs i Sverige.

Vi i Sverige har fått lära oss den hårda vägen att höga skatter och stor offentlig sektor undergräver tryggheten och skapar en kombination av hög arbetslöshet, låga reallöner och låga reala pensioner.

Amsterdamfördraget har ännu inte ratificerats. Det viktiga när det har ratificerats är att se till att man löser de två utestående frågorna på det konstitutionella området inom EU. Den ena är kommissionens organisation och sammansättning. Den andra är röstreglerna i ministerrådet. Båda två brådskar. Frågorna måste vara avgjorda innan de första nya medlemmarna kan komma med i EU. Därför måste en ny konferens med begränsat mandat snabbt kunna fullfölja detta, så att inte utvidgningen av EU bromsas. Det vore allvarligt om man via konferenser skulle fördröja den process som är så nödvändig att den med kraft skall fullföljas i tid.

Fru talman! Den gemensamma valutan har trätt i kraft. Det är ett stort steg i Europas historia. I denna situation vill vi se att Sverige snarast möjligt ansluts till euron. Detta kräver dels att vi förbereder oss, dels att

vi välkomnar euron. Förberedelserna måste ske snabbt, och vi måste ha en beslutsordning som gör att vi kan komma med helst redan år 2002. Sverige måste nu se till att vi får en valutastabilitet, som bekräftas genom anslutning till ERM 2.

Prot. 1998/99:53
10 februari

Utrikespolitisk debatt

Anf. 3 LARS OHLY (v):

Fru talman! Ärade åhörare! Utrikesministerns tal andades optimism, framtidstro och en stor dos diplomati. Jag har en viss förståelse för att Sveriges utrikesminister inte alltid kan tala samma klarspråk som en miljöminister, men jag skulle önska mig en något mer nyanserad bild av utvecklingen inom EU, i Europa som helhet och i den värld som sträcker sig långt utanför Europas gränser.

Det är inte svårt att teckna en mörk bild av tillståndet i världen i dag. Det går naturligtvis också att finna ljusglimtar, men tyvärr måste vi konstatera att demokrati och mänskliga rättigheter saknas i stora delar av världen samtidigt som köns- och klassorättvisorna är lika stora som någonsin förut.

Låt mig bara göra några nedslag bland de 30 paragraferna i FN:s deklaration för de mänskliga rättigheterna. De visar hur människor dagligen drabbas av våld och förtryck.

I hur många länder i världen kan vi säga att envars rätt till liv, frihet och personlig säkerhet garanteras – som det står i artikel 3?

Människors frihet är beskuren av politiskt förtryck. I hälften av världens länder sitter människor fängslade på grund av sina åsikter. I en tredjedel av dessa länder förekommer regelmässigt tortyr av fångar. Dödsstraffet är fortfarande vanligt. Avrättningar skedde förra året i 40 länder. I minst 70 länder finns dödsdömda fångar.

I Kina avrättas människor för obetydliga brott, som t.ex. stöld. Minst 2 495 människor dömdes till döden och 1 644 avrättades förra året. Bland de avrättade fanns sådana som dömts för brott mot staten, dvs. politisk opposition mot enpartistaten.

I USA avrättades 74 fångar i 16 stater under 1998, och mer än 3 300 sitter alltjämt i dödszell. Den 4 februari i år avrättades Sean Sellers för brott som han begick när han var 16 år gammal. Internationell rätt förbjuder dödsstraff mot dem som var 18 år eller yngre när de begick brott. I USA har man avrättat tio minderåriga kriminella sedan 1990, vilket är mer än i resten av världen tillsammans.

I artikel 5 i deklarationen står det följande: ”Ingen må utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.”

I Turkiet är omfattande och systematisk tortyr ofta förekommande. Kurdiska aktivister har dött i häkte eller har uppgivits vara försvunna sedan de gripits. Minst 20 dödades förra året under omständigheter som tyder på att de lagstridigt avrättades.

Den 16-årige Murat Yigit torterades på en polisstation i Ankara då han kvarhölls där i januari. Han uppgav att poliserna hade bundit för hans ögon, klätt av honom naken, dränkt in honom med kallt vatten, slagit honom på fotsulorna, givit honom elchocker mot penis och velat tvinga honom att underteckna en bekännelse om en rad brott.

Leyla Zana och ytterligare tre f.d. parlamentsledamöter för Demokratiska partiet sitter fortfarande fängslade i Ankara, dömda 1994 till 15 års

fängelse för påstått medlemskap i PKK. Under en upprörande bristfällig rättegång lades inga bindande bevis fram mot dem, och de tycks ha fängslats framför allt för sin kritik av den statliga turkiska politiken i de kurddominerade sydöstra provinserna.

Artikel 14 föreskriver att "envar har rätt att i andra länder söka och åtnjuta fristad från förföljelse". Flyktingströmmarna i världen går till största delen från fattiga länder till lika fattiga länder i närområdet. I många länder förvägras flyktingar rätten att söka asyl. Men i vår världsdelen avvisar vi regelmässigt och dagligen flyktingar till Iran, Pakistan, Colombia, Peru, Algeriet, Bangladesh, Nigeria och många andra länder där de mänskliga rättigheterna kränks på ett systematiskt sätt. Sveriges egen flyktingpolitik utgör inget undantag. Endast ca 2 000 av 300 000 flyktingar från krigets Kosova har kommit till Sverige. Vi är numera en lydig medlem i det "Fort Europa" som håller på att byggas upp inom den europeiska unionen.

"Envar har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet", står det i artikel 19. Och i artikel 23 står stadgat envars rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar till skydd för sina intressen.

Zafarayab Ahmed är journalist och aktivist för mänskliga rättigheter i Pakistan. Efter att ha skrivit om en tioårig pojke som sålts till slavarbete i en mattfabrik har Ahmed arresterats och åtalats.

Ett tusental arbetare som hör till Sydkoreas två största fackföreningar har hotats med massarresteringar av myndigheterna om de fullföljer sin strejk. Polis och militär kan komma att användas mot de strejkande, som protesterar mot privatiseringar och uppsägningar och för ett utbyggt socialförsäkringssystem.

I Colombia "försvann" minst 140 människor förra året sedan de tagits av säkerhetsstyrkor eller halvmilitära grupper. Ledaren för jordbruksarbetarnas fackförening Ramón Osorio Beltran, som också är medlem i det colombianska kommunistpartiet, greps i januari 1998 tillsammans med fyra andra personer men frigavs i februari. Två månader senare "försvann" Beltran i Medellín när han tillsammans med sin yngste son greps av tungt beväpnade män.

Fru talman! Denna korta genomgång av förbrytelser mot de mänskliga rättigheterna är inga undantag i en god värld. Det handlar om ett mönster av förtryck som existerar i många fler länder än de här uppräknade. Till detta skall läggas att miljarder människor lever i fattigdom, hemlöshet, arbetslöshet och könsdiskriminering och förvägras sjukvård och undervisning – även i rika och högt utvecklade länder. Kvinnoförtrycket är en realitet. Två tredjedelar av alla analfabeter är kvinnor, och två miljoner flickor könsstympas varje år. 80 % av alla dem som flytt undan krig och katastrofer är kvinnor.

Samtidigt finns en omätbar rikedom samlad hos ett fåtal människor. Den rikaste femtedelen av världens befolkning delar på 80 % av världens inkomster, samtidigt som den fattigaste femtedelen – varav majoriteten är kvinnor – delar på drygt 1 % av världens inkomster.

Så orättvis är den värld där kapitalismen som system sägs ha vunnit kampen om världsherraväldet.

Så sent som i går rapporterade medierna att antalet fattiga ökar. Mer än 1,3 miljarder människor lever på mindre än 1 dollar om dagen. Vad gör de rika länderna? Jo, inom OECD – världens 29 rikaste länder – har

biståndet minskat från 0,33 % av BNP till 0,22 %. Även här har Sverige varit lydigt och skurit ned år efter år, oavsett om kristdemokrater, moderater, folkpartister, socialdemokrater eller centerpartister har varit ansvariga.

Vi får aldrig dölja att välståndet i vår del av världen till stor del bygger på fattiga länders underordning. Om arbetarna som syr handsydd läderfotbollar får rimliga minimilöner ökar priserna på fotbollar i väst. Anledningen till att t.ex. Ikea kan sälja en del varor så billigt är att barn utnyttjas i fabriker i Pakistan och Bangladesh.

De fattiga länderna är fast i en skuldfälla. Världsbanken, Valutafonden och privatägda storbanks dikterar de politiska villkoren i tredje världen och ställer krav på en nyliberal ekonomisk politik som leder till ökad arbetslöshet och minskade offentliga utgifter.

Det skulle vara en välgärning om regeringen gav sitt stöd till skuldavskrivningskampanjen Jubel 2000. Det skulle visa att Sverige är ett land som vågar stå upp mot de stora kapitalintressena, som vågar ta ställning för den globala rättvisan och för en ny ekonomisk världsordning.

I stället har vi alltmer anpassats till den rika västvärld som ser som sin främsta uppgift att skydda sina egna företags intressen. Ett exempel på detta är förhandlingarna om ett multilateralt investeringsavtal som pågick fram till oktober förra året. Här försökte världens rikaste länder slutföra förhandlingar om ett MAI-avtal som på punkt efter punkt skulle stärka storföretagens ställning och minska utrymmet för demokratiska beslut. Det var en välgärning av den franska regeringen att se till att förhandlingarna inte slutfördes. Men äran för att MAI-avtalet stoppades skall i första hand tillfalla den globala solidaritetsrörelse som visade att det går att tvinga fram ett mått av öppenhet kring förhandlingar som vissa vill föra i tysthet. Det går att stoppa beslut som så otvetydigt går emot en stark folkopinion. Den starka opposition som finns i fackföreningar, miljöorganisationer, kyrkliga organisationer och solidaritetsrörelser mot den orättvisa världsordningen är mycket värdefull.

För att vara före detta miljöminister talade utrikesministern anmärkningsvärt lite om vikten av att bekämpa miljöförstörelsen. Man måste ändå problematisera lite mer än att påstå att världens länder måste ta ansvar för att "efterfrågan och därmed tillväxten hålls uppe". En stor del av den tillväxt vi ser i dag leder till miljöproblem som kan omöjliggöra målsättningar och åtaganden för en hållbar utveckling. Förbrukning av ändliga resurser, klimatförändringar till följd av utsläpp av växthusgaser, trafikmönster som bygger på flyg och vägtrafik – allt detta leder till irreparabla miljöskador.

"När den sista grenen brutits och det sista vattnet förorenats och den sista vindpusten förgiftas – då förstår ni att pengar inte går att äta."

Fru talman! Utrikesministern uppehåller sig i sitt tal huvudsakligen kring Europa och EU. Till min förvåning noterar jag att utrikesministern inte tycks se några som helst problem med EU-medlemskapet. Det finns ingen antydning av kritik mot bristande demokrati och folklig förankring, ingen kritik mot långa avstånd till beslutsfattare och detaljinriktade beslut av klåfingriga EU-tjänstemän. Bedrägerier och korruption verkar

inte finnas i det EU som utrikesministern beskriver, ej heller några problem med bristande öppenhet och offentlighet. Möjligtvis oroas utrikesministern av att EU:s institutioner inte är tillräckligt "starka och effektiva"!

Det som är än allvarigare är att utrikesministern inte heller ser hur EU-medlemskapet lett till en förskjutning från ett tredje-världen-perspektiv till eurocentrering. Om man får tro utrikesministern finns ingenting av "Fästning Europa". Militariseringen av EU och Natos utvidgning tycks vara konfliktfria, och inte heller finns någon kritik mot den gemensamma flyktingpolitik som håller på att etableras genom Schengenavtalet.

EU är genom EMU på väg att omvandlas till en superstat, som tar över alltmer av bestämmanderätt från medlemsländerna. Varken EU eller EMU förmår lösa de grundläggande problemen i Europa i dag – arbetslöshet, fattigdom, klasskillnader och försvagad demokrati.

Dock vill jag berömma utrikesministern för den uttalade målsättningen att förebygga väpnade konflikter och för en mer restriktiv vapenexport. På vilket sätt anser utrikesministern att denna målsättning bör påverka Sveriges roll som vapenmånglare till konfliktområden? Kanske uppstår en svag rodnad på utrikesministerns kinder när orden om en ljusning för Östtimor faller. Hur många svenska vapen har använts för att döda motståndare till den indonesiska regimen?

Utrikesministern tycks vara odelat positiv till Natosamarbete men avfärdar medlemskap – "Sveriges militära alliansfrihet består". Det beskedet tackar vi naturligtvis för, särskilt som vi vet att det finns krafter som vill inlemma Sverige under Natos kärnvapenparaply.

Mot bakgrund av den positiva beskrivningen av Natos roll och USA:s militära närvaro i vår världsdel vill jag fråga utrikesministern om USA:s närvaro i Europa är positiv för freden och utvecklingen i Europa.

Fru talman! Sverige kan nu lägga två år av medlemskap i FN:s säkerhetsråd bakom sig. Jag vill gratulera regeringen och Utrikesdepartementet till ett väl förrättat värv. Många av oss har säkert också förstärkts i uppfattningen att en reformering och demokratisering av FN har blivit alltmer nödvändig. Samtidigt har världssamfundet under dessa år utmanats av den enda kvarvarande supermakten på ett uppseendeväckande sätt. USA, som häftar i skuld till FN, har i praktiken fördröjt ingripanden och försvårat fredsbevarande operationer i FN:s regi. USA har ställt världssamfundet åt sidan genom att avfira missiler mot Sudan och Afghanistan utan godkännande av FN:s säkerhetsråd.

Den mest flagranta utmaningen mot säkerhetsrådets och därmed mot folkrättens roll i frågor om internationell fred och säkerhet skedde i december genom USA:s och Storbritanniens militära aktioner mot Irak. Saddam Husseins fruktansvärda brott mot Iraks befolkning och hans hot mot omvärlden får inte mötas med godtyckliga bombningar av civila irakier. En värld där USA tar sig friheten att ingripa militärt utan sanktion från det internationella samfundet – är det en värld vi vill leva i? Vill vi överlåta åt Pentagon att bestämma när militärt våld skall användas? Vårt svar måste vara nej.

(Applåder)

Fru talman! Ärade publik! Helhetssyn och konsekvens är utan tvekan nyckelbegrepp i utrikespolitiken, eller borde åtminstone vara det. Säkerhetspolitik, katastrofbistånd, utvecklingssamarbete, handel, näringslivsutveckling, skuldavskrivning, begränsad vapenexport, en hållbar utveckling och mänskliga rättigheter är nära förknippade med varandra och står i ett ömsesidigt beroendeförhållande. Det hjälper inte att pumpa in nya fräscha pengar i ett land med stora hjälpbehov, om mer pengar flyter ut ur landet för att betala räntor på skulderna. Det är den situation många länder i dag befinner sig i. Därför måste de rika länderna sluta upp omkring Jubel 2000. Vad tänker utrikesministern göra för att Jubel 2000 skall bli en succé?

Alltfler inser att ett av de starka skälen för ett generöst utvecklingssamarbete är säkerhetspolitiskt. Vi kan inte stillatigande åse hur klyftorna växer mellan rika och fattiga länder. Vi kan inte heller känna oss lugna om klyftorna växer alltmer inom länderna. Instabilitet och oro – det som ytligt betraktat ser ut som etniska eller religiösa konflikter – har ofta sin grund i stora sociala orättvisor. Jan Erik Ågren kommer att ta upp säkerhetspolitik och utvecklingssamarbete i sitt tal senare här i dag.

Alla är överens om att en rättvisare handel och en sund näringslivsutveckling är det som verkligen kan få utvecklingsländerna på fötter. MAI-avtalet väckte många protester, och förhandlingarna fick så småningom avbrytas, därför att det hade förhandlats fram utan att en hel del av de fattiga länder som skulle bli beroende av det hade kunnat påverka villkoren. Min fråga till utrikesministern är: Kan utrikesministern garantera att det blir bättre för u-ländernas del när omförhandlingar nu skall ske i WTO:s regi?

Nödvändigheten av katastrofbistånd beror tyvärr alltför ofta på försummelser från den rika världens sida. Misstanken att de stora katastrofer som vi blivit vittnen till de senaste åren i form av översvämningar och orkaner, som drabbat bl.a. Kina, Bangladesh och Mellanamerika, kan ha sin grund i miljöförstöring och växthuseffekt har inte kunnat motbevisas. Tycker utrikesministern och f.d. miljöministern från den utgångspunkten att överenskommelserna i Kyoto gick tillräckligt långt? Är det verkligen konsekvent att de länder som förbrukar mångdubbelt mer energi och släpper ut mängder av avgaser skall kunna köpa sig fria i viss utsträckning genom att förlägga en del av sina nedskärningar till u-länderna? Visst är det bra att u-länderna får hjälp att utveckla sin miljöteknik, men det får inte innebära att vi som bor i i-länderna kan ta ett mindre ansvar för de förändringar som måste ske.

När konflikter inte kan lösas med fredliga medel utan övergår i våldshandlingar och krig innebär det ett omätligt mänskligt lidande och ett resursslöseri utan all like. Det som har byggts upp under årtionden spolieras ofta på en mycket kort tid. Vi har sett det hända i vår närhet, i Bosnien och i Kosovo. Situationen där kommer Margareta Viklund att återkomma till något senare här i dag.

I Afrika har vi sett våldet, kriget och förtrycket av de mänskliga rättigheterna ta överhanden i interna konflikter i det ena landet efter det andra.

Jag kan bara nämna vad som händer sedan ungefär fem år tillbaka. Vi har sett ett folkmord i Rwanda som kanske saknar sin motsvarighet. Vi

har sett hundratusentals människor på flykt i Burundi och i Republiken Kongo. Det som följer i spåren av dessa inre konflikter, som ännu inte på något sätt är avlutade, är att människor drabbas av humanitära katastrofer och att de mänskliga rättigheterna förtrampas varje dag, att människor kommer i kläm på ett sätt som är fullständigt oacceptabelt.

Jag kan fortsätta med att nämna Angola som återigen går fel väg efter det långvariga krig då vi hade förhoppningar om att man skulle nå en överenskommelse där de olika parterna skulle kunna samarbeta för en fredlig utveckling. Nu vet vi att förutsättningarna för en sådan utveckling har blivit betydligt mindre.

Jag vill också nämna det som händer i Kongo-Brazzaville. Ett nödrop har gått ut från de systerkyrkor som under mycket lång tid – ett 70-tal år – har arbetat i landet. Människor får nu sätta livet till och tiotusentals och åter tiotusentals drivs på flykten.

Sverige har en roll att spela i dessa konflikter. Jag skall nu för ett ögonblick gå tillbaka till det närmare samarbete som vi måste ha för att vi också ute i världen skall kunna spela en roll.

Vad vi gör här i Sverige inrikespolitiskt, vad man gör i Norge, vad man gör i vårt närområde i övrigt och vad man gör i Europa har en oerhört stor betydelse också för utvecklingen i världen. Därför betyder det faktum att vi är med i det nära samarbetet inom EU mycket, inte bara för Sverige, utan det betyder också en del för vår roll i världen.

Jag tror att det är nödvändigt att grundtanken med EU, som har gjort unionen till ett lyckat projekt, framhålls med stor skärpa. Fred och försökning skall uppnås genom ett allt tätare samarbete på det ekonomiska och politiska området. Det var det här som var grundtanken, och det är det som har gjort att Europaprojektet har lyckats. Detta måste med skärpa sägas i vårt land där den tanken inte har fått tillräckligt genomslag, enligt mitt sätt att se.

Europas länder hade upplevt krig och ofred i århundrade efter århundrade. Frankrike och England hade stått emot varandra under ett hundraårigt krig på 1300- och 1400-talen. På 1800-talet satte Napoleon skräck i hela Europa.

Mot slutet av 1800-talet fortsatte Tyskland och Frankrike att i krig efter krig göra upp om gränsområdena, och under början och mitten av 1900-talet vet vi att konflikterna i Europa utvidgades till två krig som blev världsomfattande. Det var ur detta som Europatanken föddes. Det var ur detta som tanken på aldrig mera krig kom fram.

Jag menar att det är oerhört viktigt att vi förstår att den inre marknaden, det ekonomiska samarbetet och även det politiska samarbetet är metoder för att föra Europas länder nära varandra och göra dem så beroende av varandra att tanken på krig blir omöjlig.

Detta har länderna som har kommit loss från det kommunistiska förtrycket förstått bättre än vad vi har gjort. Därför söker de sig samfällt till den europeiska gemenskapen, till den europeiska unionen. De står på kö för att komma med i detta samarbete. Där menar jag att Sverige har en roll, och jag vet att de flesta av oss är överens om att vi skall arbeta för att detta inlemmande kan ske på ett så bra sätt som möjligt och så snabbt som möjligt. Vi menar att inte bara Estland och Polen skall vara med i första raden, utan att också Lettland och Litauen skall kunna få komma med så snabbt som möjligt. De håller på att förbereda sig för detta, och

jag tror inte att porten kommer att vara stängd länge för dessa länder heller.

Fredstanken, som har fötts ur det enade Europa, tror jag skulle kunna ha en stor betydelse också i andra delar av världen. Det finns embryon till samarbetsorganisationer på olika håll i världen, i Asien, i Latinamerika och i Afrika. Men det är en lång väg att gå innan de får samma betydelse för att undvika konflikter som EU-samarbetet har fått.

Skall det behöva ta lika lång tid för Afrika att uppleva och upptäcka att konflikter leder till katastrof, att väpnat krig leder till att människor måste ta till flykt? Det leder till en oerhörd humanitär katastrof och till ett resursslöseri utan like. På kort tid kan det rivas ned som det har tagit årtionden att bygga upp. Även grundläggande saker som grundläggande utbildning, hälso- och sjukvård rivs ned på kort tid därför att allt blir ett enda kaos. Skall det behöva ta lika lång tid för Afrika att upptäcka att vägen till framgång, vägen till en blomstrande utveckling, inte går via krig och våld utan via samarbete – samarbete mellan människor som har olika etniskt ursprung och olika religion och som politiskt kan stå långt ifrån varandra, men som ändå kan samarbeta? Kan vi förmedla denna vision? Kan vi inom EU och utifrån EU i vårt arbete i världen, i vårt arbete i FN, förmedla visionen om vad som har uppnåtts i vår del av världen?

Vi har naturligtvis inte mycket att skryta med. Det har tagit oerhört lång tid. Det som egentligen är grunden för att fred skall kunna uppnås, nämligen den kristna och humanistiska människosyn som gör att de mänskliga rättigheterna respekteras, har det tagit väldigt lång tid för oss i Europa att fullt ut acceptera för vår egen del. Det har gjorts oerhört många felsteg på vägen, och den vision som har funnits när det gäller denna människosyn har inte fullbordats.

Nu har vi kommit en liten bit på väg, och det är någonting som är värt att förmedla på ett ödmjukt sätt i samarbete med människor som har en helt annan bakgrund än den som vi har. Men om vi har sett en vision i all sin otillräcklighet, i all sin svaghet, utvecklas och gå framåt, så är det också någonting som är värt att kämpa för och förmedla.

Vi har hört här i tidigare tal att de mänskliga rättigheterna förtrampas på många håll i vår värld. Det är någonting som vi måste försöka att komma till rätta med genom att ta små steg varje dag, genom att vara konsekventa i vår analys och vår kritik av de länder som på olika sätt kränker de mänskliga rättigheterna, men också genom att vända ljuset mot våra egna länder, ja, även mot Sverige, för att se om det finns områden – och det gör det – där även vi felar.

Anf. 5 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Vi vet mer om varandra i dag. Globaliseringen ökar insikten om att vad vi gör i vår del av världen får konsekvenser för resten av världen. Vårt ömsesidiga globala beroende har ökat inom alla områden, och det berör oss alla i vardagslivet. Globaliseringen innebär möjligheter men ställer också krav på att det politiska systemet kan fungera effektivt på global nivå. Annars hotar bakslag och problem till följd av växande inkomstklyftor, rovdraft på människor och miljö och därmed ett ökat motstånd mot frihandel. Jag är rädd för att globalisering utan ansvar för människor och miljö kan leda till att vad som uppfattas vara hoten

från globaliseringen exploateras av krafter som söker etnisk och nationalistisk splittring.

I en intressant debattartikel i Dagens Industri den 4 februari skriver FN:s generalsekreterare Kofi Annan att han vill ingå en global pakt med affärslivets företrädare kring gemensamma värderingar och principer som kan ge den globala marknaden ett mänskligt ansikte.

Låt oss konstatera att globaliseringen ställer krav på ett förstärkt samarbete på världsnivå inom fler områden än i dag. Låt oss också konstatera att bristen på mänskliga rättigheter alltid långsiktigt leder till dålig ekonomisk utveckling. Kampen för mänskliga rättigheter är fundamentet för en bättre global utveckling.

Vi kommer om ett par veckor att ha en MR-debatt här i riksdagen, varför jag inte uppehåller mig så mycket vid dessa frågor just nu. Men jag vill ändå betona vikten av dem. Jag vill också betona vikten av att barnens rättigheter sätts i fokus i det avseendet.

För att kunna möta de allvarliga fattigdomsproblemen, miljöproblemen och hoten mot fred och säkerhet behövs ett fördjupat internationellt samarbete. Isolationism kan aldrig vara en lösning. Tillgång till mat, rent vatten och ren luft är en förutsättning för överlevnad. Eftersom världens alla folk delar luft och vatten samt i hög grad kan påverka tillgången till bruksbar jord måste spelreglerna för fredlig samlevnad läggas fast på global nivå. Det utgör själva fundamentet för FN.

FN som organ för upprätthållande av internationell fred och säkerhet har under merparten av sin existens haft det motigt. Beslutsprocesserna lades fast i skuggan av andra världskriget och präglades av misstron mellan segrarmakterna. Under det kalla kriget förlamade deras vetorätt organisationens arbete. Situationen är annorlunda i dag. Men genom sin vetorätt har de permanenta medlemsländerna i säkerhetsrådet fortfarande möjlighet att hävda nationella intressen och driva maktanspråk på ett oacceptabelt sätt. Konflikterna i forna Jugoslavien och hanteringen av Iraks systematiska trots mot fred och säkerhet visar i blixtbelysning hur bristande samsyn mellan säkerhetsrådets permanenta medlemmar beskär FN:s möjligheter att agera.

Då kan det vara lätt att tappa tron på FN, men jag tror inte att pessimisten behöver få rätt. Målet måste vara att skapa en fungerande global säkerhetsordning inom FN och en europeisk fredsordning i Europa. Bäst vore om vetorätten i säkerhetsrådet kunde avskaffas och säkerhetsrådet göras mer representativt. I det korta perspektivet är detta realistiskt. En mer framkomlig väg är att flytta det praktiska genomförandet till regionala organ. FN-stadgan ger ju den möjligheten i artiklarna 52 och 53.

Vi i Centerpartiet menar att FN bör formulera övergripande mandat och låta regionala organisationer axla ett större ansvar för det praktiska genomförandet. Det är därför löftesrikt att regionala samsamarbetsorgan med säkerhetsfrämjande inriktning vuxit i antal och betydelse runt om i världen.

Alternativet är sannolikt att besluten flyttar från säkerhetsrådet. Förmår inte säkerhetsrådet att ta sitt ansvar kommer alltför många länder att acceptera att enskilda länder eller allianser som Nato agerar utan att höra FN. Det skulle allvarligt urholka inflytandet för länder som Ryssland och Kina som i dag har vetorätt i FN men ingen makt i Nato. Jag hoppas att de, liksom många andra, inser att det är bättre att sitta med vid bordet,

agera konstruktivt och ta ansvar också för svåra beslut än att motarbeta och se hur besluten flyttar någon annanstans.

Kosovo är den senaste i raden av tragedier på Balkan. På ett slott utanför Paris pågår nu fredsförhandlingar mellan företrädare för Kosovoalbaner och för det forna Jugoslavien under överinseende av den s.k. kontaktgruppen. Det är ett välkommet initiativ och återigen ett allvarligt menat försök att lägga grunden för en hållbar fred i Kosovo. Utgångspunkten är ett ökat oberoende för Kosovo.

Vid en fredsöverenskommelse kommer internationella fredsbevarande styrkor att krävas för att se till att överenskommelsen efterlevs. Hållbar fred förutsätter också ett långsiktigt återuppbyggnads- och utvecklingsprogram för det civila samhället. Sverige måste stödja implementeringen av ett sådant avtal. Om förhandlingarna bryter samman måste världssamfundet överväga en strategi för Kosovo där betydande militära insatser kan visa sig nödvändiga. Vi får heller aldrig glömma att det är det serbiska förtrycket som lett till att den här konflikten fått denna omfattning.

Fru talman! Centerpartiet har träffat en uppgörelse med regeringen om de framtida ekonomiska ramarna för totalförsvaret. Uppgårelsen baseras på de slutsatser om den säkerhetspolitiska utvecklingen som Försvarsberedningen presenterat. Uppgårelsen grundas på en samsyn om vilken hotbild som skall utgöra grunden för inriktningen av framtidens försvar. Om detta råder bred enighet mellan riksdagens partier.

Trots denna samsyn, och trots utdragna förhandlingar mellan Socialdemokraterna och de borgerliga partierna, gick det inte att nå en bredare enighet om de ekonomiska slutsatserna. Jag beklagar att övriga borgerliga partier ånyo väljer att kliva av nästan färdiga överenskommelser.

Något invasionshot föreligger inte under de närmaste tio åren. Där är vi överens. Vårt försvar, baserat på förmåga att möta en invasion, är därför otidsenligt. Samtidigt som vi inte är betjänta av ett invasionsförsvar behöver vi utveckla ett modernt försvar för att klara andra hot. Vi behöver ominrikta våra försvarskrafter. Vi måste kunna försvara oss mot informationskrigföring och mot terrorister och organiserad brottslighet med tillgång till avancerade vapen. Vi måste kunna hantera svåra påfrestningar på vår infrastruktur. Vi måste också utveckla vår förmåga att delta i internationella fredsfrämjande och humanitära insatser.

Centerpartiet vill se mer av svenskt ledarskap i internationella sammanhang. Det är i linje med vad Försvarsberedningen förespråkar. Det är också här som vattendelaren går mellan partierna i riksdagen. Den svenska säkerhetspolitiken skall underbyggas av ett modernt totalförsvar anpassat för uppgifterna. Detta kombineras med ett fördjupat internationellt samarbete på den militära alliansfrihetens grund.

Den mest aparta säkerhetspolitiken företräds av Miljöpartiet och Vänsterpartiet, som vill avrusta det svenska försvaret till, eller förbi, den gräns som innebär ett avvecklande. De kombinerar detta med krav på att Sverige skall lämna organisationer som bidrar till att fördjupa säkerheten för oss alla. Det är bara logiskt att dessa två partier saknar inflytande över försvars- och säkerhetspolitiken.

Fru talman! EU:s toppmöte i Wien förra året blev tyvärr bara en bekräftelse på att entusiasmen för östutvidgningen svalnar i flera av EU:s medlemsländer. I slutsatserna från toppmötet står att utvidgningsprocess-

en ”nu är på god väg” och att det skall bli en ”dynamisk fortsättning” på anslutningsförhandlingar och anslutningsförberedelser. Men någon dynamik står inte att finna. Regeringen måste rannsaka sitt uppträdande under förhandlingarna om Agenda 2000.

Regeringens hårdnackade krav på lägre EU-avgift och på en fryst EU-budget kyler av ett redan svalnande intresse för östutvidgningen i flera EU-länder. Parallellt kräver Sverige större nedskärningar inom jordbruk och regionalpolitik än vad kommissionen föreslagit. Denna okloka taktik hotar att begränsa uppslutningen bakom östutvidgningen och att försena dess genomförande.

Centerpartiet har varnat för detta, och nu besannas våra farhågor. Regeringen har alltså lyckats förena två onda ting; dels skapa oro och bristande uppslutning för utvidgningen i andra EU-länder, dels badda för ett minskat återflöde av EU-medel till Sverige. Så värnas inga svenska intressen.

EU:s utvidgning måste få kosta. De kostnader som utvidgningen medför skall fördelas efter bärkraft. För mig som centerpartist är det oacceptabelt att låta EU:s utsatta regioner betala vad östutvidgningen kostar. Sammanlänkningen av Europa kräver såväl ekonomiska som politiska uppoffringar.

Fru talman! Om knappt två år, den 1 januari år 2001, kommer Sverige för ett halvår att ta över ordförandeskapet i EU. Då kommer vår ställning som konstruktiv och aktiv kraft i Europa att prövas. Vi väntar och väntar. När kommer regeringen att presentera en strategi för Sveriges ordförandeperiod?

Jag har tidigare frågat socialdemokrater i denna kammare: Hur tänker ni förankra det svenska ordförandeprogrammet i riksdagen? Och hur tänker regeringen involvera hela svenska folket och hela Sverige i detta värdskap? Jag bävar en del för ett svenskt ledarskap utan ambitioner och visioner för EU, där ordförandeskapet mest blir en fråga om mötesledning och endast en angelägenhet för statsråd och regeringstjänstemän. Det går att göra så mycket mer. Det går absolut inte att sköta EU:s ordförandeskap med vänsterhanden.

Låt oss göra något mer av detta! Vi i Centerpartiet uppmanar regeringen att ta vara på det som är den svenska demokratins styrka; de många människornas delaktighet och kunskaper, det aktiva föreningslivet och folkrörelserna, folkbildningstraditionen, samförståndsandan och öppenheten.

Vi vill ha besked från regeringen i tre avseenden. Vi har i en motion till riksdagen talat om hur vi vill att Sverige förbereder sig för ordförandeskapet. Vi väntar fortfarande på regeringens svar på tre konkreta frågor. Jag vill upprepa dessa till utrikesministern här i dag.

För det första: Kommer regeringen att skapa förutsättningar för hela det svenska samhället att axla ett värdskap för det europeiska samarbetet våren 2001? Centerpartiet vill att det svenska föreningslivet, folkrörelserna och de idéburna organisationerna skall uppmuntras att fungera som kraftkällor i det medborgerliga Europasamarbetet.

För det andra: Kommer regeringen att bedriva förberedelserna med god parlamentarisk insyn? Kommer riksdagen att ges möjlighet att påverka innehållet i det svenska ordförandeprogrammet?

För det tredje: Kommer regeringen att göra Sveriges kommuner, landsting och regioner delaktiga i arbetet inför och under den svenska ordförandeperioden? Vi i Centerpartiet vill förmedla en bred och mångfacetterad bild av vårt land genom en medveten decentralistisk strategi som styr planeringen av möten, konferenser och informationssatsningar.

Exponera inte enbart Stockholms administrativa kvarter! Att toppmötet är förlagt till Göteborg är bra men det räcker inte, Anna Lindh. Fler orter bör sättas på den europeiska kartan under ordförandeåret. Varför inte "Alingsåsavtalet", "Östersundsöverenskommelsen" eller något sådant? Jag förväntar mig svar på de här frågorna.

Anf. 6 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! I sin bok *Sommartankar* skriver Václav Havel:

"Människans frihet är odelbar — —: om den förvägras någon, förvägras den därigenom också människan som sådan och därmed indirekt alla människor. Därför får man inte tåga inför någon ondska eller något våld: att tåga är att samtycka."

Kampen för demokrati och mänskliga rättigheter måste föras konsekvent. Inget land är för litet eller för stort för att kritiseras för brott mot de mänskliga rättigheterna. Inga handelsrelationer är så viktiga att förtryck av individer eller folkgrupper kan förbises. Världen har visserligen blivit mer demokratisk, men fortfarande utgör diktaturer ett hot inte bara mot sina egna medborgare, utan mot internationell fred och säkerhet.

I regeringens utrikesdeklaration som just presenterats råder en oförsvärbar tystnad — ett oförlåtligt tomrum. Hur skall vi tolka att regeringen inte med ett enda ord berör den oroväckande utvecklingen under de senaste månaderna i världens största diktatur — Kina? Vad kommer Sverige och EU att välja för strategi, när härskarna i Peking så uppenbart förnedrar den s.k. konstruktiva dialogen?

Sverige och EU valde för ett år sedan att inte längre driva frågan om granskning av Kina i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Det kinesiska förtrycket skulle i stället förändras genom en s.k. konstruktiv dialog.

Samtidigt som Kina i en till intet förpliktande gest i våras inför president Clintons besök frigav studenten Wang Dan sitter hundratals studenter fortfarande i fängelse efter de brutala upprepningarna på Himmelska fridens torg tio år senare.

I somras proklamerades bildandet av Kinas Demokratiska Parti, och under hösten bildades ett tiotal lokalavdelningar av detta parti. Sammanlagt uppgår medlemsantalet till högst ett par hundra personer i ett land med 1,2 miljarder invånare. Detta fick de kommunistiska ledarna i Peking att slå till med järnhand före jul. Ledarna för det demokratiska partiet dömdes efter snabbrettegång, utan tillgång till försvarsadvokater, till långa fängelsestraff i Kinas Gulag — mellan 11 och 13 år.

Under de senaste månaderna har också de legala möjligheterna att ge ut tryckta skrifter försvårats radikalt och användningen av Internet begränsats för olikfärdande. Kinas ledare med Jiang Zemin i spetsen har i ett antal uppmärksammade offentliga tal gjort alldeles otvetydigt att varje försök att utmana kommunistpartiet kommer att krossas — alldeles oavsett vad omvärlden kan tänkas anse. Detta måste ses som ett kraftigt bakslag för dem som tror att det går att föra Kina mot demokrati och mänskliga

rättigheter genom dialog i det tysta, en dialog som är så tyst att det inte hörs ett knyst av den i regeringens utrikesdeklaration.

Regeringen måste presentera sin syn på vilken strategi, som skall användas för att på allvar främja en demokratisk utveckling i Kina. Folkpartiet kräver att Sverige åter bör driva att Kina granskas av FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna redan under den kommande sessionen i vår – tio år efter det att den senaste demokratiseringen i Kina krossades på Himmelska fridens torg.

Jag vill fråga utrikesministern om det var ett rent förbiseende att man inte tog upp världens största diktatur i deklarationen eller om det var ett medvetet val.

Fru talman! Likt en ohejdad skogsbrand har konflikterna i det sönderfallna Jugoslavien avlöst varandra. Inga ord kan med rätta beskriva den mänskliga tragedi som drabbar våra medmänniskor i Europas sydöstra hörn även denna vinter. Ingenting på den europeiska agendan kan vara viktigare än att kosovoalbanerna får tillbaka sin fred – nu!

Kriget i Kosovo kom inte som någon överraskning. Sedan Kosovo för tio år sedan berövades sitt självstyre har förtrycket bara ökat.

Under tiden har kosovoalbanernas folkvalde ledare Ibrahim Rugova, krävt självständighet för att kunna bygga ett fritt och demokratiskt Kosovo. Rugovas fredliga kamp har mötts med tystnad. Men nu när kriget är ett faktum kan omvärlden inte längre svika. Nu måste demokratierna gripa in. Kosovo får inte bli ett nytt Bosnien.

Kosovo får inte slukas av härsarna i Belgrad. Folkpartiet anser att FN:s säkerhetsråd inte får stå i vägen för ett sådant ingripande. Milošević måste, under Natohot om så krävs, tvingas upphöra med övergreppen och dra tillbaka sina trupper från Kosovo. Omvärlden, inklusive Sverige, måste, om det så krävs, vara redo att sätta in militära resurser för att hävda albanernas rättigheter. Därefter måste riktiga förhandlingar om Kosovos framtid och status äga rum.

De samtal som under helgen inleddes i Paris kan inte kallas för förhandlingar i egentlig mening. Villkoren är nämligen på förhand dikterade av den s.k. kontaktgruppen.

Enligt planen skall Kosovo under en treårsperiod få fullt självbestämmande över skola, polis och sjukvård. Men samtidigt skall Kosovo förbli en del av Serbien, som också i fortsättningen skall ansvara för utrikespolitik och försvar.

Kosovoalbanernas kamp för sin egen stat och serbernas ovilja att släppa greppen om Kosovo kommer inte att vara mindre om tre år, allra minst om Milošević sitter kvar vid makten. Därför kan ingenting vara viktigare för fredsprocessen på Balkan än att delar av f.d. Jugoslavien omvandlas till demokratier, där mänskliga fri- och rättigheter respekteras.

Så länge Serbiens Milošević och Kroatens Tudjman har makten i sina händer kommer Balkan att förbli en oroshärd. Bara om Balkan demokratiseras kommer det att finnas förutsättningar för att alla människor, oavsett ursprung eller tro, kan leva tillsammans inom samma gränser i samma stat.

Kriget på Balkan belyser på ett tragiskt men tydligt sätt att freden aldrig kan tas för given. Samtidigt visar EU-samarbetet att krig och konflik-

ter kan förebyggas och aggressiv nationalism hållas tillbaka om den politiska viljan verkligen finns.

Under de 50 senaste åren av detta millennium har inte en enda soldat dött i krig mellan länder i Västeuropa. Så har det aldrig tidigare varit i Europas historia!

Detta är faktiskt det första halvsekel under detta årtusende som ingen västeuropeisk soldat har fått sätta livet till i krig mellan länder i vår världsdel.

Själv föddes jag i slutet av den tid som kallas för mellankrigstiden. Nu kallar vi vår tid för efterkrigstiden. Det låter ju förhoppningsfullt. Men tänk om vi nu lever i en mellankrigstid?

Freden är något bräckligt som måste vårdas, inte något vi kan ta för givet. EU är det projekt som skapat denna fred. Från 1950 och fram till i dag har inte, som sagt, någon människa dödats i något krig mellan länder som är medlemmar av EU. I ett längre historiskt perspektiv är detta unikt.

EU är dock inte färdigbyggt. Precis som freden måste vi arbeta med att utveckla och förstärka EU. Vi i Sverige har hela tiden möjlighet att påverka förändringarna när det gäller denna utveckling av EU. Den möjligheten skall vi utnyttja!

Jag blev lite beklämd när jag lyssnade till Lars Ohlys anförande här, inte minst när han kom in just på EU. Det var mycket av nej, nej, nej. Även hans sista ord i anförandet här från talarstolen var ett nej.

Folkpartiet säger ja till utvidgningen av EU. EU-utvidgningen är en möjlighet, en historisk chans, att säkra freden och demokratin för kommande generationer i vår del av världen. Den möjligheten får inte gå oss förbi. Den möjligheten är vi satta att ta till vara.

Folkpartiet välkomnar därför – naturligtvis – att förhandlingarna om EU-medlemskap har påbörjats med länderna i Central- och Östeuropa. Demokratiseringen i Östeuropa är hela Europas angelägenhet.

Samtidigt står några av ansökarländerna, bl.a. Lettland och Litauen, utanför den riktiga förhandlingsprocessen. Sverige måste aktivt arbeta för att våra grannländer i Baltikum snarast kan börja förhandla.

När jag lyssnade på Lars Ohly här tidigare och funderade på utvidgningen av EU – Baltikum och Östeuropa – kom jag att tänka på vad Folkpartiets tidigare partiledare Bengt Westerberg för 16 år sedan sade i sitt installationstal: Ingenting skulle mer gagna en varaktig fred än om kommunistregimen i Sovjetunionen ersattes av en demokratisk regim.

När han sade det 1983 blev det ett visst rabalder. Han kritiserades för detta uttalande – så där skulle man inte yttra sig om andra länder. Det var alltså 1983. Men ingenting har väl skapat en större säkerhet i vår del av världen än när Sovjetunionen blev demokratiskt.

EU är, som sagt, ett projekt för freden.

Folkpartiet säger också ja till gemensam valuta. Vi säger ja till att vidga unionens befogenheter och förmåga i fråga om fred, miljö och brottsbekämpning.

Vårt EU – medborgarnas EU – skall syssla med sådant som är viktigt och som inte kan lösas på något annat sätt. Med medborgarnas EU menar vi först och främst ett öppnare, mer demokratiskt men mindre byråkratiskt EU fritt från korruption.

Utrikesministerns deklaration talar mycket om vilka stora förändringar EU står inför – att regeringen vill arbeta för ett fördjupat samarbete och att utvidgningen av EU har högsta prioritet. Det är bra men jag skulle vilja fråga utrikesministern: Vilken syn på EMU och euron har utrikesministern? Vi får ju olika signaler från regeringen när det gäller den saken. Jag skulle alltså vilja höra vad som är utrikesministerns egen syn på euron och EMU-medlemskapet.

Fru talman! Slutligen: Väldigt många av de konflikter som i dag äger rum är inte konflikter mellan länder utan inom länder. Detta gäller t.ex. Algeriet, Kongo och Sierra Leone. FN kan inte vara bakbundet och förhålla sig passivt utan måste kunna agera. Det är sannolikt att världen också under kommande år framför allt kommer att plågas av våldsbrott inom länder. För att kunna motverka detta måste FN:s roll stärkas och FN ges befogenheter att verka även vid andra konflikter än mellan länder.

Jag har tagit upp detta tidigare. Det finns ett förslag i boken *Vårt globala grannskap* skriven av bl.a. Carlsson–Ramphal. Man brukar tala om Carlsson–Ramphal-rapporten. Där finns förslag om ändringar i FN-stadgan för att försöka komma till rätta med detta med att FN kan höja sin profil när det gäller konflikter inom länder som i dag plågas så många människor. Jag skulle alltså vilja höra om utrikesministern är beredd att arbeta för en ändring av FN-stadgan så att FN kan höja sin profil och få andra möjligheter att hantera konflikter inom länder.

Anf. 7 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Fru talman! Få saker gör väl oss så upprörda som när vi läser om tillståndet i världen – om orättvisorna, de ekonomiska och sociala klyftorna, om krigen, om övergreppen och om barnens situation. Ja, i stort sett allt gör oss upprörda. Men vad blir resultatet? Tar vi konsekvenserna av vår upprördhet? Försöker vi förändra så att det leder till en hållbar utveckling?

Svensk utrikespolitik skall syfta till global ekonomisk utjämning, fred och nedrustning, stöd för demokratisk utveckling, spridning av demokrati och mänskliga rättigheter och ett undanröjande av de globala miljöhoten. Dessa mål måste vara överordnade begränsande andra svenska intressen, som t.ex. att främja svensk export.

Jag tycker att det är väldigt upprörande att läsa om med vilken aggressivitet som man från svenskt håll har försökt att sälja JAS-plan till länder som Sydafrika, Chile m.fl. Jag tycker att det fläckar svensk aktiv utrikespolitik byggd på de mål som vi har satt upp för att främja en bättre utveckling i världen.

För att det skall vara möjligt att främja dessa syften måste Sverige kunna driva en självständig utrikespolitik och vara oberoende av förpliktande allianser. Sverige skall ha oinskränkt rätt att tala med egen röst på världsarenan – naturligtvis i samverkan med andra länder och folk som tycker likadant, men utan bindningar.

Vi i Miljöpartiet tycker inte som Moderaterna och Folkpartiet, dvs. att Sverige skall gå med i Nato och därmed binda upp sig i en allians som gör att Sveriges röst i världen måste anpassa sig efter andra intressen och andras önskemål. Vi anser att Sverige skall fortsätta att driva en aktiv

svensk utrikespolitik utifrån våra grundvärderingar där den internationella solidariteten, rättvisan och den hållbara miljön är vägledande.

Fru talman! Ett av målen för världsmiljökonferensen i Rio de Janeiro var att skapa ett historiskt unikt partnerskap mellan nord och syd. Syftet var att hjälpa världens fattigare länder att klara övergången till en hållbar utveckling. En grund för detta partnerskap var ett löfte från industriländerna att öka sitt bidrag. Vi kan i dag konstatera att mycket lite av de utlovade medlen har syns till. Hotet mot klimatet liksom stor miljöförstörelse i form av översvämningar och orkaner har vi däremot sett till.

Vad vi kan konstatera är att internationella privata investeringar i form av lån och ökade investeringar i u-länderna har ökat. För miljön är kanske det mest oroande att vi genom flödet av kapital exporterar västerländska konsumtionsmönster.

Med tanke på den "slösaktiga" hastighet med vilken resurserna konsumeras i industriländerna är spridningen av vårt konsumtionsmönster illavarslande. Vi kan konstatera att 80 % av världens resurser förbrukas av 20 % av dess befolkning. Skall alltså resten av världens befolkning ha samma konsumtionsmönster som vi har, då måste vi förmodligen se till att vi får några jordklot till att leva på. Annars är inte det här någon hållbar utveckling. Det är vi som måste ändra vårt konsumtionsmönster så att övriga världen också får plats att leva och bo på vår jord.

När en ökad konsumtion i världen överstiger gränsen för vad naturen tål blir det startskottet för en rad olika förändringar. Händelseförloppet är likartat i det ena ekosystemet efter det andra. Fiske som kollapsar, skogar som försvinner och grundvattenkällor som torkar ut börjar nu påverka framtidsutsikterna för världsekonomin.

Det kan vara intressant att få en liten bild av hur regeringens aviserade Asienstrategi ser ut. Mer än hälften av världens befolkning lever i Asien. Många av länderna har under lång tid upplevt en snabb ekonomisk tillväxt, med åtföljande förbättringar. Samtidigt är miljöförstöringen ett mycket snabbt växande problem i denna del av världen. Luftföroreningarna i många större städer överstiger kraftigt WHO:s gränsvärden. I oktober 1996 rapporterade t.ex. Kinas nationella miljöbyrå det svindlande antalet 3 miljoner döda i städerna de senaste två åren på grund av kronisk bronkit som resultat av luftföroreningar i tätorter. Besökare i Peking klagar om vintern över halsirritation och hosta bara några timmar efter ankomsten. Floderna i Asien är svårt förorenade, och en långt mindre andel av invånarna i Asien har tillgång till godtagbart dricksvatten än någon annan del i världen. I Kina har miljöproblemen antagit skrämmande proportioner och hotar den globala miljön. Under de senaste 30 åren har hälften av skogsbeståndet förlorats, och en tredjedel av jordbruksmarken försämrats. Skogsskövlingarna är omfattande i många länder i Syd- och Sydostasien. Omfattande skogsbränder i Indonesien har medfört luftföroreningar i hela regionen.

Ett av de kanske mest underskattade problemen i världen nu när vi går in i det tredje årtusendet, är den alltmer utbredda bristen på vatten. Grundvattennivåerna sjunker i alla kontinenter. En orsak till ökade bekymmer i många regioner är att bristen på vatten ofta betraktas åtskild från knappheten på mat. Mer än 70 % av allt vatten som pumpas upp och leds från vattendrag används just för konstbevattning av mat. Om vi i

Prot. 1998/99:53
10 februari

Utrikespolitisk debatt

framtiden står inför vattenbrist kommer vi också att stå inför livsmedelsbrist i framtiden.

Ett annat exempel på miljöpåverkan är Indiens krympande vattenförsörjning, som hotar landets förmåga att föda sitt folk. En rapport från International Water Management Institute visar att medan Indien beräknas öka sin folkmängd med 600 miljoner invånare till år 2050 riskerar landet att förlora 20 % av sin spannmålsproduktion.

Världen rör sig mot ett okänt land på matfronten och ställs inför en rad problem som överskuggar alla tidigare bekymmer. Det rör sig helt enkelt om ett synligt tecken som pekar på behov av att stöpa om ekonomin.

Miljöpartiet de gröna arbetar för en generös världshandel. Frihandel får dock inte gå före miljökrav. Även om offentliga och privata investeringar helt tydligt har en viktig roll för miljöinnehållet i de privata investeringsströmmarna är det fortfarande regeringarnas uppgift att bestämma efter vilka regler marknaden och investeringarna skall fungera. Men detta kommer inte av sig självt. Nyliberala idéer om total frånvaro av insyn och demokratisk kontroll av snabbt växande globala marknader är inget annat än den starkes krav på att ostört få fortsätta att roffa åt sig. Varje marknad behöver spelregler.

Det vore intressant att höra om regeringen tänker jobba för att spelreglerna blir sådana att de leder till en hållbar utveckling. Har regeringen några planer på att i de internationella förhandlingarna se till att vi får in krav som gör att vi får en hållbar utveckling, där miljön sätts i centrum så att vi inte förbrukar kommande generationers möjligheter att leva på vår jord? Det är precis det vi håller på med i dag: vi tar av nästa generations möjligheter att finnas på vår jord. Det är helt oacceptabelt. Det måste vi förändra. Därför är det så viktigt hur regeringen agerar i de internationella förhandlingarna. Hittills har vi sett att det skall bli en och annan förhandling, men vi har inte sett särskilt mycket av vad det kommer att innehålla.

Jag tänkte fråga om Agenda 2000. Utrikesministern poängterar vikten av den. Men innehållet i den tycker jag att vi har fått höra väldigt lite av i den här kammaren. Det berör flera viktiga frågor för svensk del framöver. En gäller den kommande avgiften för svensk del. Där kunde man i nyheterna i går höra att den har stigit med ett par miljarder. Frågan är: Vart barkar det här hän, och vilken kommer avgiften att bli för svensk del framöver? Kan utrikesministern tala om den närmaste kalkylen för detta? Det här är också en fråga om hur man fördelar resurser och vem som skall ha av vad.

När det gäller fred och nedrustning, som jag tycker är en oerhört angelägen och viktig fråga för svensk del att jobba med, har vi ett förslag som leder till att det skall göras besparingar på det svenska försvaret. Det tycker vi är nödvändigt för att visa också internationellt att vi strävar åt samma håll som många andra länder, nämligen att kraftigt skära i försvarsbudgeten. Men pengarna skall användas för att bygga upp en säkerhet i världen. En del av de här pengarna borde kunna användas för att öka det internationella biståndet.

Vi har även för svensk del dragit ned på biståndet de senaste åren för att spara pengar. Men som världen ser ut i dag måste vi för vår egen säkerhets skull se till att höja biståndsandelen och se till att vi satsar mer

på det internationella biståndet för att få en hållbar utveckling, en värld i balans och möjligheter till vår egen säkerhet i form av att människor inte kommer att tvingas att fly från stora områden på grund av miljöförstörrelse eller av att vattnet försvinner så att man inte kan odla och leva där, eller av andra skäl som utgör ett framtida hot mot vår egen överlevnad. Där tycker jag att utrikesministern i sitt anförande ganska lite omnämnde vad Sverige ville och tänkte göra den närmaste tiden.
(Applåder)

Anf. 8 Utrikesminister ANNA LINDH (s):

Fru talman! Det är glädjande att som utrikesminister kunna konstatera att det i huvudsak råder bred enighet kring de stora linjerna i svensk utrikespolitik. Det tror jag är en styrka för vårt land.

Det finns också tydliga skillnader, och det är också tur. Annars skulle vi få en tråkig debatt, och även utrikespolitiken skulle riskera att bli tråkigare om vi inte hade något att debattera.

Jag försöker nu att hinna ta upp så många frågor jag kan, men jag får också be alla debattörer om ursäkt om jag inte hinner kommentera samtliga de frågor som har rests under debatten.

Jag skulle vilja börja med det kanske mest aktuella exempel vi har i dag, nämligen Kosovo. Det är ett väldigt bra exempel på varför det är nödvändigt med en gemensam europeisk säkerhets- och utrikespolitik och på hur Sverige kan vara och är aktivt i det internationella arbetet.

Sverige har ju varit med och väldigt aktivt verkat för att parterna skall sätta sig vid förhandlingsbordet. Det finns ingen annan långsiktig lösning än att parterna får en politisk förhandlingslösning vid förhandlingsbordet. Vi har haft direkta kontakter både på tjänstemannanivån, dvs. diplomatnivån, och på den politiska nivån. Vi har också varit aktiva på plats genom att ha en stor mission. Tanken är att vi skall ha 80 personer på plats i OSSE-missioner. Men Sverige har också deklarerat att vi är beredda att avdela en betydligt större styrka, vår snabbinsatsstyrka, för en insats i Kosovo om säkerhetsrådet eller OSSE så beslutar.

Sverige kommer också att stå värd för en internationell konferens om några veckor för att diskutera hur det civila samhället i Kosovo skall kunna styrkas. Jag tror att det civila samhället spelar en väldigt stor roll för att vi skall få en långsiktig, fredlig lösning.

Det leder mig till det som är kanske mest grundläggande för det långsiktiga fredsbyggandet: demokrati och mänskliga rättigheter. Jag tycker att det är glädjande att det är så många som har tagit upp demokrati och mänskliga rättigheter och det breda engagemang man kan se i riksdagen för mänskliga rättigheter. Det är viktigt att vi framför kritiken mot olika länder där det finns skäl att kritisera hur man uppfyller de mänskliga rättigheterna. Jag hade tänkt ta ett antal exempel här i repliker, men bl.a. Lars Ohly och K-G Biörsmark har redan tagit exemplen, så jag tänker inte upprepa dem.

Jag vill bara säga till K-G Biörsmark om Kina att det är självklart att det som sker där inte är acceptabelt. Det är en väldigt upprörande försämring som vi har kunnat se under senare tid. Både från den svenska regeringen och från andra EU-länder kommer vi naturligtvis att fortsätta ta upp de brott mot mänskliga rättigheter som vi kan se bl.a. i Kina. Vi tror att det är bäst att vi gör det i en dialog, men det skall vara en s.k. kritisk

dialog, och vi tror också att det behövs direkta insatser för att försöka stärka de mänskliga rättigheterna på plats. Vid sidan av att vi tar upp mänskliga rättigheter i våra bilaterala kontakter är det också viktigt att vi i alla globala organisationer – t.ex. EU och FN men också i WTO och i Världsbanken – tar upp mänskliga rättigheter.

I samband med WTO vill jag också ta upp frågan om vad som sker efter MAI. I de fortsatta förhandlingar som nu äger rum skall man naturligtvis utgå från en social och ekonomisk utveckling och miljöfrågorna – flera talare har berört miljöfrågorna, och jag är ju själv oerhört engagerad i dem som tidigare miljöminister och tycker att Sverige har alla skäl att spela en ledande roll när det gäller de globala miljöfrågorna – men också frihandel och mänskliga rättigheter skall naturligtvis finnas med i det fortsatta handelssamarbetet och WTO-diskussionen. Det här får ni en chans att återkomma till i riksdagen när handelsministern presenterar sin skrivelse senare under våren.

För att garantera mänskliga rättigheter är det också viktigt att vi fortsätter att garantera bistånd och ekonomiskt stöd till tredje världen. Ingrid Näslund tog upp Jubel 2000, skuldavskrivningen för tredje världen. Regeringen arbetar här med ett åtgärds paket, men man skall komma ihåg att vi har få egna fordringar eftersom vi redan har skrivit av de flesta gamla biståndskrediter. Men vi fortsätter att se vad vi kan göra i det här arbetet, och jag vill gärna ge en eloge till kyrkan som har drivit på och pekat på detta viktiga område.

Jag vill också när det gäller de globala frågorna instämma med Marianne Andersson och andra som har tagit upp FN-frågorna. De är ju väldigt centrala för svensk utrikespolitik, och jag tycker att det är glädjande att se att Hans Dahlgren, vår FN-ambassadör, nu som vice ordförande i den grupp som skall leda arbetet med att reformera säkerhetsrådet får en väldigt framträdande plats.

K-G Biörsmark tog också upp Carlsson–Ramphal-rapporten. Vi tycker också att det är en väldigt intressant rapport med många intressanta förslag, och vi kommer nu att arbeta så att vi tar fram rapporten igen tillsammans med de erfarenheter som vi har fått under vår tid i säkerhetsrådet för att se just vilka frågor som vi från svensk sida nu bör lyfta fram och driva aktivt. Den fråga som restes i rapporten om ett petitionsråd i FN för att på det sättet kunna lyfta in och ge ett större utrymme för de mänskliga rättigheterna och överträdelser i de enskilda länderna är en sådan väldigt intressant tanke i Carlsson–Ramphal-rapporten som vi tänker arbeta vidare med.

Jag vill återkomma till skillnaderna här. Först har jag några kommentarer till Göran Lennmarker. Det var ett mycket högt tonläge, men det påminde mig lite grann om att man höjer rösten ifall innehålllet tryter! Göran Lennmarker undrade vad regeringen anser om den gemensamma europeiska säkerhets- och utrikespolitiken. Läser man utrikesdeklarationen framgår det klart att Sverige och Finland tog initiativ till att skriva in krishantering i Amsterdamfördraget. Därmed är vi naturligtvis positiva till att också utveckla krishanteringen. Vi har varit positiva till det brittisk-franska initiativet, och vi är också väldigt aktiva när det gäller att utveckla det gemensamma europeiska säkerhets- och utrikespolitiska initiativet. Några konkreta förslag har däremot inte lagts fram från något land ännu, utan det finns olika uppslag vad gäller de institutionella lös-

ningarna. Glädjande nog verkar det råda bred enighet om att man skall ha en klar åtskillnad mellan krishantering och territorialförsvar.

Göran Lennmarker vill också ha klarspråk om vad vi anser om Nato. Samtidigt talar han inte klarspråk om Moderaternas uppfattning. Förordar Moderaterna medlemskap eller inte? Militär alliansfrihet låter som en black om foten för Göran Lennmarker, men på vilket sätt skulle säkerheten i norra Europa öka om Sverige blev Natomedlem? Det har varken Göran Lennmarker eller någon annan kunnat presentera. Att den militära alliansfriheten dessutom har gjort Sverige mer aktivt när det gäller folk-rätten och möjliggjort en mycket aktiv kamp mot massförstörelsevapen, inte minst ett aktivt kärnvapenedrustningsarbete, talar Göran Lennmarker tyst om. Det enda Göran Lennmarker riktigt tydligt talar om är hur andra länder i vårt närområde bör göra. Regeringen anser att andra länder själva skall avgöra sitt val, precis som vi vill avgöra vårt val i Sverige.

Göran Lennmarker tycker också att det är fel att Europas regeringar nu gemensamt försöker bekämpa arbetslösheten. Jag tycker att det är mycket positivt att Europas regeringar nu försöker lösa de problem som tidigare nyliberala regeringar ställde till. Det är också tydligt att Göran Lennmarker inte har ett ord – inte ett ord – till övers för FN eller för världen utanför Europa, och det tycker jag är en föråldrad världssyn.

Lika föråldrad tycker jag att Vänsterns och Miljöpartiets uppfattning att vi skall träda ut ur EU är. I en tid när globaliseringen kräver att demokrati och politik skall stärkas för att kunna möta människors grundläggande behov för framtiden förordar Vänstern och Miljöpartiet att vi skall träda ur den politiska gemenskap som ju kan motverka globaliseringens negativa sidor. Länderna i öst, som har återerövat demokratin, vill vara med – ni vill gå ur. Visst finns det allvarliga brister i EU, men det är ju de bristerna vi nu åtgärdar. Först står utvidgningen så att vi får med och enar Europa. Sverige och Danmark har varit mest aktiva i arbetet kring utvidgningen, och nu verkar vi få alltmer stöd. Dessutom skall vi driva frågor som är viktiga för medborgarna: jobb till de arbetslösa, bättre miljö, bättre jämställdhet och ett modernt och öppet Europa. Var med i det här arbetet i stället för att ställa er utanför!

Marianne Andersson tog upp frågorna om ordförandeskapet och om hur hela det svenska samhället skall kunna vara med inför ordförandeskapet. Jag kan svara ja på alla hennes tre frågor, dock utan att redan nu vilja binda mig för just Alingsås. Vice statsministern kommer senare att i EU-nämnd och riksdag informera om hur det svenska ordförandearbetet och förberedelserna bedrivs.

Anf. 9 GÖRAN LENNMARKER (m):

Fru talman! Utrikesministern gav något svar på de frågor jag ställde inledningsvis, kanske inte så mycket, men i varje fall på någon punkt. Jag uppfattade att regeringen är positiv till förslaget vid mötet i Saint-Malo och därmed kan vidareutveckla EU:s krishanteringspolitik. Det är ett ganska betydande steg som kommer att tas om det brittisk-franska förslaget skulle förverkligas.

När det sedan gäller de frågor som utrikesministern ställde till mig kan jag mycket lätt besvara dem. Moderata samlingspartiet anser att Sverige fullt ut skall delta i den europeiska säkerhetsordningen. Vi skall inte stå vid sidan av, utan fullt ut delta. Mycket tyder på att den kommer

Prot. 1998/99:53
10 februari

Utrikespolitisk debatt

att innehålla både EU och Nato, och för övrigt också OSSE och Europarådet. Det viktiga är att vi inte isolerar oss, att Sverige ställer sig vid sidan av de nordiska och baltiska länderna, vilket regeringens politik implicerar.

Jag kommer just från Nordiska rådet och Baltiska rådet som har haft gemensamt sammanträde i Helsingfors. Där ställde alla frågor om Sveriges säkerhetspolitiska linje, och ingen kunde svara. Det är läget i vår omvärld. Ingen vet vad Sverige i dag avser. Man vet inte vad Sverige har för uppfattning i centrala säkerhetspolitiska frågor. Det är klart att Sverige då framstår som en tyst röst, som en dvärg i utrikespolitiken.

Låt mig också säga något om arbetslösheten. Den socialdemokratiska regeringen struntar i EU:s rekommendationer och drar sig undan det som man gemensamt kommit fram till att man bör göra för att få ned arbetslösheten. Vi har en bestående massarbetslöshet i Sverige.

Fru talman! Jag skulle vilja beröra en annan viktig sak. Det gäller frihandel, fria kapitalrörelser och det som kallas för globalisering. Den öppning som har kommit de senaste åren är en stor chans för u-länderna. Vi har lång erfarenhet av protektionism. Större delen av u-världen har varit utestängd eller snarare utestängt sig själv från handel. Världsmarknaden har i allt väsentligt varit Nordamerika, Västeuropa och några länder i västra Stilla-havsområdet medan Latinamerika, Afrika och större delen av Asien inte har deltagit. Vi vet konsekvenserna av brist på handel och brist på investeringar. Det har varit en förödande fattigdom och en långsam standardutveckling.

Den kris vi har sett i Östasien, Ryssland och Brasilien ställer krav på mer marknad, inte mindre marknad. De bekymmer som vi där ser är när statsmakten, ofta i kombination med banker eller storföretag, reglerar, eller snarare genom en brist på reglering, agerar själv och skapar stora bekymmer, hög skuldsättning och stora underskott som leder till kriserna. Nu måste man separera statsmakt och marknad. Staten skall ha sin roll som reglerare eller som kontrollant och inte vara aktör på de finansiella marknaderna. Det är den viktigaste lärdomen vi har av Asienkrisen, Rysslandskrisen och Brasilienkrisen. Staten skall sköta sin roll och inte vara en del i marknaden.

Skall vi få en fortsatt god utveckling i u-världen krävs det betydande investeringar, framför allt utländska direktinvesteringar. De har erfarenhetsmässigt kanske den högsta kvaliteten av alla insatser från omvärlden. Därför behövs ett investeringsavtal, helst via WTO, eftersom det helst skall omfatta alla länder. Det är viktigt att få till stånd tydliga och klara spelregler på området. Vi behöver också en ansvarsfull skuldavskrivning som inte främjar korruption och vanstyre. Den skall ske på sådant sätt att man kan ge goda regeringar chansen att utvecklas men inte belönar korruption och vanstyre.

Fru talman! Den stora risken nu är att protektionismen ökar och att handelshindren på olika ställen i världen blir dominerande. Här har vi ett stort ansvar från Sverige att se till att EU inte får mer protektionism utan mindre. Vi måste framför allt driva motståndet mot antidumpning kraftigt. Det finns alltid i kristider starka protektionistiska tendenser. Vi lärde oss under 1930-talet vad protektionismen kan ställa till med, inte bara elände utan rent av katastrof.

Fru talman! Slutligen skulle jag ändå vilja ställa en fråga till utrikesministern. Jag fick inget svar i repliken om de centrala områdena av säkerhetspolitiken. Jag har en viss förståelse för detta. Det är svårt för utrikesministern att gå utöver det som är beskrivet i utrikespolitiska deklARATIONEN, men nog måste det ändå vara en rimlig fråga att ställa. Avser regeringen att bedriva utrikes- och säkerhetspolitik tillsammans med partier som är emot EU, emot Nato och emot försvar? Skall det bli den centrala axeln i svensk utrikes- och säkerhetspolitik de kommande åren? Det kan väl ändå utrikesministern ge ett svar på.

Anf. 10 LARS OHLY (v):

Fru talman! Låt mig först säga att jag hoppas att den översyn av barnfrågor som regeringen påbörjat kommer att leda till ett starkare barnperspektiv i Sveriges utvecklingssamarbete. Trots den stora uppslutning som finns kring barnkonventionen sker otaliga kränkningar mot barns rättigheter dagligen, året runt, i hela världen. Gatubarn, barnprostitution och barn som enrolleras som soldater är alltför vanliga inslag i vår omvärld. 250 miljoner barn utnyttjas som billig arbetskraft i Asien, Sydamerika och Centralamerika. Nu måste även Sverige leva upp till barnkonventionen, inte minst i behandlingen av flyktingbarn.

Marockos konsekventa sabotage mot en folkomröstning i Västsahara är en skamfläck. Jag efterlyser ett starkare agerande från Sveriges sida så att världssamfundet sätter press på Marocko för att få den olagliga ockupationen upphävd.

Sverige bör också på ett mycket tydligare sätt ta ställning mot dem som hävdar att Augusto Pinochet skall åtnjuta immunitet mot de brott som begåtts på hans direkta order eller som en följd av den terrorregim han ledde. Inte minst alla svenskar med chilenska rötter kräver en regering som ställer upp för att deras anhängare och andra demokrater inte dog förgäves i kampen mot fascismen.

Fru talman! Jag utdelade en del beröm och riktade en del kritik till utrikesministern, och kritiken var naturligtvis allvarligt menad. Men när jag lyssnar till inläggen i dag måste jag säga att det är tur att Sveriges utrikesminister inte heter Göran Lennmarker. Det perspektiv som moderaterna tycks ha är ungefär det perspektiv som tidningen The New Yorker har på en affisch som heter Världen. Världen slutar vid Hudsonfloden. För moderaterna slutar världen vid Europas och Nordamerikas gränser. Det finns ingen tredje värld. Det finns ingen anledning att rikta uppmärksamhet på hur förhållandena ser ut i den fattigare delen av världen.

Utrikesministern sade att de fortsatta förhandlingarna om MAI skall föras på ett sätt som framhäver demokrati, miljö, m.m. Det lät naturligtvis bra. Men det har funnits farhågor sedan MAI-avtalet stoppades att förhandlingarna skall föras över rakt av från OECD till världshandelsorganisationen WTO och att de rika länderna, som ändå har varit överens i stora delar, skall föra med sig ett bagage in i förhandlingarna i WTO där de fattigare länderna får ta ställning för eller emot. I stället bör man börja från början, rensa bordet och se till att nästa WTO-runda bidrar till att ta ställning för demokratin och för ett internationellt regelverk som bidrar till att minska utsugning och förtryck.

Utrikesministern sade också att i en tid när demokratin och politiken måste stärkas är det viktigt att använda den europeiska unionen i just det

syftet. Visst vill ni vara med i den europeiska unionen. Så länge vi är det skall vi naturligtvis påverka så mycket vi kan, men finns det ingen komplikation alls med federalism och överstatlighet kontra demokratin?

Finns det ingen komplikation alls att vi har en utrikesminister i EU:s nuvarande ordförandeland, den gröne Joschka Fischer, som håller ett av de mest federalistiska talen någonsin i EU-parlamentet där han förespråkar långtgående förändringar av institutionerna, dvs. bort med vetorätten och att demokratin kommer att urholkas ytterligare? Är detta över huvud taget inget problem? Vi måste ändå vara aktiva också för att förhindra att EU utvecklas i en än värre riktning än vad som redan har skett.

K-G Biörsmark sade att han blev beklämd när han lyssnade på mig. Då påminde han mig om en skämtteckning. Det finns en som har rubriken Tänk positivt! På den står en man svårt klämd av en tung dörr och en annan man går förbi och säger: "Har du fastnat med foten i dörren?" Den förste mannen säger: "Jajamänsan!"

Den killen var ingen nej-sägare. Det var en ja-sägare det.

Problemet är ju att säger man bara ja låter man andra bestämma utvecklingen, K-G Biörsmark. Då förhåller man sig hela tiden till vad andra har sagt. Det vi har att förhålla oss till i dag är förslag som finns om att göra EU till en federal statsbildning. I dag ser vi ett förhållande där en supermakt sätter sig över Förenta nationernas rätt att vara den instans som beslutar om när militärt våld skall användas i internationella sammanhang.

Biörsmark kritiserar mig för att jag säger nej till detta. Men ett nej till det är också ett ja till någonting annat. Ett nej till federalismen i Europa är ett ja till mellanstatligt internationellt samarbete. Ett nej till USA:s roll som världspolis är ett ja till en internationell rättsordning som är mer demokratisk och inte låter dem bestämma.

Jag fick kritik av Biörsmark för att jag slutade mitt anförande med att svara nej på frågan om vi vill överlåta åt Pentagon att bestämma när militärt våld skall användas i internationella konflikter. Om jag får kritik för att svara nej på den frågan, är min slutsats att Biörsmark i så fall tycker att man skall svara ja på den frågan. Det är okej att USA bestämmer självt när militärt våld skall användas. Då finns det en avgrund mellan Folkpartiet och Vänsterpartiet i den frågan.

Anf. 11 INGRID NÄSLUND (kd):

Fru talman! Jag vill tacka för det svar jag redan har fått på någon fråga som jag tog upp. Nu tänkte jag gå in lite mer i detalj på situationen i en del av de konflikter som vi har i vår omvärld.

Jag framhävde ju tidigare EU:s stora betydelse i de här sammanhangen. Jag skall bara säga till Ohly att det känns svårt att se att han inte på något sätt framhäver den betydelse som EU ändå har haft för utvecklingen av fred i Europa. Han har inte heller lärt sig någonting av att de länder som förut var under kommunistiskt förtryck nu inget högre önskar än att få del av den gemenskapen. Sedan kan vi mycket väl diskutera den fortsatta utformningen av den europeiska unionen.

Jag vill nu komma tillbaka till vad som håller på att ske i Kongo-Brazzaville. Det är mycket aktuellt. 1992 förlorade Kongo-Brazzavilles diktator, Sassou Nguesso, makten i ett demokratiskt val till Pascal Lissouba. Men 1997 störtades president Lissouba av Sassou Nguesso och

dennes Cobramilis med stöd av angolanska trupper. I slutet av 1998 försökte den störtade regeringens milis att inta Brazzaville från söder. Utvecklingen har blivit sådan att inbördeskrigets massakrer nu betecknas som början till ett folkmord på den befolkning som finns i söder. Den andra befolkningen råkar naturligtvis också illa ut på samma gång.

Man står inför en stor humanitär katastrof. Tusentals människor har redan massakrerats och hundratusentals är på flykt. Soldaterna fortsätter att döda, våldta och plundra. Mitt i detta råder en internationell tystnad.

I Sverige och Norge har nu systerkyrkorna till den stora kyrka med drygt 100 000 medlemmar som finns i Kongo-Brazzaville vädjat till regeringarna i våra länder att utnyttja alla sina möjligheter till internationell påverkan för att få stopp på kriget.

Det märkliga är att FN:s säkerhetsråd inte har uttalat sig sedan 1997. Då var det ett ganska lamt uttalande. Förmodligen berodde det på att Frankrike höll igen. Det har åtminstone tolkats på det sättet, eftersom de hade stora oljeintressen i den här delen av världen. Nu säger man ingenting. Då vill jag fråga: Vad tänker utrikesministern göra för att FN:s säkerhetsråd skall ta sitt ansvar i den här konflikten?

Vi har vid flera tillfällen sett hur man har gått in för sent, enligt mitt förmenande. Jag hörde till dem som låg på väldigt starkt när det gällde utvecklingen i Rwanda, Burundi och främst i Kongo-Kinshasa, eftersom man på ett mycket tidigt stadium såg varåt det barkade. Alla farhågor har besannats när det gäller utvecklingen i det här landet. Ofta tror jag att det finns ett tillfälle som man måste gripa i flykten. Nu får vi inte låta utvecklingen bli mer och mer negativ också i det här området. Hur tänker utrikesministern och Sverige agera?

Vi har sett hur situationen i Etiopien och Eritrea har utvecklats till ett regelrätt krig. Under förra veckan hade vi besök därifrån. Ingen har lyckats förhindra katastrofen. FN:s generalsekreterares speciella envoyé Sahnoun har sedan en tid tillbaka försökt att åstadkomma fred och försoning mellan de olika parterna, men det har inte hänt någonting.

Vi får inte nöja oss med att vi har vår säkerhet här i Europa. FN får inte stå vid sidan om när konflikter antar sådana här proportioner. Vad gör vi när det gäller konflikthanteringen? Tar vi verkligen steg framåt? Gång på gång ser vi att vi trots alla goda avsikter misslyckas och inte kan förhindra att konflikter övergår i öppet våld och krig.

Det talas om ett handlingsprogram i utrikesförklaringen. Vilka konkreta åtgärder, som kan leda till mer betydande resultat än de vi hitintills har sett, vill utrikesministern avisera för att vi skall komma längre när det gäller konflikthantering?

Anf. 12 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag tackar för de svar som jag fick på mina frågor. Jag välkomnar det besked som vi fick om att Sverige skall vara värd för en konferens om hur det civila samhället i Kosovo skall byggas. Jag tror att det är oerhört väsentligt.

Det är också bra att det kommer en strategi om ordförandeskapet. Jag får väl finna mig i att ministern inte just nu vill binda sig för Alingsås. Men jag har kanske ändå sått ett frö. Det hoppas jag. Det är faktiskt ganska bråttom att den här strategin kommer, om vi skall kunna få en

förankring och det verkligen skall bli så som utrikesministern svarar. Det vill jag poängtera.

Sedan skall jag uppehålla mig lite grann vid EU:s utvidgning och den nordliga dimensionen. Med utgångspunkt från vår plattform i Europa skall vi agera för fred, säkerhet och hållbar utveckling både på den globala nivån och i vårt närområde. Det är vi nog överens om. Vi behöver ett EU som är öppet för världen runtomkring och som kan fungera som brobyggare mellan Europa och resten av världen.

EU skall konsekvent värna demokrati och mänskliga rättigheter i samarbete med andra länder. Det är av utomordentlig betydelse att Ryssland knyts närmare till övriga Europa. EU har ett stort ansvar för att stödja Ryssland i dess utsatta situation och för att skapa ett närmare politiskt samarbete. Det är bra att EU håller på att utarbeta en strategi för samarbetet med Ryssland. Jag tycker egentligen att Norden bör göra upp en motsvarande strategi. Det framförde jag också vid den nordisk-baltiska konferensen som var i Helsingfors i början på veckan.

Utvidgningen, inklusive Baltikum, innebär en historisk möjlighet för EU att medverka till ökad stabilitet och säkerhet på vår kontinent. För Centerpartiet är detta en mycket central fråga. När Sverige blir ordförande för EU våren 2001 bör EU:s utvidgning vara nära förestående. De tre baltiska länderna bör då stå nära ett inträde i unionen.

Utrikesministern säger att stödet för utvidgningen ökar. Vad finns det egentligen för belägg för det? Det finns ju också signaler som säger motsatsen. Man kan hysa en viss oro för hur det egentligen kommer att bli.

Jag går sedan över till en annan fråga. På den finländska regeringens initiativ arbetar EU nu med en nordlig dimension i unionens politik. Kommissionen presenterade i november utmaningar och prioriteringar för EU samt föreslog riktlinjer och rekommendationer. Som ordförande för EU kommer Finland att utveckla detta koncept i nära dialog med samarbetsländerna i det nordliga området – Ryssland, Estland, Lettland och Litauen samt hela Norden. Anna Lindh och övriga utrikesministrar inom EU kommer i höst att hålla en konferens om den nordliga dimensionen.

Det är bra att den svenska regeringen välkomnar det finländska initiativet. Skam vore väl annars. Men ett välkomnande innebär inte mycket till stöd. Finland behöver draghjälp för att på allvar etablera en nordlig dimension i EU:s politik. Det handlar bland mycket annat om att skapa en sammanhållen syn på de utmaningar och möjligheter som finns i norra Europa. Vi behöver tätare band mellan Ryssland och EU, och EU behöver tydligare involveras i arbetet med att minska miljöhot och nukleära hot.

I kommissionens meddelande och i det finländska initiativet finns mängder av uppslag. Centerpartiet har också här i riksdagen och i Europaparlamentet presenterat flera förslag till vad en EU-politik för de nordliga regionerna bör innehålla. Jag vill fråga utrikesministern: Tänker regeringen ta några egna initiativ för att utveckla den nordliga dimensionen i EU:s politik, eller tänker ni låta Finland sköta jobbet? Kommer utrikesministern att presentera några bidrag från Sverige för att utveckla den nordliga dimensionen i EU:s politik?

Sedan tänker jag, så långt jag hinner, säga någonting om EMU och Centerns syn på euron. Vi menar att nackdelarna med ett svenskt med-

lemskap i valutaunionen överväger de fördelar som också finns med en gemensam valuta. Det är angeläget att vi så mycket som möjligt försöker minska de nackdelar som följer av att inte vara med nu. Som vi ser det är det mest praktiska nackdelar.

Vi ser en fara i att valutaunionen kommer att driva fram en ökad finanspolitisk samordning och att det i förlängningen kan komma att ställas krav på en gemensam finans-, skatte- och arbetsmarknadspolitik. Den utvecklingen vill vi inte se. Vi anser att det är fel väg.

Vi är alltså tillfreds med att Sverige nu står utanför valutaunionen. Vårt land har skaffat sig rådrum. Detta rådrum menar vi att Sverige skall utnyttja, t.ex. till att följa utvecklingen av valutaunionen och studera konsekvenserna. Vi välkomnar en öppen och prövande debatt om valutaunionen. Vi behöver återkommande pröva giltigheten i våra argument mot ett svenskt medlemskap.

Centerpartiet anser att den första möjliga och lämpliga tidpunkt när frågan om ett svenskt inträde i valutaunionen skulle kunna bli aktuell för folkomröstning är valdagen år 2002. Frågan är vad socialdemokraterna vill – men också vad utrikesministern anser om detta. Anser Anna Lindh att tidpunkten för en svensk folkomröstning skall anpassas till när socialdemokraterna kan få ett ja till euron vid sin partikongress eller till när svenska folket har haft möjlighet att studera effekterna av valutaunionen?

Anf. 13 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! Först vill jag tacka utrikesministern för att hon bemödar sig att svara på våra frågor. Det är inte alltid man får svar, men det måste jag säga att vi har fått i dag. När det gäller Kinafrågan, som jag tog upp, fick jag dock inte riktigt klart för mig om det var ett medvetet val eller ett förbiseende att inte Kina nämndes. Lite anmärkningsvärt är det naturligtvis när världens största diktatur, där dessa saker händer, inte finns med kritiskt i deklarationen. Jag studsade faktiskt till när jag läste den. Jag hade förväntat mig att det skulle finnas några rader om detta. Nu har utrikesministern förklarat sin ståndpunkt, och det kanske var ett förbiseende.

Om folket i de gamla kommunistiska diktaturerna – Kina är ju inte den enda, utan vi har några till: Nordkorea, Kuba och vilka det nu kan vara – självt fick välja sina ledare betvivlar jag mycket starkt att t.ex. Castro fortfarande skulle vara ledare på Kuba i dag. Jag tror inte heller att Kim Il-Sungs son Kim Jong-Il skulle sitta som ledare i Nordkorea om folket fick bestämma. Och det är ju det som är problemet, vilket också har markerats mycket tydligt i dag från utrikesministerns sida. Det är demokrati och mänskliga rättigheter som skapar en fredlig värld.

När det gäller en förhandlingslösning i Kosovo är det klart att en sådan måste till i slutändan. Men ibland måste det också till kraft bakom orden. Ibland måste det till att man tvingar parterna till förhandlingsbordet. Vi har tidigare diskuterat i den här kammaren var man når den kritiska punkten. Händer det ingenting i Kosovo menar jag och Folkpartiet att man även måste ta till maktspråk.

När det gäller svaret på min fråga om Carlsson–Ramphal-rapporten är jag glad att utrikesministern nu ger en öppning för detta. Det har inte låtit riktigt så tidigare i de här diskussionerna. Detta är jag tacksam för.

Jag har en fråga till att skicka med. Det gäller en sak i deklarationen som jag inte är riktigt klar över. Det står att Sverige välkomnar ett positivt engagemang från Förenta staterna i det multilaterala samarbetet. Betyder det att utrikesministern *skulle* välkomna detta och att det alltså är en förtäckt kritik mot USA? Eller har det hänt någonting? Har USA höjt sin profil? Har man betalat in till FN? Har man blivit aktiv på det multilaterala området inom FN? Det är lite oklart vad utrikesministern egentligen menar med dessa rader.

Jag går så över till Lars Ohly. Jag trampade tydligen på en mycket öm tå. Ohly gick upp i varv ordentligt. Men det är jag å andra sidan van vid. Lars Ohly brukar ta till de stora orden.

Jag blev lite förvånad, även om jag inte sade det tidigare, när Lars Ohly i sitt inledningstal höjde rösten när det gällde den internationella solidariteten och hur vi i Sverige agerar. Han återkom till enprocentsmålet och hur viktigt det var, och Folkpartiet blev utpekad tillsammans med andra partier för att skära i biståndet osv. Samtidigt sitter nu Ohly där och har accepterat en kraftigare nedskärning än vad Folkpartiet någonsin har gjort. Jag förstår inte varför man skall ta till sådana kraftuttryck och sådana kraftiga och stora ord när man sitter så illa till och har så ömma tår. Här ligger nu Vänsterpartiet på skammens gräns, 0,7 %, tillsammans med regeringen. Och så anklagar Lars Ohly oss för neddragning när vi i vårt budgetförslag har en helt annan siffra, ett påslag på en och en halv miljard. Tona gärna ned de där orden något, Lars Ohly!

Sedan är det inte så att jag säger ja till allting inom EU. Hade Lars Ohly lyssnat lite på mitt inledningsanförande hade han upptäckt att jag också hade kritik mot EU. Skillnaden mellan Lars Ohly och mig, och mellan Vänsterpartiet och Folkpartiet, när det gäller EU-frågan är grundsynen. Vi tycker att det är bättre att sitta med vid förhandlingsbordet och diskutera de här sakerna. Vi tror på en vision med ett nära och förpliktande samarbete mellan länderna. Lars Ohly ställer sig hellre vid sidan av, liksom pekar finger och säger nej, nej, nej.

Kom med i stället med konstruktiva förslag! Ha inte liksom också Miljöpartiet som första målsättning att vi skall ut ur EU, ut ur gemenskapen och ut ur samarbetet. Vad får det för följder för möjligheterna att delta konstruktivt i fortsättningen? EU kommer ändå att fortsätta att utvecklas.

Anf. 14 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Fru talman! Jag tog upp en del frågor kring det aviserade beskedet att slutförhandlingarna om Agenda 2000 skall bli klara i vår. Jag skulle gärna vilja veta lite mer om innehållet i denna agenda. Det gäller ett stort beslut, som i mycket påverkar framtiden också i Sverige. Det gäller jordbruks- och regionalpolitiken, bördefördelningen, avgiftsstorleken, utvidgningen, förmodligen också EMU-frågorna osv.

Jag tycker inte att det är acceptabelt att så stora förhandlingar genomförs enbart i slutna rum, utan att riksdagen får en ordentlig deklaration eller proposition, så att också vi får möjlighet till påverkan. Jag tycker att det är en naturlig demokratisk väg. Jag är därför lite förvånad över att vårens propositionslista inte innehåller någonting om hur vi framöver demokratiskt skall hantera dessa frågor i Sverige, om EU nu är så jättebra för demokratin som utrikesministern vill hävda.

Jag är också lite förvånad över utrikesministerns salva mot att Miljöpartiet inte är så mycket för EU och inte tror på att EU skulle motverka globaliseringen på ett positivt sätt. Skulle den första punkten, om fri rörlighet för kapital, göra det? Nej, definitivt inte. Är banankriget vägen att motverka problemen, eller den företagsflykt som vi har sett och som EU hjälper till med?

Nej, jag kan inte se att EU:s sätt att arbeta på något vis har bidragit till mindre negativa effekter av globaliseringen. Men vi skulle väl i ett samarbete med andra länder, i diskussioner och i förhandlingar, kunna sätta upp regler och normer för detta.

Norges situation är inte så mycket sämre i ett internationellt perspektiv bara därför att Norge står utanför EU. Kanske är situationen inte heller så mycket bättre på grund av detta, utan det är en ganska ovidkommande aspekt. Man har liksom i Sverige följt folkets röst. Sverige är nu EU-medlem, men är för den skull allting bara bra? Sverige måste som medlem i den europeiska unionen jobba mycket för att se till att utvecklingen inte går åt fel håll när vi nu sitter med där.

Jag tycker att detta är oerhört viktigt. Det är också väsentligt att vi vet vad som är på gång i förhandlingarna och ser vart de leder. Det får inte vara lyckta dörrar.

Miljöpartiet har alltid påpekat vikten av internationellt samarbete och av FN som ett internationellt samarbetsforum i världen. Sverige måste vara mycket aktivt för att se till att FN även fortsättningsvis kan ha en viktig internationell roll, inte minst när det gäller fred och nedrustning och förhandlingar för att minska och förebygga konflikter.

Vi har också sagt att säkerhetsrådet borde ha större möjligheter att arbeta och agera, särskilt med tanke på att en stor del av de krig som härjar i världen i dag beror på regionala och interna konflikter där FN inte kan uppträda på sådant sätt som borde vara möjligt.

Det är oerhört viktigt att FN:s arbete reformeras så att FN blir det internationella forum där vi tillsammans kan jobba för att förändra världen i en riktning som leder till en hållbar utveckling och ökad internationell solidaritet. Människorna måste få en värld att leva i där de starka inte bara skall kunna roffa åt sig. Jag tycker att det är oerhört viktigt i det internationella samarbetet.

Sverige har varit pådrivande och tagit ett stort ansvar i detta sammanhang. Jag hoppas att Sverige också fortsättningsvis kommer att göra det. Det är en av anledningarna till att vi tycker att Sverige skall ha en egen röst i världen. Vi skall inte vara tvungna att tala med samma tunga som övriga EU-länder. När vårt land tycker annorlunda skall det också ha möjlighet att skrika ut detta. På denna punkt ligger en hel del av vår kritik mot det EU som i dag finns.

Vad gäller de svenska samarbetsfrågorna vill jag också peka på ett stort hot i vårt närområde, nämligen det kärnavfall som finns på Kola-halvön. Vi måste naturligtvis tillsammans med övriga länder ta upp den frågan innan det blir för sent. Jag hoppas att regeringen är oerhört aktiv för att lösa detta problem. Annars kommer det att drabba oss och vårt närområde.

Jag har någonstans läst att man skulle vilja skicka avfallet till någon anläggning för upparbetning som ligger tillräckligt långt ifrån oss. Jag tycker inte att det är någon lösning. Vi måste naturligtvis ta ansvar för att

det inte skall utgöra ett hot för några människor, varken för oss själva eller för andra människor i världen.

Anf. 15 Utrikesminister ANNA LINDH (s):

Fru talman! Först några ord om säkerhetspolitiken. Militär alliansfrihet är inte lika med passivitet, tvärtom. Det visar vårt engagemang i Kosovo. Det visar vårt aktiva deltagande i Partnerskap för fred och i Euroatlantiska partnerskapsrådet. Det visar vårt aktiva arbete för europeisk krishantering och vårt aktiva svenska FN-arbete.

Svensk säkerhetspolitik förändras inte av samarbetet med Miljöpartiet och Vänstern och när de säger nej till exempelvis Partnerskap för fred eller det euroatlantiska samarbetet. Svensk säkerhetspolitik förändras inte heller av att moderaterna låter kluvna när det gäller den militära alliansfriheten.

Men jag tror faktiskt att den viktigaste säkerhetspolitiska frågan i dag är EU-utvidgningen. Det gäller här att ena det Europa som så länge har varit splittrat och att även Ryssland vävs in i det europeiska samarbetet. Detta är en prioriterad fråga för den svenska regeringen.

Jag har fått frågor om arbetet i EU, bl.a. om den nordliga dimensionen. Sverige har lämnat väldigt viktiga bidrag i det sammanhanget. Sverige har både varit initiativtagare till den nordliga dimensionen genom ett väldigt aktivt Östersjöarbete och sin Östersjöstrategi och t.ex. genom förslag till en Rysslandsstrategi. Det arbetet kommer vi naturligtvis att fortsätta.

Frågorna kring Agenda 2000 har jag liksom min företrädare ett antal gånger tagit upp i EU-nämnden. På fredag blir det en utfrågning kring alla Agenda 2000-frågor, där det finns möjlighet att sätta sig in i alla detaljer i detta sammanhang. Jag tror att de ledamöter i riksdagen som har velat få information om Agenda 2000-förhandlingarna har haft alla möjligheter till detta.

Jag vill återigen återvända till världen utanför Europa. Göran Lennmarker tog i sitt första inlägg inte upp världen utanför Europa med ett enda ord. I sitt andra inlägg tog han upp världen utanför Europa bara för att konstatera att det behövs mer marknad.

Det är klart att marknad och frihandel är viktigt. Det förnekar jag inte, men det räcker inte som svar, Göran Lennmarker. Det räcker inte som svar när flickor i Afghanistan förvägras rätten till en utbildning. Det räcker inte som svar till kurdiska pojkar i Turkiet som inte får lära sig läsa på sitt eget språk. Det räcker inte som svar till flickor i Egypten som stympas genom omskärelse. Det räcker inte som svar till småpojkar i Pakistan som tvingas att arbeta tidigt för att klara sin familj.

För att klara mänskliga rättigheter och en ekonomisk och social utveckling i hela världen, så att vi får en rättvis värld, måste vi fortsätta vårt starka traditionella svenska arbete för att stärka FN. Vi måste verka för att fler länder än Sverige och några få andra europeiska länder uppfyller biståndsmålen. Vi måste också fortsätta att öka vårt eget bistånd. Vi måste stärka kampen för demokrati och mänskliga rättigheter, och vi måste stärka det förebyggande arbetet.

Jag tror egentligen att vi ser den bästa bilden av förebyggande arbete i vår egen region, Östersjöregionen, där vi kan se hur ett brett samarbete på alla områden – handel, miljö, utbildning och demokrati – också skapar

en säker, trygg och fredlig region. Det vill vi skall prägla vår region. Det vill vi skall prägla Europa. Det vill vi skall prägla världen.

Prot. 1998/99:53
10 februari

Utrikespolitisk debatt

Anf. 16 GÖRAN LENNMARKER (m):

Fru talman! Först vill jag säga att det faktiskt behövs mer marknad om man skall klara finanskrisen. Det stora bekymret är den korrupta statsmakten som vanstyr och förhindrar sitt folk att utvecklas. Det är det absolut största problemet i u-världen, och förresten också på åtskilliga andra håll.

Avslutningsvis vill jag markera några punkter som är viktiga när man skall se skillnaderna i svensk utrikes- och säkerhetspolitik. Vi menar för det första att Sverige inte kan stå likgiltigt inför angrepp på ett EU-land, ett nordiskt grannland eller ett kandidatland. Vi menar att neutraliteten är osannolik och snarast missvisande som en beteckning på svensk utrikes- och säkerhetspolitik.

Vi menar för det andra att Sverige fullt ut skall delta i den europeiska säkerhetsordningen i alla delar och inte stå vid sidan av.

För det tredje välkomnar vi Polens, Tjeckiens och Ungerns Natomedlemskap. Det stärker säkerheten i Europa.

För det fjärde vill vi att Sverige skall stödja de baltiska ländernas strävan att komma med i Nato. Det stärker säkerheten i Östersjöområdet.

För det femte menar vi att Lettland och Litauen måste få börja förhandla om medlemskap i EU redan i år. Det vore ett fiasko om inte så sker.

För det sjätte menar vi att de första nya medlemmarna i EU skall kunna komma in kanske redan 2003.

För det sjunde menar vi att Sverige skall följa EU:s rekommendationer för att minska arbetslösheten – inte fuska.

För det åttonde menar vi att Sverige skall gå med i samarbetet kring euron snarast möjligt.

För det nionde vill vi inom EU se en begränsad regeringskonferens som kan vara klar i god tid för de första nya länderna i Central- och Östeuropa att bli medlemmar.

Som sista punkt menar vi att det är orimligt att utrikes- och säkerhetspolitiken och försvarspolitiken formas med partier som är emot EU, emot Nato och emot ett försvar.

Anf. 17 LARS OHLY (v):

Fru talman! Jag har full förståelse för att utrikesministern inte kan svara på alla frågor som ställs i en debatt. Jag vill tacka för de svar jag ändå har fått. Men ibland är också tystnaden ett sorts svar.

Jag frågade t.ex., mot bakgrund av utrikesministerns positiva beskrivning av Natos roll och USA:s militära närvaro i vår världsdel, om utrikesministern anser att USA:s närvaro i Europa är positiv för freden och utvecklingen i Europa. Det är en knepig fråga att svara på, och jag kan förstå att det kanske inte är helt lätt att formulera ett svar på kort tid.

Inte heller har jag fått svar på frågan om hur Sveriges negativa inställning till väpnade konflikter och restriktiva inställning till vapenexport påverkar vår egen roll som krigsmaterielexportör. Hur många svenska vapen har använts för att utrota det indonesiska kommunistpartiet och för att slå ned frihetssträvandena i Östtimor?

Skall vi, mot bakgrund av utrikesministerns sanna och pessimistiska bild av de på den afrikanska kontinenten pågående krigen, konflikterna och kriserna, bidra till upprustning i regionen genom export av attack-flygplan?

K-G Biörsmark har svårt med argumentationen om biståndet eftersom Folkpartiet tillsammans med andra partier har minskat biståndet, medan Vänsterpartiet och Miljöpartiet är de enda partier som aldrig har medverkat till sådana beslut. Den blygsamma ökning som nu sker är ändå ett trendbrott efter många års nedskärningar.

Lars Leijonborg sade i helgen att Folkpartiet inte bara är det mest EU-vänliga partiet i Sverige utan också det mest Amerikavänliga. Det kanske är därför Biörsmark kritiserar mig och Vänsterpartiet för att vi så tydligt säger nej till USA:s roll som världspolis, medan Biörsmark själv inte säger någonting.

Fru talman! Det finns också ljusa inslag i utvecklingen. Det finns ett motstånd och en progressiv möjlighet att skapa bättre förhållanden, och det är viktigt att vi tillsammans tar den.

Anf. 18 INGRID NÄSLUND (kd):

Fru talman! Jag skall i mitt sista inlägg ta upp ytterligare några tankar när det gäller de mänskliga rättigheterna. Det är bra att många har framhävt betydelsen av att vi värnar de mänskliga rättigheterna. Jag får nog hålla med K-G Biörsmark om att det är anmärkningsvärt att Kinas myck-
et flagranta övergrepp inte nämndes i grundtalet – det vi har fått skriftligt – även om jag är glad för den klara markering som senare gjordes.

Det är faktiskt inte så att stora förbättringar har inträtt. Det hjälper inte att skriva på internationella konventioner och avtal om man sedan inte implementerar dem och om utvecklingen i många avseenden går stick i stäv med dem. Detta gäller både den fortsatta förföljelsen och trakasserierna av politiska dissidenter, företrädare för olika religioner, kristna som inte är registrerade, muslimer – för att inte tala om buddhisterna i Tibet. Detta måste angripas mer offentligt gång på gång.

Sedan vill jag också som allra hastigast i slutklämmen säga att vi även inom Europa måste bevaka religionsfriheten. Länder som Frankrike och Belgien gör det faktiskt svårare för olika kyrkor att arbeta än tidigare, och det är inte det man förväntar sig av ett Europa som står upp för demokratin. Det måste vi bevaka inom Europa.

Anf. 19 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag förstår också att utrikesministern inte hinner svara på alla frågor, men jag är lite orolig över att vi inte fick höra vilka positiva signaler det finns när det gäller utvidgningen. Det får vi väl återkomma till senare, och likaså till tidpunkten för folkomröstningen.

Jag skall säga någonting om biståndet, som jag inte har sagt något om förut. Det hör till vårt lands viktigaste och mest konkreta utrikespolitiska insatser. Vi i Centerpartiet har större ambitioner när det gäller att återta enprocentsmålet i biståndet än vad regeringen och samarbetspartierna har. Det skall inte ta 30 år att komma tillbaka till 1 %, vilket det gör med nuvarande takt.

Till Lars Ohly vill jag bara säga att den enda gång vi nådde enprocentsnivån faktiskt var under fyrklöverregeringens tid.

En debatt om det svenska biståndet handlar inte bara om nivån, utan det handlar också om innehållet. Det är bra att vi nu skall få en utredning om biståndet. Och jag vill gärna peka på några frågor som vi tycker är viktiga.

Vi menar att det svenska biståndet måste bli mer flexibelt och att nya angelägna projekt måste kunna startas. Samtidigt måste andra projekt eller landsamarbeten kunna minska i omfattning eller helt avvecklas.

En viktig fråga är skuldavskrivningen för de fattigaste länderna. Den måste intensifieras. HIPIC-initiativet är bra, men det räcker inte. Vi har hört att Sverige nu stöder kampanjen Jubel 2000. Det är bra. Men vad gör Sverige egentligen? Det skulle vara intressant att få ett svar på den frågan. Det skulle vara bra om Sverige skulle kunna ta initiativ i det avseendet. Och jag föreslår att vi då skulle prioritera ett av världens fattigaste och mest skuldtungda länder, som nu visar en positiv och demokratisk utveckling, nämligen Moçambique.

Vi i Centerpartiet prioriterar småskalighet i biståndet. Vi vill se fokus på landsbygdsutveckling, hållbar utveckling och miljö, anpassad teknik, hjälp till självhjälp, kvinnor och mänskliga rättigheter. Det är också väldigt viktigt med en demokratisk uppbyggnad.

Tack!

Anf. 20 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! Utrikespolitik omfattar mycket, som vi har upplevt här i dag. Den spänner över hela världen och över många områden.

Jag har inte själv hunnit säga så mycket om säkerhetspolitiken. Jag menar att svensk säkerhetspolitik och Natos roll i Europa måste kunna diskuteras utan övertoner och med realistiska framtidsbedömningar. Erfarenheten från fredsarbetet i Bosnien-Hercegovina vittnar exempelvis om behovet av Nato och uppbackning från USA när det gäller akuta fredsskapande uppgifter samt nödvändigheten att man involverar Ryssland i detta arbete.

Nato har därmed utvecklats till att kunna bli det militära benet i en framtida alleuropeisk säkerhetspolitik och säkerhetsstruktur där även Sverige kan vara medlem. I ett läge där exempelvis Finland och de baltiska länderna är medlemmar i Nato måste frågan kunna aktualiseras även för svenskt vidkommande.

Detta var kanske också något av ett svar till Lars Ohly som har sagt att Folkpartiet är Sveriges mest USA-vänliga parti.

Det är klart att vi, med den bakgrund vi har i Europa, känner en stor tacksamhet mot USA som stoppade kommunismens framfart i Europa. Det är klart att vi är många som känner en viss tacksamhetsskuld till amerikanska soldater som fick oss att leva i ett fritt Europa. Och nu kan vi kan skapa ett fredens Europa genom EU.

Jag vill slutligen ta upp det internationella utvecklingssamarbetet. Tystnad är också ett svar, sade Lars Ohly. Lars Ohly berörde inte med ett ord sin roll i att man har hamnat på 0,7 % av BNI i biståndet. Det är skammens gräns.

Anf. 21 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Fru talman! Jag skall skicka över den gröna federationens program för Europapolitiken till utrikesministern. Det har de gröna partierna i

Europa tillsammans antagit. Det är ett mycket bra program som visar vad vi vill göra i Europa. Utrikesministern känner uppenbarligen en frustration över att vi har en paragraf i vårt program här hemma i Sverige där det står att vi vill lämna EU. Den frustrationen kanske kan försvinna och hon kanske kan se att det finns andra delar att samarbeta kring. Det finns kanske mer gemensamt mellan gröna partier och socialdemokratiska partier i Europa än vad det finns mellan moderata och socialdemokratiska partier. Det kan vara av visst värde för utrikesministern att se den möjligheten.

Vi har, som sagt, antagit en politisk plattform för EU-valet tillsammans med de gröna partierna. Vi står bakom den politiken. Det är mycket kring miljö och internationell solidaritet som är viktigt. Jag är glad över att utrikesministern tog upp att man från svenskt håll tyckte att det var viktigt med en utvidgning av EU. Det senaste toppmötet hade en vinkling som gjorde mig väldigt orolig. Det lät som om man nu skulle satsa på den inre kärnan och bygga upp EMU-länderna, så att de blev starkare. Sedan skulle man lämna omvärlden åt sitt öde.

Vi har inte sagt nej till att fler länder skall få gå med. Vi har dock sagt att vi tycker att det är folket i de länderna som skall avgöra och att vi inte, så att säga, skall putta in länder som medlemmar. Det här skall ske under demokratiska former.

Till sist vill jag ta upp något som jag tycker är oerhört viktigt. Det gäller satsningen på att man skall bli av med en del av personminorna. Från svenskt håll har det ju sagts att det här har högsta prioritet. Trots det har bara 0,17 % av det totala försvarsanslaget gått till detta. Jag tycker att det är dags att vi visar att det här är oerhört angeläget, så att inte fler människor omkommer på grund av detta.

Anf. 22 BERTIL PERSSON (m):

Fru talman! En sådan här dag kan det finnas anledning att erinra om att det är precis 350 år sedan Sverige grundade sin slavhandelskoloni Cabo Corso i nuvarande Ghana. Där kan man fortfarande besöka den borg som Sverige med 250 slavar lät bygga.

Fru talman! Fattigdomen är stor i världen. En femtedel av jordens befolkning somnar hungrande. Drygt en miljard lever i absolut fattigdom. Fattigdomen är i själva verket det enda som är gemensamt för alla världens u-länder. Det är därför den skall utrotas. Och vi har i Sverige ett stort ansvar att bistå u-länderna, de fattiga länderna, i deras viktigaste uppgift, nämligen att utrota fattigdomen. Vi vet av erfarenhet från många länder att detta, om man kommer till rätta med det på ett riktigt sätt, kan det ske under loppet av en generation, 20–30 år.

Världsbanken har kommit med en rapport, *Assessing Aid*, som visar att en ökning av biståndet med 1 % av bruttonationalprodukten i det aktuella landet ger 0,5 % i tillväxt, om man har en bra och utvecklingsinriktad regim. Men den visar också att tillväxten med samma tillförsel av biståndsmedel minskar med 0,3 % om landet är vanstyrt. Det här innebär att det finns tecken både på att bistånd kan vara mycket effektivt och på att det kan vara direkt skadligt. Därför är biståndsdiskussionen oerhört grannlaga.

Biståndsdebatten har haft tre faser. Den första var take-off-fasen. U-länderna skulle så snabbt som möjligt föras till i-landsnivå. Det resulter-

rade i att somliga blev rika; andra blev fattiga. Och man fick en fördelningsfas i biståndsdebatten, som sedan har gått över till den nuvarande fasen, nämligen basalbehovsfasen. Man skall tillgodose basalbehoven i de fattiga länderna.

Det här innebär en påtaglig risk som man måste vara medveten om. Om man tillgodoser basalbehoven, som en regering normalt skall göra, och koncentrerar insatserna så att vissa i-länder tar hand om vissa u-länder är vi snart framme i någon form av neokolonialism.

Jag tror att vi måste vara både illusionsfria och fria från risken att bli desillusionerade när vi angriper de här problemen.

Kyrkan driver nu kampanjen Jubel 2000. Man föreslår skuldavskrivning, skuldsanering. För oss moderater är detta naturligtvis utomordentligt vällovt, eftersom vi som enda parti hade en särskild post på 803 miljoner för snabb skuldavskrivning i särskilt utsatta länder i Afrika.

Man skall komma ihåg att det är ett lysande sätt att låta en ny regim, en ny utvecklingsorienterad regim, slippa dra på bördor som gamla korrupta regimer har ådragit landet. Men det skall inte användas så att en statsmakt, som grovt och systematiskt kränker mänskliga rättigheter, förtrycker medborgarna och främjar korruption, får ett ökat låneutrymme och en möjlighet att sitta kvar längre än nödvändigt. I sådana fall kan en statsbankrutt och ett nytt styre vara betydligt viktigare för landet.

MAI-avtalet sköt man på. Det tycker vi är bra. Men vi skall komma ihåg två saker när man diskuterar de här frågorna vidare i WTO. Faktum är att u-ländernas problem inte är ett överskott på investeringskapital. Det kapital som skall investeras är den rika världens pensionssparares pengar. Det är någonting som faktiskt kräver noggranna avvägningar när man utformar regelsystemet, och det är viktigt att vi kommer fram i det sammanhanget.

Om man tittar på biståndet i övrigt kan man konstatera att katastrofbistånd alltid behövs. Det är bra att vi nu satsar på de Mitch-drabbade Honduras och Nicaragua. Det innebär inte särskilt mycket nya pengar. I stället är det gamla pengar som finns i budgeten, som nu specialinriktas på området. Men det är bra och det behövs. Och det ger möjlighet att också påverka utvecklingen i länderna, inte bara reparera broarna.

Jag tror att det är viktigt att utnyttja erfarenheter från de länder som har tagit steget vidare. Treparsamverkan har vi talat om länge. Jag tror att det är viktigt att alltmör utveckla biståndet dithän att man också kopplar in länder som har erfarenhet av hur man utrotar fattigdomen.

I vårt samarbete tror jag att kunskapsöverföring är det viktigaste. Biståndet skall vara oljan i motorn, inte bensinen i tanken. Men jag tror att det också är viktigt att vi noga slår vakt om utvecklingen av mänskliga rättigheter. Den redovisning riksdagen nu har begärt av regeringen är ett viktigt inslag i detta. Det är viktigt att slå vakt om en utveckling av ett rättssamhälle, av marknadsekonomi. Det är viktigt att se till att man får en utveckling av basal utbildning, basal hälsovård, jordbruk, småföretag – inte minst det senare gäller kvinnornas möjligheter att arbeta – liberalisering och privatisering. Det är också viktigt att man mäter resultatet av biståndet, inte de utbetalda kronorna.

Jag tror att man skall minska egenregin. Man skall satsa mycket mer via enskilda organisationer, detta alldeles särskilt där det är den aktuella regimen som är själva hindret för landets utveckling.

Vi skall inrikta oss alltmer mot Afrika. Det är där fattigdomen ökar. Det är där vi har de stora hiv- och aidsproblemen. Det är där man har haft de tre konsekutiva katastroferna, med slaveriet, kolonialismen och socialismen. Jag tror att när vi inriktar oss på Afrika – och jag tror att vi särskilt skall titta på Zimbabwe, där utvecklingen för närvarande är ganska oroande – är det viktigt att finnas på plats och att biståndet är en del i den samlade politiken.

Jag tror att det är viktigt att satsa på Världsbanken. Dess asiatiska ekonomers metod att byta bistånd mot framsteg har visserligen lett till att de har fått skulden för en rad nödvändiga reformer. Men de har varit framgångsrika, och de är duktiga på utvärdering. Alltmer av vårt multilaterala arbete bör inriktas på den vägen.

Men, fru talman, det viktigaste är frihandeln. Latinamerika visar så tydligt vart protektionism och planekonomi har kunnat föra. Det gäller att bekämpa försök att skapa dolda handelshinder, och det gäller att stimulera tillväxten i u-länderna. Det är nämligen själva basen för att fattigdomen över huvud taget skall kunna avvecklas. Därför är det positivt att vi nu skall utreda biståndets framtida utveckling.

Anf. 23 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Jag kan ställa upp nästan till hundra procent på det som Bertil Persson här för fram när det gäller biståndspolitik. Det är konstruktiva, framtåsyftande förslag. Även det här med att vi nu skall få en utredning stöder moderaterna. Det är ett gammalt folkpartiförslag, och det är vi glada för.

Bertil Persson säger ofta en sak från talarstolen som ger en mycket talande bild: Olja i motorn, inte bensin i tanken – så skall bistånd bedrivas.

Jag håller helt med. Vi kan aldrig bedriva bistånd så att vi så att säga tar över ett lands rulljans och pumpar in så mycket pengar att det driver landet framåt så som bensinen skulle göra.

Men moderaternas problem är att ni inte heller har råd att köpa olja till bilen. Ni stjälar så mycket i pengar att det fattas pengar att köpa olja för. Och då gnisslar maskineriet. Det är det som är moderaternas problem, och det är där ni måste ändra er politik.

Anf. 24 BERTIL PERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag är glad över att vi är överens om utredningen. Vi har år efter år stött Folkpartiets reservation när det gäller utredning av målsättningen för biståndet, och nu börjar vi nå resultat av ett långvarigt agerande. Det är bra.

Det är ändå ganska märkligt att man kan säga att det är ont om pengar till det bistånd vi bedriver när vi har en reservation på 3 miljarder som ligger och väntar, och som man nu dessutom sätter i gång att använda när man plötsligt får lite kris i kassan och stoppar utbetalningarna från Sida.

Anf. 25 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Jag ser fram emot den utredning som bl.a. skall utvärdera våra sex biståndsmål. Vi från vår sida önskar att demokratimålet skall lyftas fram på ett annat sätt. Men den diskussionen återkommer vi till.

Det är en konstig bild vi har, säger Bertil Persson, när det finns reservationer. Javisst, detta är ett problem. Jag håller med om att det är ett

organisatoriskt problem. Men det beror ju ofta på – precis som Bertil Persson tidigare sade – att det finns korrupta regimer. Man startar en investering någonstans, och så skall man bygga en bro. Så blir det förhinder av olika slag – det kan även vara naturkatastrofer – och så byggs det på så sätt upp en reservation.

Å andra sidan finns det ett behov på andra håll, där vi kanske inte verkar så aktivt i dag. Bertil Persson sade t.ex. att det är bra med bistånd via NGO:er. Samtidigt finns det NGO:er som inte får tillräckligt med pengar för att bedriva ett bra bistånd därför att det är ebb i kassan, så resonemanget går inte riktigt ihop.

Anf. 26 BERTIL PERSSON (m) replik:

Fru talman! År efter år ökar vi våra förslag till anslag till NGO:er med 10 %. Det är ungefär vad NGO:erna har sagt till oss att man har en realistisk möjlighet att använda på ett bra sätt i de länder där man verkar.

Jag tror att man successivt måste gå över från egen regi. Det är alldeles onödigt att bygga upp en statlig apparat med pensionsutfästelser för att ha en egen biståndsorganisation.

Sedan vill jag komma tillbaka till det här med utbetalningsmål. Jag är väl medveten om att Carl Bildts regering är den enda regering som har uppfyllt enprocentsmålet. Det var med kristdemokrater på den aktuella ministerposten.

Men man skall också komma ihåg att resultaten är viktigare än frågan om hur många kronor man betalar ut. Dessutom är kronan beroende av inflation och allt möjligt annat. Det är viktigare att åstadkomma att ett visst antal flickor får utbildning, att ett visst antal hushåll får rent vatten, än att man har betalat ut pengarna.

Anf. 27 VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Sverige återfinns bland världens ledande nationer när det gäller internationell solidaritet, stödet till FN, utvecklingssamarbete och fredsfrämjande insatser. Vårt land åtnjuter ett mycket gott internationellt anseende, och vi kan med stolthet säga att svensk utrikespolitik, trots stora svårigheter, bidrar till att göra livet en smula lättare för många människor i världen.

Utrikesdeklarationen, som vi just har hört, speglar väl hur komplex utrikespolitiken är. Men den speglar också en vilja hos regeringen att spela på samtliga de instrument som utrikespolitiken förfogar över för att få till stånd en så effektiv politik som möjligt, så att de olika delarna sammantagets och var och en för sig samverkar för att uppfylla våra mål: att främja fred, frihet och säkerhet för vårt eget land, att bidra till fred, frihet och säkerhet för andra länder, att utrota fattigdomen, att främja en materiell och demokratisk utveckling, att öka respekten för mänskliga rättigheter, att verka för en god miljö och ett hållbart utnyttjande av naturresurser.

Utvecklingssamarbete, handelspolitik och konfliktförebyggande arbete är viktiga redskap i vår samlade utrikespolitik, sade utrikesministern i inledningen till deklarationen. Andra byggstenar som också ingår är nedrustning, internationellt fredsfrämjande samverkan, civil liksom militär, kamp mot internationell terrorism och brottslighet, miljösamarbete,

katastrofhjälp och humanitär hjälp samt efterlevnaden av internationella konventioner.

Att få utrikespolitikens olika delar att dra åt samma håll, så att politiken på ett område har sin självklara motsvarighet och konsekvens på ett annat, är säkert inte helt lätt, men det är viktigt att försöka få en så hög samverkansgrad som möjligt. Genom UD:s omorganisation och andra insatser har vi nått en bit på väg. Men fortfarande finns det naturligtvis sådant som skulle kunna bli mycket bättre. Jag skall ta några konkreta exempel på sådant som jag har snubblat över under de senaste veckorna och som kraftigt skulle bidra till att förbättra samverkan mellan olika politikområden och sammantaget göra oss mer effektiva.

Jag börjar med utgångspunkt i biståndet.

Minorna och den problematik som följer av de 100 miljoner minor som finns utlagda i konfliktområden utgör ett av de allra viktigaste utvecklingshindren i världen. Ungefär 20 000 civila människor dör varje år till följd av minor som exploderar, kanske 10, 20, 30 år efter det att ett krig är slut.

Sverige har aktivt verkat på utrikespolitikens område för att få till stånd ett totalförbud mot minor. Vi har anslutit oss till Ottawadeklarationen, och Ottawakonventionen ratificerades här i riksdagen för en kort tid sedan. Den träder i kraft om en månad ungefär.

Vi har också tagit initiativ till ett tilläggsprotokoll till konventionen om särskilt inhumana vapen.

Kort sagt, Sverige har drivit frågorna om ett totalförbud. Men det finns ingen motsvarighet på biståndssidan. Vi plockar långsamt, långsamt upp minor till höga kostnader. Men vi kräver inte av de här länderna att de också skall ratificera konventionerna.

Det handlar om våra samarbetsländer i biståndssammanhang. Ta som exempel Angola! Där har vi sysslat med minröjning under flera år. Ett mödosamt, långsamt arbete. I dag ser vi att områden mineras igen av angolaterna själva och av andra.

Inom ramen för partnerskapsavtalen som vi sluter med våra programländer, och som framför allt nu kommer att testas med afrikanska samarbetsländer, är det oerhört viktigt att man poängterar de här frågorna och att man avtalar att länder som kommer i åtnjutande av svenskt utvecklingsprogram för egen del skall ratificera minkonventionen, Ottawakonventionen, och förbinda sig att inte lägga ut minor vare sig hos sig själva eller hos andra. Det är en typ av positiv konditionalitet som följer av det gemensamma ansvar som partnerskapsavtalen innebär.

En annan sådan fråga, som också skulle kunna ingå i partnerskapsavtalen, är frågan om dödsstraffets avskaffande. Jag tycker att våra programländer skall avkrävas att de avskaffar och slutar att tillämpa dödsstraffet.

Fru talman! Envisa påståenden gör gällande att det inom asylpolitiken inte anses vara skäl för asyl att kvinnor upprepade gånger har våldtagits och på olika sätt misshandlats, som ett vapen i krig och konflikt. Här har Sverige varit drivande. Vi har från svensk utgångspunkt betonat respekten för kvinnans rättigheter. Jag vet att det är oerhört svårt att vid utredningssamtal få fram om kvinnor har blivit våldtagna, sexuellt utnyttjade och misshandlade av soldater eller poliser och att det är det som är ett av skälen bakom deras flykt. Det krävs väl utbildade utredare på det här

området. Med konsekvens i vår syn på kvinnors rättigheter borde detta också ge asylrätt.

Det finns många olika områden som vi skulle kunna förbättra för att få en ömsesidig samverkan och en starkare utrikespolitik. Jag har nämnt några, minproblematiken och dödsstraffet, där man skulle kunna ha en viss konditionalitet, en överenskommelse mellan våra partnerskapsländer, och en överensstämmelse mellan asylpolitiken och den allmänna utrikespolitiken, vari ingår respekt för kvinnors rättigheter.

Andra områden där man också skulle kunna utveckla det här samarbetet närmare och mer konkret är på FN-sidan, världshandeln och globaliseringen, som har nämnts här tidigare. Men jag får återkomma till detta i ett replikskifte.

Anf. 28 BERTIL PERSSON (m) replik:

Fru talman! Viola Furubjelke talade, vilket för mig är väldigt positivt och nytt, om konditionalitet och krav. Jag delar hennes uppfattning i de frågor där hon tog upp den här diskussionen. Men jag skulle ändå vilja fråga Viola Furubjelke om hon är beredd att sätta press på regimerna.

Man kan exempelvis titta på Zimbabwe. Där har vi sett deltagandet i Kongokrisen, där har vi sett ekonomin successivt gå över styr, där har vi sett de dåliga försöken till expropriation, och i förrgår greps fyra journalister från Zimbabwe Mirror av polisen. Är man beredd att på allvar diskutera att skära bort det bistånd som går till ett sådant land över statsmakten och enbart låta det gå via enskilda organisationer?

Anf. 29 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Fru talman! Bertil Perssons replik visar tydligt att vi inte alls har samma syn på de här frågorna. Bertil Persson pratar om att omedelbart avbryta biståndet till regimer som inte uppför sig. Jag pratar om att utnyttja det positiva samarbete som partnerskapsavtalen medger.

Partnerskapsavtalen innebär att man skall ha ett gemensamt ansvars-tagande, att mottagarlandet skall värderas och respekteras som en jämbördig partner och att partnerskapsländerna också skall få ett större och bättre ägande för hela biståndet. Den konditionalitet som Bertil Persson talar om befäster bara givar-mottagar-förhållandet.

När vi utnyttjar detta är det oerhört viktigt att det är fråga om stora, angelägna principiella frågor som att man följer internationella konventioner. På det sättet stärker vi också FN:s verksamhet, och den vill vi självklart också stödja på alla sätt.

Anf. 30 BERTIL PERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att socialdemokraterna har kommit en bit på väg, men de har inte nått riktigt ända fram. Men det finns väl fortfarande hopp om det.

Det jag egentligen också skulle vilja fråga om är: När man ser över organisationen av Utrikesdepartementet och biståndsverksamheten, vore det inte då också en fördel om man lade väldigt mycket mer av ledningen för biståndet till Afrika i Afrika i stället för att ha den på Sveavägen?

Anf. 31 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Fru talman! Bertil Persson och jag kommer säkert aldrig att färdas på samma väg. Vi färdas möjligen på parallella körbanor men i motsatt riktning mot varandra. Vi har olika uppfattningar i den här frågan.

Man måste arbeta med mottagarländerna i ett perspektiv av partnerskap. Jämbördigheten skall betonas. Det innebär inte – som ett direkt svar på Bertil Perssons fråga – att Sida eller UD:s biståndsavdelning skall flyttas till Afrika. Men vi skall samverka med de UNDP-kontor som finns i utvecklingsländerna, och vi skall samverka på lika villkor med andra internationella givare och med mottagarländerna.

Anf. 32 INGRID NÄSLUND (kd) replik:

Fru talman! Viola Furubjelke tog upp två bra exempel. Vi skall utnyttja de avtal om partnerskap som skall skrivas med de partnerländer vi samarbetar med.

Viola Furubjelke tog upp ett intressant exempel från asylpolitiken. Jag vill lyfta fram ett annat exempel, där jag anser att vårt sätt att behandla asylsökande går stick i stäv med den politik som vi förklarar oss ha, nämligen att respektera mänskliga rättigheter och ge människor det skydd de behöver. Jag tänker på en fråga som har varit uppe flera gånger, nämligen konvertiter som avvisas till Iran.

Jag måste fortsätta att förklara. De får inte det skydd de skall ha. De garanteras inte skydd av lagarna.

Anf. 33 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Fru talman! För att alla de olika instrument som utrikespolitiken förfogar över skall kunna spela inte bara olika stycken vackert utan samma musikstycke i harmoni, krävs naturligtvis att man försöker samordna de olika politikområdena.

Vi har en asyllagstiftning. Den kan i sin tillämpning uppvisa vissa brister. Vi har enskild prövning av varje ärende. Det går inte att ta en enskild grupp – som Ingrid Näslund nämner – och ge hela gruppen en kollektiv särbehandling. Denna fråga har vi diskuterat många gånger. Varje ärende utreds för sig och på sina egna premisser.

Därför blir det svar Ingrid Näslund får detsamma som i betänkandet, nämligen att ärendena hanteras enskilt.

Anf. 34 INGRID NÄSLUND (kd) replik:

Fru talman! Även om ärendena behandlas enskilt, måste man se till de lagar som finns. När vi ger asylsökande möjlighet att stanna i Sverige försöker vi ge dem skydd. Det har de inte genom lagen i Iran. Det är olagligt att konvertera. Där är dödsstraff på det, även om det inte har tillämpats de senaste två åren. Så sent som för två år sedan tillämpades det.

Den som mördar en konvertit, har inte gjort något fel enligt lagen. Den personen kan inte lagföras för det. Därför är konvertiterna fullständigt oskyddade, även om de inte avrättas av regimen. Amnesty International och jag menar att vi grovt bryter mot de lagar vi har, nämligen att ge människor skydd.

Anf. 35 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Fru talman! Jag kan bara svara på samma sätt som tidigare, nämligen att grupper av asylsökande inte kollektivt kan få en rätt. Däremot är vissa skäl till asyl stadgade i vår asyllagstiftning. Här gäller också frågan om religiös förföljelse.

Det är möjligt att de som är experter på området inte gör samma bedömning som Ingrid Näslund. Men jag har inte själv de bakgrundskunskaperna att jag skulle kunna uttala mig om att de har fel.

Vi måste försöka få till stånd en utrikespolitik som bygger på en bred helhetssyn. Det arbetet måste bedrivas på många plan samtidigt. Det måste inkludera utvecklingssamarbetet, asylpolitiken, säkerhetspolitiken och alla de delar som utrikesdeklarationen har tagit upp. Vi måste samtidigt bedriva arbetet nationellt, internationellt och globalt.

Det är inte lätt, men jag är övertygad om att Sverige är en god bit på väg. Vi ser nu den mest samverkande och samordnade utrikespolitiken någonsin i Sverige.

Anf. 36 LISELOTTE WÄGÖ (m):

Fru talman! En 15-årig tibetansk pojke sköts till döds av kinesiska gränspoliserna då han försökte fly ur landet. Ytterligare en jämnårig pojke skadades. De tillhörde båda en grupp på omkring 40 personer som hade tänkt gå över bergen till Nepal. Yeshe Dundrub, som den döde pojken hette, ville skaffa sig en tibetansk utbildning och bli munk. Pojkens s.k. brott var alltså att han ville få en utbildning. Folkrepubliken Kina har skrivit på också den andra av FN:s konventioner om politiska och medborgarliga rättigheter. Det skedde 1998 i samband med FN:s högkommissarie Mary Robinsons besök i Kina.

Besökare i Beijing och Shanghai rapporterar att boklådorna är överfyllda av historisk och politisk litteratur om och av offer för utrensningsskampanjer under 50- och 60-talen. Det finns böcker om mänskliga rättigheter och också kritiska analyser av 90-talets tillväxtpolitik.

Anders Mellbourn har uttryckt i en rapport från Utrikespolitiska institutet att "när den öppnare samhällsdebatten riktar in sig mot politikens kärna och enpartiväldet sätter regimen stopp. Utdömande av dödsstraff tillhör vardagen i domstolarna."

Mellbourn säger också att alla som han träffat säger att man i Kina är beredd att tala om mänskliga rättigheter, men man understryker – som väntat – att de ekonomiska förutsättningarna är annorlunda i Kina och att den ekonomiska utvecklingen måste komma först.

Frågan som skall ställas är naturligtvis: Skall vi för den skull ta särskild hänsyn när vi talar om demokrati och mänskliga rättigheter i Kina?

Fru talman! Det skall vi naturligtvis inte. Under FN:s MR-arbete i början av 50-talet blev det allt tydligare att medan västländerna tycktes sätta de medborgarliga och politiska rättigheterna högst, gjorde kommuniststaterna och ett växande antal u-länder en annan rangordning med sociala och ekonomiska rättigheter överst. Denna skillnad består än i dag. Det är inte för ro skull FN:s rättighetsförklaring har ordet universell i sitt namn. Utan krav på lika rättigheter skulle knappast någon övervakning vörd namnet kunna bedrivas. Den är svår nog ändå – som någon uttryckte det.

Prot. 1998/99:53

10 februari

Utrikespolitisk debatt

Det finns således andra länder som jag också skulle kunna ta som exempel där man grovt och systematiskt kränker mänskliga rättigheter och utövar förtryck mot sina medborgare. "Skamlistan" kan göras tämligen lång. Listan kan också innehålla demokratier. Respekten för de mänskliga rättigheterna är inte samma sak som demokrati, även om ett konsekvent genomförande av rättigheterna leder till ett samhälle med demokratiska förtecken – ett samhälle där den enskilda människan kan delta i den politiska processen, där det finns rättssäkerhet, där det finns ett oberoende rättsväsende. Det finns alltså uppenbara samband mellan mänskliga rättigheter och demokrati. Men demokrati som styrelseform är ingen garanti för att inga rättigheter kränks. Å andra sidan finns det odemokratiska stater som respekterar en del av rättigheterna.

Fru talman! Alla rättigheter är lika viktiga. Det går inte att välja ut dem som just för ögonblicket faller på läppen och strunta i de andra. Alla rättigheter måste respekteras oavsett ekonomisk utveckling, kultur, traditioner osv. Att jag har valt Kina som exempel i dag beror på att jag fick vetskap om dödsskjutningen av 15-åringen förra veckan. Händelsen inträffade emellertid i november förra året.

Den här unga tibetanska pojken hade ett enda mål – han ville utbilda sig. Barns och ungdomars villkor i världen ser, som vi alla vet, olika ut. Barn och ungdomar här i Sverige har skolplikt. Det vi här i Sverige diskuterar, inte minst i denna kammare, är kvaliteten i utbildningen och hur den skall finansieras. På andra håll har bara en bråkdel av barn och ungdomar möjlighet att få utbildning. I de baltiska staterna är det en oroande utveckling i fråga om barns och ungdomars villkor vad gäller just detta. Andelen som i dag står utanför utbildningsväsendet tenderar att öka.

Den sociala lagstiftningen till skydd för barn uppvisar också stora brister. Detta har bl.a. uppmärksammats inom Nordiska rådets arbete. Sverige har varit pådrivande i denna fråga. Det är mycket bra, och det skall vi fortsätta med. Det gör man i den översyn av barnfrågor som regeringen påbörjade under förra året, "Barnets bästa i Sveriges utvecklingsarbete". Målet "Barnets bästa" skall genomsyra Sveriges internationella utvecklingsarbete, och som grund för arbetet skall konventionen om barnets rättigheter ligga. Genomgående skall flickors och pojkars olika villkor uppmärksammas.

Några av de viktigaste frågorna som Sverige skall driva är ett ännu tydligare perspektiv än i dag utifrån mänskliga rättigheter, ökad fattigdomsbekämpning och satsning på utbildning. Strategier skall också utarbetas för att stärka barns rättigheter och livsvillkor. Det är dags, fru talman, att i handling visa att vårt engagemang för de mänskliga rättigheterna präglar hela utrikespolitiken och att det också inkluderar barn.

Regeringens nu påbörjade översynsarbete innebär att man vill utveckla strategier på sex viktiga områden, som jag gärna vill nämna. Det gäller barnarbete, sexuell exploatering av barn, barn med funktionshinder, barn i väpnade konflikter och humanitära katastrofer, barn på institutioner och slutligen barn och hiv/aids. Detta är väldigt bra. Jag välkomnar detta, därför att det är en strategi som fokuserar på de allra mest utsatta barnen.

Fru talman! En effektiv politik för mänskliga rättigheter bör, som jag ser det, åtminstone innehålla tre huvudgrupper: offentlig kritik, erinringar och annat meningsutbyte vid bilaterala kontakter samt biståndsarbete. Jag

kommer här inte att närmare gå in på Sveriges biståndsbete, men jag vill ändå säga att rapporter om hur mänskliga rättigheter respekteras är av stort värde för riksdagen när man skall arbeta med analyser av vilka biståndsinsatser som fordras. Det är därför jag med stort intresse ser fram mot den rapport som riksdagen beställde av regeringen den 10 december i form av ett tillkännagivande.

Fru talman! Jag har i stort sett fokuserat på barn och ungdomar i mitt anförande här i kammaren i dag, och det finns naturligtvis en djupare tanke bakom detta. Det är alltså min bestämda uppfattning att genom våra egna och andras insatser och ansträngningar för att mänskliga rättigheter skall bli universella, också i den meningen att de gäller i hela världen, får inte barn och ungdomar komma i andra hand. Ett sådant synsätt hindrar en långsiktig och stabil utveckling på detta område.

Jag vill återknyta till vad jag anförde inledningsvis: Vad hände vid gränsen till Tibet? Jo, en 15-åring förvägrades rätten till frihet, rätten till religionsfrihet, rätten till utbildning och rätten till liv. Vittnen till händelsen förvägrades rätten att yttra sig i fria medier. Fru talman! Detta är en grov kränkning av de mänskliga rättigheterna.

Anf. 37 MURAD ARTIN (v):

Fru talman! Mitt anförande kommer i första hand att handla om mänskliga rättigheter, regeringarnas behandling av den egna befolkningen och stormaktens behandling av andra folk i Mellanöstern. Det land som mina ögon först faller på när det gäller dessa frågor är Iran.

Efter valet 1997, då Ali Khatemi valdes till president, väcktes förhoppningar hos det iranska folket att livet skulle bli något lättare. Valet av honom väckte entusiasm. Och folket tog sig för saker som de tidigare inte vågat.

Detta tillstånd varade nästan ett år. Likafullt skedde ingen förbättring av de mänskliga rättigheterna. Politiska mord och stening av kvinnor fortsatte trots detta. Inte heller har förtrycket av det kurdiska folket och den turkmeniska minoriteten mattats.

Detta våld och denna brutalitet ökade språngartat under november och december förra året i och med morderna på flera författare och politiker. Jag tänker på författaren Mukhtari, Poyandeh, Sharif och politikern Darioush Frouhar och hans hustru. Nu har den iranska regeringen, efter internationella påtryckningar, gjort undersökningar, och det har framkommit att det var tjänstemän inom informationsministeriet som begått morderna. Men vilka straff kommer de att få? Sannolikt blir de lindriga, därför att de krafter som ytterst ligger bakom morderna är mycket starka i Iran. Brottsundersökning och dom är i det här fallet ett spel för galleriet.

Tro inte att man i dag slagit in på en ny väg i Iran, att man är på väg mot större respekt för mänskliga rättigheter. I väst vill man så gärna tro det, inte minst därför att man vill göra affärer med Iran. Visserligen finns det motsättningar inom regimen, men hittills är de när det kommer till kritan eniga om att det rådande systemet skall bevaras.

Ett klart tecken att brottsundersökningarna är ett spel för galleriet är att en lista på 190 tilltänkta mordoffrer eller fler har avslöjats av avhoprade iranska agenter i Tyskland och att morderna på regimkritiker fortsatt efter att regeringen förklarat att de arresterat Mukhtari och Poyandehs mördare. Till detta kan sägas att många av dem som nämns på regimen

dödslista är kurder eller tillhör någon annan nationell minoritet, som turkmener, balucher m.fl.

Därför måste Sverige bilateralt och i internationella organ kräva en oberoende internationell undersökningskommission.

Samtidigt vill jag berätta att iranier i exil i dag arbetar för att under året genomföra en tribunal i Haag för att dokumentera den iranska regimens brott mot mänskliga rättigheter och demokratiska fri- och rättigheter. Bland dem som tagit initiativ till detta är framstående iranska, amerikanska och europeiska intellektuella. Jag vill appellera till alla här att stödja denna tribunals genomförande.

Fru talman! Det irakiska folket har under lång tid lidit under en diktatur under Saddam Husseins ledning. Den irakiska diktaturen har visat sig kapabel till massmord och biologisk krigföring t.o.m. mot det egna folket. Den irakiska civilbefolkningen blev också offer i Gulfkriget, då uppskattningsvis 100 000 människor dog.

USA:s och Storbritanniens militära angrepp mot Irak kan aldrig försvaras med Saddam Husseins brott mot sitt eget och andra folk. Att så utmanande åsidosätta FN och säkerhetsrådet som USA och Storbritannien nu gjort är ett brott mot folkrätten, anser vi. Genom att ställa säkerhetsrådet inför fullbordat faktum tar USA och Storbritannien själva på sig rollen som världspolis.

I dag är Irak en belägrad stat med en svältande befolkning och fasaväckande barnadödlighet. Regimen sitter dock orubbad och är komplett likgiltig för folkets lidande.

Sanktionerna har visat sig så fullständigt felaktiga, därför att de var för klumpigt utformade och träffade fel mål. När nu praktiskt taget en hel generation unga irakier efter åtta år tagit allvarlig skada av svälten och sanktionerna står världssamfundet lika handfallet inför situationen i Irak. Att det irakiska folket – försvagat och utblottat – skall resa sig och stötta Saddam är mindre sannolikt i dag än för åtta år sedan.

För att påskynda processen i Irak, för att få folkligt stöd mot Saddam Husseins regim och för att skydda barnen och de fattigaste i Irak krävs att Irakfrågan behandlas av FN:s säkerhetsråd och att livsmedels- och medicinsanktionerna upphävs.

Fru talman! Konflikterna i Mellanöstern är många och svåra. En av de äldsta och mest utdragna är konflikten mellan israeler och palestinier. Den har pågått sedan andra världskrigets slut, då segermakterna i andra världskriget beslutade sig för att försöka dölja den oförrätt som de begick under mellankrigstiden i och med att de inte hejdade Hitlers framfart i tid och teg om judeförföljelserna i Tyskland.

Genom att föra hem en befolkning i exil, förjagade man en annan. Orsaken till konflikten Israel–Palestina har legat i detta dilemma. I exil växte bitterheten bland palestinerna. Staten Israel stöddes av USA. Snart ingick konflikten Israel–Palestina som en del i den världsomspännande konflikten mellan öst och väst.

Under decennier har palestinerna så småningom övervunnit sin bitterhet, vilket till sist manifesterades i det palestinska nationalrådets erkännande av Israels rätt att existera. Likafullt har obstruktionerna och trakasserierna mot palestinerna fortsatt. Likafullt har bosättningspolitiken fortsatt. Dag efter dag fortsätter regeringen Netanyahu att sabotera en fredsprocess som redan från början hade många hinder att övervinna.

Det är bara att kasta en blick på vilken karta som helst där de palestinska områdena är utsatta, så inser man att det är fråga om att inhägna, isolera och fängsla de palestinska enklaverna.

Fru talman! Skall fredsprocessen nå framgång någon gång i framtiden måste Sverige och EU utöva hårdare påtryckningar gentemot Israel.

Prot. 1998/99:53
10 februari

Utrikespolitisk debatt

Anf. 38 MARGARETA VIKLUND (kd) replik:

Fru talman! Det är en sak som förvånar mig väldigt mycket när man talar om olika minoritetsfolk, hur svårt de har det och hur förföljda de är osv., framför allt i Mellanöstern. Varför nämner man aldrig det assyriska folket? Ändå är assyrierna ett urgammalt folk i dessa områden som har blivit utsatt för förföljelse, död och trakasserier på alla möjliga sätt under årtionden och ännu längre. Varför nämns aldrig assyrierna?

Anf. 39 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Den assyriska minoriteten som finns lever mestadels i Irak, Turkiet och Syrien. Men det finns väldigt få assyrier i Iran. Jag pratade om minoriteter som finns just i Iran. Det är självklart att det assyriska folket i Irak och Turkiet är förföljt. Jag håller med Margareta Viklund på den punkten.

Anf. 40 MARGARETA VIKLUND (kd) replik:

Fru talman! Det var ju bra att jag fick medhåll och att det folkslaget har nämnts också här. Men Murad Artin nämnde även andra länder, inte bara Iran. Jag lyssnade noga.

Anf. 41 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Jag koncentrerade mig i mitt anförande just på Iran och Palestinafrågan, och jag nämnde inga andra länder i mitt anförande. Men jag håller med om att det finns andra minoriteter som är förtryckta. Det gäller assyrier, syrianer, armenier och andra minoriteter som finns i Turkiet. Det finns också minoriteter i Iran som är förtryckta. Så jag är överens med Margareta Viklund på den punkten.

Anf. 42 LENA EK (c):

Fru talman! Barnkonventionen är ett juridiskt åtagande för Sverige som stat. Innan vi har nått full respekt för de rättigheter som listas i barnkonventionen finns det mycket kvar att göra också i Sverige.

Medlemsstater i FN som har ratificerat barnkonventionen har åtagit sig att vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i barnkonventionen.

Enligt artikel 4 i fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med nyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och där så behövs inom ramen för internationellt samarbete.

Jag vill fokusera en del på det internationella samarbetet där vi alltså har en förpliktelse enligt barnkonventionen.

FN:s kommitté för barnens rättigheter har hittills granskat våra interna svenska förhållanden de gånger som Sverige och vår nivå har varit

uppe till diskussion när det gäller barns rättigheter. Det har handlat om omhändertagande av barn, handikappade barn, minoriteter, asylsökande barn osv.

Nu börjar man successivt att fokusera på steg 2, nämligen det internationella samarbetet. Det handlar om teknisk rådgivning, tekniskt bistånd och den grupp av artiklar som hänvisar till enskilda staters ansvar när det gäller att utveckla barns rättigheter i ett internationellt perspektiv.

Förra årets beslut om att använda barnkonventionen som en plattform i svenskt utvecklingssamarbete är förstås ett väldigt bra ställningstagande i det här perspektivet. Det är verkligen på tiden att barnhänsynen kommer fram i det svenska biståndet och utvecklingssamarbetet.

Fru talman! Nästa sommar kommer Sverige att ingå i den s.k. trojka som skall leda EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik. Det har inte sagts någonstans hur Sverige kommer att agera i detta sammanhang. Vi från Centerpartiet har efterlyst en offentlig diskussion om det svenska agerandet. Det blir en hearing på fredag.

Vi har också efterlyst ett engagemang där frivilligorganisationer och folkbildningsorganisationer kan diskutera EM och den europeiska unionen som plattform i olika sammanhang.

Efter Amsterdamfördraget används den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter som en bas för arbetet. De grundläggande principer som domstolen har tillämpat i sina domar har genom Amsterdamfördraget förts in i de grundläggande rättsregler som styr EU:s arbete.

Men det finns ännu inte ett ord om barns rättigheter, någonting som har efterlysts av bl.a. Unicef. Man har ställt flera frågor om EU:s agerande i det här sammanhanget.

Vi från Centerpartiet vill hävda principen att barns rättigheter inte skall ingå enbart som en plattform när det gäller utvecklingssamarbete, utan också när det gäller utrikespolitiskt samarbete, t.ex. inom EU:s eller inom FN:s ram på ett annat sätt än hittills.

Som exempel kan nämnas minfrågan, som berördes alldeles nyss här i kammaren. Centerpartiet var det parti som ställde ultimativa krav på ett minförbud. Vi sade ifrån i den förra försvarsuppgörelsen att vi inte går med på en uppgörelse om det inte blir ett ensidigt svenskt ställningstagande om förbud mot trampminor.

I dagens tidningar rapporteras det om barns situation i Indien. 62 % av barnen i Bombay har mer än 10 mg bly per deciliter blod i sig, och det hämmar både tillväxten och barnens intellektuella utveckling. Blyet förstör alltså barnens hjärnor och möjligheten för barnen att utvecklas.

Det finns också ett krig som nu antligen har nått ut till europeiska massmedier, nämligen kriget mellan Eritrea och Etiopien, ett område där vi vet att det finns stora grupper av föräldralösa barn som driver omkring i ökenområdena. De hjälpinsatser som görs når inte dessa grupper, och utökade truppinsatser kommer att drabba dessa grupper av barn mycket hårt.

Vi har problem med vattenbrist, för att ta ett annat exempel. FN konstaterar att från att det år 1990 var 132 miljoner människor som levde i områden med vattenbrist, kommer det att vara 650–900 miljoner människor år 2025.

Fru talman! Det finns alltså väldigt många områden där inte bara utvecklingssamarbetet utan också utrikespolitiken behöver ha barnkonvent-

ionen och dess grundläggande rättsregler som plattform för utrikespolitiska ställningstaganden från svensk sida.

FN:s High commissioner for Human Rights har önskat sig att alla FN:s medlemsstater skall plocka fram ett nationellt handlingsprogram för förverkligande av mänskliga rättigheter. Det har också Centerpartiet yrkat i en motion.

Varför ett nationellt handlingsprogram? Vi ratificerar ju olika konventioner i parti och minut. Så fort de kommer upp på en agenda, så är vi där och skriver under. Men det handlar om att vi behöver få ett sammanhang mellan olika områden, inrikespolitiskt och utrikespolitiskt.

Jag noterade att utrikesministern – som inte orkat eller hunnit vara kvar här längre och som förmodligen har en överbelastad agenda – i dag här i kammaren inledde med att tala om överlastade kärror med kvinnor och barn på flykt, om en krigsmaskin som dödar, slår sönder och terroriserar, om etnisk rensning, om oförsonlighet och lögn som politikens redskap, om krypskyttar och massgravar.

Detta är en bra beskrivning av hur situationen är på Balkan fortfarande. Vi har i dag kosovoalbanska barn i Sverige som mår otroligt dåligt. De lider av krigssyndrom av olika slag, psykiska skador av en tyngd som vi inte har sett i Sverige sedan andra världskriget.

Vi behöver alltså väva ihop utrikespolitik, asylpolitik, hälso- och sjukvårdspolitik med ett gemensamt mål att garantera uppfyllandet av de mänskliga rättigheterna, särskilt när det gäller barn. Därför hoppas jag, fru talman, att vi kan nå en politisk enighet om att få fram dels en överenskommelse om att barnkonventionen bör styra också utrikespolitiken, dels en nationell handlingsplan för förverkligandet av mänskliga rättigheter i grunden.

Anf. 43 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Fru talman! Jag har inte begärt replik för att polemisera mot Lena Ek i denna angelägna fråga utan för att understryka den stora enighet som råder om att vi måste ha ett barnperspektiv i utvecklingssamarbetet och i utrikespolitiken. Själv ägnade jag mitt anförande åt att tala om hur viktigt det är att ha överensstämmelse och samverkan mellan utrikespolitikens alla olika instrument. Detta tycks vara ett tema för dagen som jag vill instämma i.

Sverige var ju drivande för att få till stånd barnkonventionen. Det är i år tio år sedan den antogs, och vi skall fira tioårsjubileet av den. Sverige var också det första landet som lämnade in en plan för hur barnkonventionen skulle uppfyllas till granskningskommissionen i Genève. Jag skulle vilja påstå att vi håller flaggan högt, och jag är glad att vi kan göra det gemensamt.

Anf. 44 LENA EK (c) replik:

Fru talman! Det är väldigt roligt att höra denna uppslutning kring barns rättigheter. Jag hoppas att vi också kan vara överens om den maktplattform Sverige som stat kommer att ha som ordförandeland i den europeiska unionen och som en av de tre staterna i trojkan. Där har vi, om vi bestämmer oss för att nu föra in barnens rättigheter i EU-arbetet, ett strålande tillfälle – ett tillfälle som Unicef har efterlyst i många, många år.

Jag tror att när EU nu aktiverar sig på den utrikespolitiska arenan, som man faktiskt gör, är det viktigt att engagemanget styrs av barns rättigheter.

Anf. 45 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Fru talman! Lena Ek har naturligtvis rätt i att vi måste formera oss också i de utrikespolitiska samarbetsorganisationer som vi är medlemmar i.

Inför EU-ordförandeskapet kunde det vara lämpligt att vi gör en gemensam satsning över partigränser för att försöka att åstadkomma någonting som är mycket konkret, nämligen att se till att åldern för barnsoldater höjs till 18 år. Barntoppmötet kommer att äga rum under den tid då Sverige har ordförandeskapet i EU. Jag tror att vi måste vara målmedvetna och fokusera på några förbättringar för att vi skall uppnå resultat just inom dessa områden. Frågan om barnsoldaters ålder är en sådan fråga. Jag tror att vi mycket effektivt skulle kunna driva den också genom EU och få stöd där.

Anf. 46 LENA EK (c) replik:

Fru talman! Frågan om barnsoldaters ålder är väldigt viktig. Svenska Röda korset har ju inom ramen för Internationella Röda korset drivit denna fråga väldigt tufft de senaste åren. Det är klart att de får en väldig hjälp i sitt arbete om vi kan ha den gemensamma ståndpunkten att åldersgränsen för barnsoldater bör höjas till 18 år. Jag tror att det är bra att fokusera på denna fråga, men jag tror också att det är möjligt att fokusera på barnkonventionen som internationellt instrument. Det är nämligen en del teknisk-rättsliga problem som behöver lösas för att den skall kunna fungera som en plattform också i EU:s utrikespolitik. Jag tycker inte att det är anständigt att den skall vara någonting annat än just en plattform, en grundpelare, både i EU:s utvecklingsarbete och i EU:s utrikespolitik.

Anf. 47 PER LAGER (mp):

Fru talman! Mänskliga rättigheter måste alltid vara ett av de viktigaste områdena i utrikespolitiken.

Brott mot mänskliga rättigheter sker så gott som överallt i världen just nu. Just nu torteras människor ihjäl. Just nu mördas människor. Just nu svälter barn. Just nu våldtas kvinnor. Detta sker alltid och så gott som överallt i världen. Vi måste uppmärksamma dessa problem. Vi måste alltid sätta mänskliga rättigheter högst på agendan.

Jag tänkte ta upp ett av alla dessa länder där dessa brott mot mänskliga rättigheter ständigt pågår, nämligen det lilla landet Tibet. Jag tror att det var Liselotte Wågö som tog upp detta för en stund sedan.

Tibet förtrampas totalt. Man har tagit ifrån människorna deras identitet och språk. Människorna flyr till Indien. Dubbelt så många flydde förra året som tidigare år. Barnen kastas i fängelse. De som har en bild på Dalai lama får fängelsestraff. De som skriver "ett fritt Tibet" får sju års fängelse. Nunnorna och munkarna torteras och mördas.

Det är en fruktansvärd situation i Tibet. Av alla de länder som har det oerhört svårt menar jag att Sverige måste ta sitt ansvar för detta land. Vi måste göra allt vad vi kan genom vår utrikespolitik för att försöka hjälpa

människorna i landet och försöka få möjlighet att skapa rättigheter för detta folk. Det kan vi göra i FN och i andra sammanhang.

Det är väldigt viktigt att få ihop exilregeringen i Tibet till diskussioner med ledningen i Kina. Det är viktigt att vi kräver att barnen får lämna fängelserna och att vi kan inspektera fängelserna. Alla politiska fångar måste släppas i Tibet.

Sedan, fru talman, skulle jag vilja nämna några exempel på enskilda personer som jag tycker att det är viktigt att lyfta fram när det gäller mänskliga rättigheter. Det är framför allt Mordechai Vanunu i Israel. För er som inte kan historien skall jag snabbt rekapitulera den.

Mordechai Vanunu var kärntekniker vid den kärntekniska anläggningen Dimona. Det var han som avslöjade det israeliska kärnvapenprogrammet 1986 i en artikel i Sunday Times. Vad som hände sedan var att han kidnappades, sövdes ned och fördes till Israel. Där ställdes han inför domstol anklagad för brott mot staten Israel, förräderi och spioneri. Han dömdes också till 18 års fängelse i isoleringscell.

Detta var alltså 1986. Han har nu suttit i den där cellen i snart 13 år. Alla försök, alla upprop och alla möjliga internationella påtryckningar, har inte givit något resultat kan man säga. Det har från EU:s sida varit flera resolutioner. Man har bildat organisationer för att skapa möjligheter dels för att han skall få det lättare i själva fängelset, dels förstås för att han skall bli frigiven.

För hans brott var inget brott. Det han skrev i Sunday Times visste alla som var någorlunda insatta i de här problemen redan om. Det var känt att Israel hade ett sådant här kärnvapenprogram. Icke desto mindre blev han alltså dömd till 18 år. Och han sitter där än, i Ashkelonfängelset. I mars förra året fick han möjlighet att komma ut ur sin isoleringscell, som är två gånger tre meter stor. Efter tolv år fick han alltså möjlighet att komma ut ur cellen och få vistas bland de andra.

I övrigt har han inte fått några lättnader. Han får visserligen träffa sina advokater och sin bror, men man gör allt för att trakassera honom och se till att han inte får den kontakt utåt som han vill ha. Skulle han få en dator, som han har begärt, har man sagt att förutsättningen är att man får ta hand om hårddisken och disketterna. Dem får han alltså inte spara. På det här sättet trakasseras han hela tiden.

Men i mars fick han som sagt möjlighet att komma ut och röra sig lite grann. I maj trodde många av oss som kämpar för Vanunus frigivning att Israels femtioårsjubileum skulle innebära att man frigav honom. För egentligen stod det ju klart att allt han visste för länge sedan var förlegat. Det finns inga statshemligheter att röja längre. Så skedde dock inte. Han sitter fortfarande kvar.

Som jag ser det är det enda problem man har i Israel att den dag han blir fri får vi också reda på vem det var som låg bakom och hur det gick till när han kidnappades. Det är säkert väldigt komprometterande för vissa personer. Allt annat är bara prat när det gäller statshemligheter och vad han vet som ingen annan vet.

Så jag vill vädja till den svenska regeringen att fortsätta att göra så mycket det bara går för att få Mordechai Vanunu fri. Det är det enda som gäller: en frigivning.

Den andra personen är Alexander Nikitin. Det är ungefär samma sak där. Han avslöjade den stora miljökatastrofen i Murmanskområdet när

det gäller radioaktiviteten. Han fängslades, han häktades februari 1996 i tio månader. Sedan dess har han haft kommunarrest, och hela tiden kommer hans ärende upp i domstolen. Det är den federala underrättelsetjänsten som tillsammans med en åklagare försöker få honom fälld. Då gäller det 10–15 år eller dödsstraff. Det lustiga med detta är att de lagparagrafer man går efter i stort sett är hemliga militära dekret som har tillkommit dels före och dels *efter* hans häktning.

Just i dagarna har Högsta domstolen fattat ett beslut. Det är där hans ärende ligger. Detta beslut innebär att man kräver in mer förundersökningsmaterial. Man kan helt enkelt inte döma honom. Detta visar att man inte kan döma en människa för spioneri för att han har avslöjat ett stort miljöbrott.

Anf. 48 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att Per Lager ger skrämmande exempel på brott mot de mänskliga rättigheterna, och jag håller verkligen med om det som Per Lager säger. Men jag kan ändå inte låta bli att undra om det inte finns en motsättning. Vi har en möjlighet i Europa att delta mycket aktivt, inte bara kräva utan även agera, för att skapa en gemensam handlingskraft i den europeiska gemenskapen mot bl.a. det förtryck av mänskliga rättigheter som har ägt rum i f.d. Jugoslavien. Där har vi t.ex. sett hur serbisk milis har gått in i FN:s säkerhetszoner, tömt dessa på delar av befolkningen och massavrättat dem. Där menar jag att det måste finnas en motsättning mellan Per Lagers engagemang och denna ovilja att agera kraftfullt och gemensamt i den europeiska gemenskapen för mänskliga rättigheter.

Anf. 49 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Jag vill definitivt säga att vi inte menar att man inte skall arbeta för mänskliga rättigheter inom EU. Det är en självklar sak, tycker jag, inom EU. Men jag menar också att det är väldigt viktigt att föra upp den här frågan och de här speciella personerna på FN:s dagordning. Men inte bara så att man för upp det där – jag vill också att Sveriges regering i de bilaterala överenskommelserna med Ryssland och Israel ständigt tar upp frågan och ställer det som ett villkor att man redovisar hur man lever upp till de mänskliga rättigheterna. För de här länderna har ju skrivit under på dessa.

Anf. 50 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag instämmer med Per Lager i att Sverige bör agera så. Men jag tycker att det är tråkigt att vi frånhänder oss möjligheten, om vi följer Per Lagers EU-politik, att inte bara kräva utan också agera och vara med om att utforma en gemensam politik visavi mänskliga rättigheter och demokrati inom den europeiska gemenskapen.

Anf. 51 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Inom EU skall vi arbeta för mänskliga rättigheter. Det har aldrig Miljöpartiet sagt något annat om. Det är självklart att vi skall arbeta för det också inom EU. Det har inget att göra med vår övriga poli-

tik, att vi som parti vill att Sverige skall lämna EU. Så länge EU finns skall vi självklart arbeta för mänskliga rättigheter också inom EU.

Prot. 1998/99:53
10 februari

Anf. 52 CARINA HÄGG (s):

Fru talman! FN:s generalsekreterare Kofi Annan har som vi vet uttalat sig om att han vill se mänskligare företag. De globala storföretagen utmanades att komma överens med världsorganisationen om ett fördrag med värdering av principer som skulle kunna ge den globala marknaden ett mänskligare ansikte. FN:s generalsekreterare föreslog i sitt tal i Davos att företagen skulle förbinda sig att följa FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, ILO:s, den internationella arbetsrättsorganisationens, deklaration om grundläggande principer för arbetsrätt och Riodeklarationen om miljön.

Kofi Annan sade vidare att initiativet behövdes eftersom globaliseringen fortfarande hänger på en skör tråd. Om inget görs kan den globala ekonomin, och särskilt multilaterala handelsförbindelser, hotas. Hotet kommer från ett antal ismer, sade Kofi Annan till dem som lyssnade på World Economic Forum. Det gäller t.ex. protektionism, populism, nationalism, etnisk chauvinism, fanatism och terrorism. Gemensamt för ismerna är enligt FN-chefen Kofi Annan att de utnyttjar osäkerhet och fattigdom hos människor som känner sig hotade av den globala marknaden.

Det går att lägga många aspekter på behovet av mänskligare företag. Några har jag tidigare tagit upp på annat sätt, men här i dag skall jag koncentrera mig på barnen. Jag har kunnat konstatera att utrikesministern talade väldigt mycket om barnens situation i den utrikespolitiska deklarationen, och även flera andra talare har tagit upp barnens situation.

Fru talman! I min barndom gavs två vitt skilda bilder av barnens villkor genom barnvisans värld. Det var i Alice Tegnér's *Majas visa*:

När lillan kom till jorden,
det var i maj när göken gol,
sa mamma att det lyste av vårgrönt och av sol.

Och därför säger mamma
så är jag nästan alltid glad:
jag tycker hela livet är som en solskensdag.

Men i barnboken *Min skattkammare* fanns också Anna-Lisa Frykmans *Kungens lilla piga* med:

I Kungens granna slotts stora, stora kök
där fanns en liten, liten piga.
Hon alltid har så brått, för där finns så mycket stök,
och jämt skall hon för alla niga.
Och bannor utav alla hon måste ta emot
för jämt är lilla näsan så rysligt svart av sot
och tidigast av alla hon stiger ur sin säng,
och sen går hela dagen lång uti ett enda fläng.

Och så går den lilla pigans dag till hårt arbete.

Utrikespolitisk debatt

Fru talman! Även om få i dag vågar hävda att barnarbetare som Kungens lilla piga trots allt knog var på strålände humör och glada, så vet vi att alldeles för många, och även Rädda Barnen, förbluffande nog tvekat i att ta avstånd från barnarbete.

Jag önskar att alla barn kunde välkomnas och ges all den kärlek som Maja i visan möttes av. Men för att den lilla pigans villkor inte skall omfatta också många av morgondagens barn så måste frågor om barn och barns villkor bli än mer politiskt centrala.

Vi som är politiker får inte låta talet om barnperspektivet stanna vid vackra ord eller väja för att koppla ihop frågan om barnarbete med FN:s generalsekreterare Kofi Annans tal om behovet av mänskligare företag. Barnpolitik tycks, som väl är, vara på väg att också bli storpolitik.

FN:s konvention om barnens rättigheter stadgar:

att barn har rätt till skydd mot ekonomisk exploatering, mot arbete som är farligt eller förhindrar deras skolgång, som skadar barnens hälsa eller förhindrar deras fysiska, mentala, själsliga eller sociala utveckling.

Händer det då något inom EU? Ja, EU:s handel – detaljhandel, grossister och importörer – har enligt uppgift lovat att ta ett större social ansvar. Många handlare är beredda att skriva avtal med leverantörer som lovar att varorna inte tillverkas av barn eller slavarbetare. Kontrakten skall också göra klart för båda parter att köparen har rätt att när som helst och utan förvarning genomföra kontroller på plats.

En rekommendation som har antagits av handelns europeiska intresseorganisation, Eurocommerce, och som även den svenska branschorganisationen, Svensk Handel, har varit med om att ta fram är bra. Rekommendationen är den första i sitt slag, och den täcker hela EU.

Tanken med EU-rekommendationen är att den skall utgöra ett stöd som är en miniminivå för handelsföretag som vill ta fram egna uppförandekoder. EU-rekommendationen täcker förbud mot barn- och tvångsarbete med direkta hänvisningar till ILO-konventionen. ILO har som organisation sedan 1992 mer aktivt arbetat med ett projekt för att eliminera barnarbete. Dagens konvention är dessutom ratificerad av för få länder och har för hög minimiålder. ILO uppskattar att det 1990 fanns 78,5 miljoner ekonomiskt aktiva barn. Även siffran 250 miljoner barnarbetare nämns i officiella sammanhang, vilket även har gjorts här i dag.

Det finns enskilda företag som gått längre än den nya europeiska rekommendationen. Men även för svenska företag med egen uppförandekod kvarstår frågetecken, inte minst när det gäller vad som sker längst ut i kedjan av företag och underleverantörer. Det blir lätt hyckleri att teckna avtal om inspektioner om barnen utnyttjas av de underleverantörer som inte nås av några kontrollanter.

Fru talman! Vi har i Sverige företaget Indiska som har gett ut en liten skrift som beskriver barnarbete och alla dess komplikationer. Vi har Hennes & Mauritz som har tagit fram en *Code of Conduct*. Vi har Ikea som har tagit fram riktlinjer. Detta är positivt, och det kan vara en ingång till att göra mer på detta område, både för dem själva och för andra företag.

Ikea har i 1999 års katalog en barnbilaga. Jag tycker att man skulle kunna komplettera den till år 2000 och lägga till en uppförandekod när det gäller barnarbete till den information som man har i fråga om sitt miljöengagemang.

För att ge perspektiv på dagens debatt om barnarbete bör vi veta att den italienska statsstaten Venedig förbjöd barn under 13 år att arbeta redan år 1396. Nu 600 år senare brottas Europa fortfarande med frågan, och det känns ju lite pinsamt.

I dag handlar det i Europa mindre om att grannens barn utnyttjas för arbete och mer om vad grannens barn har för kläder på sig och vilken matta de har på barnkammarens golv.

Jag tycker också att det är pinsamt att vi har verktyg som vi avstår från att använda. Då menar jag upphandlingsinstrumentet. Jag vill därför uppmana utrikesminister Anna Lindh och UD att de i fortsättningen kommer att göra uppköp endast av företag som inte utnyttjar barn.

I en global ekonomi med konkurrens över gränserna och ett rörligt kapital ökar ansvaret för oss att kräva mindre vidriga villkor för barn och att vara extra uppmärksamma på att inte alltför många barn dras in i arbetskraften.

Fru talman! FN:s generalsekreterare talar ju välkomnande om mänskliga företag. Låt oss ytterligare driva på den utvecklingen genom att ställa konkreta krav på företag vid upphandling i kommun, landsting och stat på samma sätt som vi har gjort i min hemkommun Värnamo. Vi kan inte fortsätta undvika upphandlingen som instrument och vårt moraliska ansvar, detta som komplement till de engagerande insatser som görs via biståndet samt såväl internationella som nationella initiativ på så många andra områden.

Europeiska kommissionen har klarlagt att om man inom unionen vid offentlig upphandling kan ta hänsyn till sociala och arbetsmarknadspolitiska målsättningar så skall man också få göra det. Upphandlingsdirektiven tillåter således att anbudssökande eller anbudsgivare som brutit mot gällande lagstiftning på området utesluts, dvs. att de fortsättningsvis inte får lämna anbud.

Kommissionen har också påpekat att offentlig upphandling kan utgöra medel för att påverka ekonomiska aktörers agerande samt uppmanat medlemsländerna att använda sitt inflytande som inköpare till att fullfölja sociala och arbetsmarknadspolitiska mål. Jag tycker också att man kan tillägga att det är väldigt viktigt för konkurrensneutralitetens skull att man driver på den här frågan ytterligare.

Den svenska regeringen har naturligtvis inte ställt sig avvisande till att framdeles använda socialt hänsynstagande inom svensk upphandling – tvärtom. Men ordet framdeles bör bytas ut mot fr.o.m. nu. Och jag hade hoppats och önskat att jag hade mött dessa synpunkter bland andra politiska företrädare tidigare och inte minst här i dag.

Anf. 53 HENRIK LANDERHOLM (m):

Fru talman! Sveriges säkerhetspolitik har under lång tid formulerats mycket noga i såväl utrikesdeklarationer som i utskottsbetänkanden och i tal av statsråd i skilda sammanhang. Så verkar det inte riktigt vara längre. Det är som Jan Eliasson i ett annat sammanhang uttryckte det i Svenska Dagbladet den 18 februari förra året: Det är de verkliga situationerna och de konkreta ställningstagandena som räknas.

Det kan tyckas vara lite synd i ett land som förr har hållit hårt på den säkerhetspolitiska exegetiken men kanske ändå en naturlig följd av oförmåga att ompröva gamla sanningar. Det är ju lättare att hitta majoritet för

gamla säkra kort än för nya formuleringar hur obsoleta de än har blivit i ljuset av EU-solidaritet, säkerhetssamarbete i närområdet och bilateralt militärt bistånd till de baltiska länderna. Att Sverige skulle stå neutralt i händelse av krig i vårt närområde kan väl inte teoretiskt uteslutas, men varför göra den minst sannolika av optioner till dogm?

Att såväl Lena Hjelm-Wallén som Anna Lindh i linjetal har valt andra uttryckssätt har jag sett som positiva tecken. Men i dagens utrikesdeklaration trillar man dit igen. Och varför sedan försöka klä julgranen med i det närmaste löjeväckande attribut? Alliansfriheten uppges minska spänning och öka säkerheten i vår del av Europa. På vilket sätt då, tillåter jag mig att fråga? Stabilitet och säkerhet i vår del av världen säkras av integration, inte av utanförskap. Det är inte vår alliansfrihet utan utbyggnaden av de civila och militära säkerhetsstrukturerna som ökar säkerhet och minskar spänning. Sveriges utanförskap gör förvisso i dagsläget ingen skada, annat än för oss själva som drabbas av ett begränsat inflytande, men nyttan är mycket begränsad.

Är den option som anges i portalmeningen – den folkrättsliga neutraliteten i händelse av att t.ex. våra EU-bröder Tyskland, Danmark, Finland och inom en relativt snar framtid Estland och Polen, alla i det närområde som beskrivs i portalmeningen, angrips eller hotas av våld – då en trolig och tänkbar option, att vi skulle ställa oss neutrala? Hur skulle det kunna vara förenligt med den grundläggande solidariteten mellan medlemsländer i unionen? Skulle vi acceptera ett sådant förhållningssätt gentemot oss själva i händelse av att vi råkade i olycka? Vart tar i så fall det säkerhetspolitiska plus, som vi tämligen enigt konstaterat att medlemskapet innebär, vägen?

I närområdet har vi då kvar Norge, Lettland, Litauen och Ryssland. Är det troligt eller ens möjligt att Sverige väljer neutralitet som förhållningssätt om dessa länder utsätts för hot eller dras in i ett krig? När det gäller Norge och de baltiska länderna är alternativet, som jag ser det, oerhört långsökt. Norge samarbetar vi ju nära med också militärt vad gäller fredsfrämjande insatser och viktiga materiellprojekt och Lettland respektive Litauen ger vi militärt bistånd i fred. Vad talar för neutralitet i krig? Det skulle väl i så fall vara om Ryssland hamnade i konflikt med Kina eller andra fjärran grannländer. Men behöver det hypotetiska fallet täckas av den enda syftningen i portalmeningen i det som kallas vår doktrin?

I stället för denna kvarleva – klok för sin tid – borde vi anstränga oss att hitta en formulering som verkligen täcker och beskriver det viktiga faktum som de flesta partier är tämligen överens om i säkerhetspolitisk handling. Det är entydigt samverkansspåret som gäller. Samarbetsvägen ligger öppen i alla avseenden och utan begränsningar.

Till regeringens förtjänster får man väl säga att fördröjningsdjupet är stort fram till de stadganden i Washingtonfördragets artikel 5 som återkommande formuleras som definitionen på dagens alliansfrihet. Sverige kan göra i det närmaste allt tillsammans med alla innan den av regeringen självpåtagna begränsningen vid ömsesidiga säkerhetsgarantier inträder. Det är bra men det aktualiserar ännu en frågeställning.

FN-stadgan utgör ju en av de grundvalar som svensk säkerhetspolitik vilar på. För ett litet land är folkrätt och internationella avtal viktiga va-

pen i kampen mot övergrepp och godtycke. Det är ett egenintresse för oss att hävda dem.

I FN-stadgans artikel 51 klargörs det som också är grunden för Nato-ländernas samarbete, nämligen rätten till självförsvar – individuellt eller kollektivt. För den som inte känner till det förtjänar det att påpekas att Natoländernas ömsesidiga säkerhetsgarantier uttryckta i Washingtonfördragets artikel 5 bara gäller inom ramen för denna FN-stadgas bestämmelser om just självförsvar.

Under en lång följd av år byggde vår egen säkerhetspolitik på hopp och förväntan om hjälp från väst i händelse av att vi skulle bli angripna av dåvarande Sovjetunionen. Vår försvarsstrategi var i sin tur i första hand tidvinnande. Vi skulle kunna hålla ut till dess att hjälp anlände. Att vissa förberedelser för ett mottagande av sådan här hjälp har gjorts – i enlighet med FN-stadgan – är numera välkänt för alla.

Läget är i detta avseende i grunden detsamma. Vår egen doktrin bör så länge vi står utanför Nato alltså formuleras på ett sådant sätt att den också stämmer överens med FN-stadgan. I stället för hänvisningen till ”ömsesidiga säkerhetsgarantier” bör vi uttrycka att alliansfriheten – som ju inte är mycket annat än ett konstaterande av det obestridliga faktum att vi inte är medlemmar i Nato – inte utesluter vare sig att Sverige bistår annan FN-medlem eller tar emot bistånd i enlighet med FN-stadgans artikel 51.

Fru talman! Det är fullt möjligt att det var bättre förr men ännu mer självklart är att förr inte är nu. Vi lever i omprövningens tid. Enligt min mening är det dags att förändra 1992 års neutralitetsformulering, alldeles oavsett om man är av uppfattningen att ett Natomedlemskap är en framtida option eller inte. Och i fråga om solidaritet, som enligt dagens utrikesdeklaration också måste prägla vår utrikespolitik, är det väl ett rimligt krav att solidariteten också kommer till uttryck i vår säkerhetspolitiska stentavleskrift?

Anf. 54 URBAN AHLIN (s) replik:

Fru talman! Henrik Landerholm visar här att Moderaterna har lite dåligt samvete när det gäller säkerhetspolitiken och integrationsarbetet. Jag var i Nordiska rådet i går och flertalet moderater där hade ungefär samma anförande som det som Henrik Landerholm har här i dag.

I botten handlar det väl egentligen om integrationen. Henrik Landerholm sade själv att integrationen är det som ökar säkerheten i Europa. Då vill jag bara fråga: Varför var Moderaterna det parti som först släppte stödet till Lettland och Litauen när det gäller EU-utvidgningen? Varför ställde ni er direkt på EU-kommissionens sida? Varför ställde ni inte upp på den svenska regeringens starka politik för att snabba på processen även för Lettland och Litauen? Varför duger inte integrationen då?

Anf. 55 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Fru talman! Urban Ahlin ställer intressanta frågor. Jag tror inte att han försöker komma bort från huvudfrågan, den fråga som jag tog upp i mitt anförande här i dag och som handlar om vårt eget sätt att formulera det centrala i vår säkerhetspolitik. Vilken väg man valde som den potentiellt mest framgångsrika i fråga om hur snabbt de baltiska länderna

skulle kunna få sätta i gång förhandlingar och i vilken kontext det skulle ske har faktiskt inte med den här saken att göra.

Vad vi talar om här i dag och vad jag har tagit upp i mitt anförande är frågan om dagens neutralitetspolitiska doktrin är relevant eller inte. Som den står och som den upprepas i utrikesdeklarationen konstaterar jag att den inte är relevant. Min motfråga till Urban Ahlin är: Eftersom vi tycks vara överens om att integration, inte isolationism, är det viktiga, varför då inte ställa upp på en förändring som just pekar på att det är integrationen och solidariteten som skall vara det avgörande i vårt eget sätt att uttrycka vår säkerhetspolitik?

Anf. 56 URBAN AHLIN (s) replik:

Fru talman! Om Henrik Landerholm hade lyssnat på utrikesministerns tal skulle han ha hört att det egentligen enbart handlade om integration och solidaritet i utrikespolitiken. Det är också det som styr vår EU-politik. Jag vågar faktiskt hävda att för säkerheten i norra Europa och för de baltiska länderna är EU-medlemskapet betydligt mer betydelsefullt än Henrik Landerholms hårklyverier.

Anf. 57 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Fru talman! Det här är inga hårklyverier, utan det här är vår egen beskrivning av det centrala i vår säkerhetspolitik. Jag förstår att regeringen har varit splittrad. Jag förstår att regeringspartiet har varit splittrat. Jag förstår att det finns en grundläggande motsättning mellan dem som vill gå vidare och ha handlingsfrihet för framtida möjligheter att också välja ett Natomedlemskap och de andra och att de måste tillgodoses på något sätt. Men jag tycker att det är fegt. Jag tycker inte att det är en framgångsväg att välja att stå fast vid gamla formuleringar som är uppenbart obsoleta och uppenbart irrelevanta bara för att man inte klarar av att beskriva det som är framgångsvägen i säkerhetspolitiken grundat på integration och solidaritet, som utrikesministern så väl uttryckte i de övriga delarna av utrikesdeklarationen. Jag litar på att Urban Ahlin i framtiden kommer att tillhöra de progressiva krafter som deltar i ett arbete för att förändra stentavleskriften, för det är nödvändigt om inte omvärlden skall skratta lite lätt åt oss.

Anf. 58 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! I omvärldsfrågorna lever vi med stora paradoxer. Den globala ekonomins tillväxt skapar ökad välfärd, samtidigt som klyftorna växer. De tekniska framstegen har gett oss oanade möjligheter. Ändå saknas primära förutsättningar för en stor del av jordens befolkning att ha en dräglig vardagstillvaro när det gäller mat och husrum. Det är positivt att deklarationen innehåller en ambition om stärkt samarbete för demokrati, för säkerhet och för en utveckling i vårt närområde.

Som verksam i Nordiska rådet känner jag för den ökade betydelse som regeringen tillmäter det nordiska samarbetet som en ny dynamik i bl.a. vårt medlemskap i EU. Dessutom gäller att Norden är en viktig utgångspunkt för ett vidare internationellt engagemang. Att detta samarbete för demokrati, säkerhet och utveckling skall gälla hela Europa hindrar inte det som regeringen själv säger, att ”medlemskapet i EU gagnar vårt land”.

Jag delar också uppfattningen att EU:s arbetssätt och institutioner måste reformeras. Det är bra att EU-parlamentet nu "sätter fram foten" och därmed spelar en tyngre och viktigare roll i ett öppet EU. Utvidgningen av EU österut har hög prioritet för regeringen. Det måste i sin tur leda till att man nu höjer aktiviteten gentemot de kontinentala Europaländerna, som till synes visar en allt svalare inställning till en sådan utvidgning. Jag tror också att vi får göra klart för oss själva att en sådan öppning österut till fattiga f.d. kommunistiska länder har ett pris även i vårt land.

Vad gäller intresset för den gemensamma europeiska valutan finns det en intressant skrivning i deklarationen. Man har på känn att regeringen vill betydligt mer än den orkar eller vågar säga i förhållande till sin egen partiopinion. Det är bra att regeringen nu satsar en rejäl slant för att stimulera debatt och folkbildning om EU. För övrigt tror jag att det, med den splittring som har rått inom regeringen i förhållande till både EU och EMU, kan vara dags för en studiecirkel också inom regeringskretsen – kanske rentav med de två partier som nu ofta villkorslöst stöder regeringen men som har drivit en negativ linje gentemot Europasamarbete. Men det ingår kanske i de hemliga avtal som nu finns listade i kanslihuset.

Intressant är också att lyssna på utrikesministerns ton när det gäller Nato. Regeringens hållning är ju kraftigt förändrad till en mera Natovänlig inställning. Låt vara att man använder språk som att Nato efter kalla kriget genomgått en dynamisk förändring, och man meddelar Sveriges fortsatta stöd då Nato getts en ny och central roll för krigshantering i samarbete med länder utanför alliansen. Detta uttryckssätt ligger långt från den negativa hållning som en tidigare socialdemokratisk försvarsminister ganska nyss hade, då man närmast förbjöd en statlig utredning att över huvud taget fundera på Natos roll visavi svensk medverkan i ett globalt säkerhetsarbete.

När Bengt Westerberg tillträdde som partiledare för så där 15 år sedan hade han ett viktigt utrikespolitiskt avsnitt i sitt första tal. Det gällde hans förhoppning och önskan att dåvarande Sovjetunionen skulle få en demokratisk utveckling. Han betonade att det skulle vara det största bidraget till avspänning och en förbättrad världsfred. Detta ogillades av den dåvarande socialdemokratiska regeringen, och man rusade ut och sade att så där fick man inte driva så att säga inrikes utrikespolitik. Strax därefter kom en utrikesminister av samma partifärg och gav svenska debattörer och politiker bannor för att man tog klar ställning för den polska frigörelsen då den fackliga Solidaritet ledde upproret mot kommunistregimen i Polen.

Men sedan dess har ju socialdemokratiska regeringar tänkt om, och det är bra. Nu skriver man i regeringsdeklarationen att det är av största betydelse att skapa fungerande rättsstater och en socialt hållbar marknadsekonomi. De raderna klingar vackert också för oss som önskar en social och liberal god utveckling i dessa tidigare diktaturstater.

I går och i förrgår hade Nordiska rådet en gemensam konferens med den baltiska församlingen. Det var även god medverkan från regeringssidan, och flertalet länder hade sina statsministrar med. Jag påminde i debatten om att den som för tio år sedan hade påstått att nordiska parlamentariker skulle ha ingående och öppna överläggningar med företrädare för de baltiska länderna i februari 1999 knappast hade blivit trodd. Men

nu satt vi där, eller stod i talarstolen, med många goda uppslag. Vi diskuterade miljö och ekonomi, men också säkerhet och folkligt och kulturellt utbyte. Det är ingen tvekan om att det fanns en genuin önskan att freden och säkerheten, den ekonomiska utvecklingen och förnyelsen av produktion och samarbete skall sätta högsta fart.

Men det har sina villkor. Detta kräver ett näringsliv som ger utrymme för fler människor i arbete och att vi har ambitionen om social rättvisa. Allas rätt till utbildning och god sjukvård måste hävdas. Staterna har ett gemensamt ansvar för att bekämpa kriminalitet och våld som ofta har sina rötter i narkotikabruk, alkoholmissbruk och en tilltagande prostitution, beteenden och verksamheter som är så destruktiva och slår så hårt mot de allra svagaste i samhällena. Jag har fått det bekräftat då jag under det senaste året besökt såväl Baltikum som de ryska områdena i Moskva, S:t Petersburg och Kaliningrad. Dessa besök har varit intressanta, men ofta ganska dystra.

De mänskliga rättigheterna måste få en högre garanti än vad som kan uppbådas i dag. Men det handlar om många förändringar, om vi skall få harmoni och helhet i våra samhällen och stater. Det finns en stark tradition i de nordiska länderna att samverka, inte bara i den organiserade form som nu sker i Nordiska rådet sedan snart 50 år. Dessutom har vi i Norden – och jag tror att det är det viktiga – i ungefär 600 år umgåtts på det mellanfolkliga planet. Handel och arbete har inte varit särskilt gränsbundet, och kulturen har flödat genom de nordiska länderna, ofta med en gemensam grundsyn.

Intressanta var också deklARATIONERNA från de båda justitieministerna i Sverige och Estland, där man från båda sidor hävdade att det internationella samarbetet också främjar nationellt inre samarbete.

Freden måste starta i basplanet om den skall bli hållbar och långsiktig. I Nordiska rådets regi har ett antal rapporter skrivits. Några är på gång när det gäller att göra insatser för att förhindra kriminella handlingar och främja välfärd och fred. Det är viktigt att vi inser att all kriminalitet hindrar ekonomisk och social utveckling och att den är ett direkt hot mot fredens väg.

Det gavs under konferensen många goda uppslag, inte bara om vad vi skulle bekämpa, utan också vad vi skulle främja. Det är då viktigt att också verksamheter som rör människors vardagsvillkor blir grunden för fredliga relationer. Här har de gamla kommunistdiktaturerna en lång väg både till demokratiska arbetsformer och en välfärd som närmar sig den som vi har haft förmånen att ha i Sverige under lång tid. Men då får vi inte glömma att vår snart 200-åriga fred kanske har varit den främsta förutsättningen för att vi har haft en så privilegierad situation jämfört med de flesta andra länder.

Därför blir, fru talman, min slutsats att globala överskridande avtal är oerhört viktiga, men de måste kopplas till de vardagssituationer vi har att hantera. Om människor handlar med varandra, arbetar tillsammans och utbyter kulturella erfarenheter, ja, då är riskerna för ofred och krig minimerade.

Anf. 59 JAN ERIK ÅGREN (kd):

Fru talman! Vi lever i en värld som under det senaste årtiondet blivit både tryggare och osäkrare. Det kalla krigets terrorbalans innebar ett

ständigt överhängande hot om att en gnista snabbt skulle kunna leda till en kraftig explosion. Samtidigt fanns en trygghet i vetenskapen om att de största hoten mot den svenska säkerheten var väl kända och att man därigenom kunde inrikta säkerhetspolitiken mot just dessa hot.

I dag är hoten mot vår säkerhet mer avlägsna, men även mer diffusa. Sedan det kalla krigets slut har också de internationella säkerhetsstrukturerna snabbt ändrat karaktär. Man talar i dag om ett nytt Nato, om ett mer aktivt OSSE, om en gemensam europeisk utrikes- och säkerhetspolitik, GUSP, samt om den västeuropeiska unionen som skall fungera som EU:s förlängda arm och vars existens och utformning diskuteras livligt. Dessutom spelar naturligtvis FN en fortsatt avgörande roll.

Fru talman! Svensk säkerhetspolitik bygger i stor utsträckning på vårt deltagande i dessa internationella forum. Det är en kristdemokratisk uppfattning att Sverige kan och skall spela en viktig roll i det internationella säkerhetspolitiska arbetet. Varken vårt land eller omvärlden skulle i dag främjas genom ett svenskt medlemskap i Nato. Det innebär dock inte att vi skall låsa den positionen för all framtid. Snabba förändringar kan ske både i omvärldsutvecklingen och i Natos inriktning, vilket nödvändiggör en ständigt pågående debatt och förutsättningslös omprövning av vår egen säkerhetspolitik.

Faktum kvarstår dock att Sverige i dag spelar en viktig roll som brobyggare mellan Natoländer och icke-Natoländer inom PFF. Liknande synpunkter har framförts även från amerikanskt håll.

Vi kristdemokrater vill inte se en europeisk försvarsunion, men vi är däremot mycket måna om ett europeiskt utrikes- och säkerhetspolitiskt samarbete. Europa måste i framtiden ta ett större ansvar för konflikter i dess närhet. Det måste finnas instrument för att på ett tidigt stadium upptäcka hot mot freden i vår omvärld. Inga ansträngningar får sparas för att försöka kväva fredshotande krigsgnistor innan en förödande och svårsläckt krigsbrand uppstår. Om de förebyggande insatserna trots allt misslyckats och en konflikt utbrutit skall vårt land vara berett att delta i humanitära operationer, men även i fredsframtvängande insatser om så krävs. Villkoret bör dock vara ett FN- eller OSSE-mandat att agera.

Fru talman! EU är av fundamental betydelse för säkerhet och stabilitet i Europa, och Sveriges medlemskap ger ökade möjligheter att verka för ett Europa präglad av öppenhet, demokrati och gemensam säkerhet.

Sverige har ett intresse av att de hot, risker och påfrestningar som ryms inom det vidgade säkerhetsbegreppet kan hanteras gemensamt med andra länder i vårt närområde samt inom EU. Det innebär att vårt medlemskap i EU i sig utgör en viktig säkerhetspolitisk faktor.

Det nära och djupa samarbetet mellan EU:s medlemsländer stärker banden länderna emellan och bygger upp solidaritet mellan dem. Det är klart att samarbetet har bidragit till och även fortsättningsvis bidrar till stabilitet i Europa. Det finns fog för att den solidaritet som byggts upp inom EU även utgör en outtalad garanti till varje medlemsland om ett stöd från övriga medlemmar om freden i landet skulle vara hotad.

Fru talman! Jag kan i den här debatten inte underlåta att ta upp det hot mot freden och framtiden som den växande klyftan mellan de rika och fattiga länderna utgör. De rika ländernas hjälp till u-länderna sjönk år 1997 för första gången på ett årtionde, och alla bedömningar tyder på att biståndet fortsatte att sjunka år 1998.

OECD-ländernas statliga utvecklingshjälp till tredje världen sjönk till 0,22 % av BNI år 1997. Fram till år 1992 var den i genomsnitt 0,33 %. Tyvärr finns Sverige med bland de länder som sammantaget dragit ned sitt bistånd, även om vi med lite darr på ribban klarar den gräns på 0,70 % som FN satt som mål att de rika länderna bör avsätta till bistånd av sin BNI.

Det finns här anledning att påminna om att svenskt bistånd aldrig varit så högt som när vi kristdemokrater i regeringsställning hade ansvar för detta oerhört viktiga område. Vi fortsätter att hålla fanan högt och står för de högsta ambitionerna för biståndsnivån. Tyvärr har t.ex. Vänsterpartiet tappat tempo och accepterar nu regeringens 0,705 % för denna period.

Fru talman! Jag vill sluta med något framtidsinriktat och positivt. Det jag tänker på är skuldavskrivningskampanjen Jubel 2000 som i dag ett sextiotial till sjuttiotial länder är engagerade i liksom en mängd olika organisationer, kyrkor och fackföreningsrörelser runt om i världen och även i vårt land. I Sverige har man som mål att få in 300 000 namnunderskrifter. Det sammanlagda målet är 22 miljoner namn som man tänker överlämna till de rika G 8-ländernas ledare vid deras toppmöte i Köln den 19 juni i år.

Vi i den rika världen kan inte och får inte vara passiva när situationen är den för u-länderna att de varje år får 50 miljarder US-dollar i bistånd samtidigt som de tvingas betala 200 miljarder i räntor och amorteringar till den rika världen.

Det är både en ekonomisk och moralisk fråga för oss i den rika världen att hjälpa människorna i de fattigaste länderna att få en förändring. Världsbanken och IMF har här ett oerhört ansvar. Vilka signaler vi ger från svensk sida har betydelse. Vi har ett gott renommé när det gäller bistånd.

Fru talman! Jag vill citera det utrikesministern sade i slutet av utrikesdeklarationen: "Sverige har kanske aldrig haft så stora möjligheter som i dag att i samverkan med andra länder bidra till fred, frihet och framtidstro. Vi har den vilja och de verktyg som krävs för att ta till vara dessa möjligheter – i närområdet, i Europa och globalt."

Viljan, verktygen och möjligheterna att skapa framtidstro finns alltså. Vad hindrar då regeringen att aktivt agera för ett stöd till skuldavskrivningskampanjen Jubel 2000? Varför passivitet i denna fråga? Vi kristdemokrater kommer att fortsätta vårt stöd till Jubel 2000. Ett stöd till Jubel 2000 kan verkligen ge framtidstro till de fattigaste länderna. Låt oss ge det stödet och den framtidstron.

Anf. 60 URBAN AHLIN (s):

Fru talman! I de utrikespolitiska debatterna de senaste åren har glädjeämnen kunnat staplas på varandra. Öst- och Centraleuropas frigörelse, avskaffandet av apartheid i Sydafrika, diktaturernas undergång och mycket annat har varit positiva nyheter.

I förra årets utrikespolitiska debatt tog jag upp några områden där jag dock oroades över framtiden. Jag talade exempelvis om Indonesien. Jag var förargad över det faktum att världssamfundet kunde bidra med hundratals miljarder kronor för att rädda den indonesiska ekonomin men ingen kunde skicka med krav på demokrati och mänskliga rättigheter.

Omvärlden ställde inte några krav på att det skulle införas demokrati eller att ockupationen av Östtimor skulle upphöra. I stället krävdes det otaliga upplöpp, dödsskjutningar, mord, studentdemonstrationer och folkligt uppror innan Suharto tvingades på knä.

Det är glädjande att det indonesiska folket nu har fått en liten möjlighet, men ändå en möjlighet, till en framtid i demokrati. Glädjen skuggas dock av det faktum att omvärlden egentligen inte bidrog med annat än desperata räddningsaktioner för att rädda den indonesiska ekonomin.

Att den indonesiska regeringen nu verkar intresserad av en lösning på den långa konflikten om Östtimor är naturligtvis hoppningivande. Förhoppningsvis leder de nu inledda förhandlingarna i FN till att den östtimorianska befolkningen i en fri och rättvis folkomröstning själva får avgöra sin framtid. Det är också bra att Gusmao har flyttats från fängelse till husarrest. Förhoppningsvis kommer han inom en nära framtid att släppas och kunna återvända till ett fritt och självständigt Östtimor.

Förra året nämnde jag också Västsahara och de positiva tecken som då fanns. Tyvärr finns det i dag anledning att revidera den optimismen. Marocko har gjort allt för att hindra att en folkomröstning skall kunna genomföras trots att Marocko i Houstonavtalet förbundit sig att verka för en folkomröstning.

Jag vädjar till regeringen att inte ge upp och att absolut inte släppa kravet om en rättvis och fri folkomröstning. Omvärlden måste ge sitt fulla stöd till fredsprocessen för att Marocko skall inse att det inte lönar sig att förhindra det västsahariska folkets rätt att självt avgöra sin framtid. Sverige behöver bidra med såväl minröjare och civilpolisier som många valövervakare från såväl enskilda organisationer som olika internationella organisationer.

Fru talman! Den turkiska statens jakt på misshagliga politiska partier fortsätter. Förra året handlade det om Valfärdspartiet som under Erbakans ledning anklagades för att arbeta emot den turkiska konstitutionen. Det må vara hur som helst med det. Intressant är dock att Valfärdspartiets ordförande Erbakan tidigare var Turkiets premiärminister. I dag är han förbjuden att verka politiskt.

Till omvärlden sänder detta naturligtvis tvivelaktiga signaler. Hur kan han den ena dagen vara premiärminister för att nästa dag vara förbjuden att arbeta politiskt? Detta visar med tydlighet att det turkiska samhället har en lång väg att vandra innan det kan sägas följa internationell praxis och demokratiska normer.

I dag finns inte längre Valfärdspartiet. Den turkiska staten letar i stället efter nya hotande partier. Statsåklagaren har fått upp ögonen för det kurdiska partiet HADEP. Där handlar det om anklagelser om att HADEP skulle vara PKK:s politiska gren. Tidigare har flera kurdiska partier förbjudits. Från den turkiska militärens synpunkt är det naturligtvis lämpligt att inleda de undersökningarna nu för att kunna hasta fram ett beslut innan valet senare i vår. Man måste våga debattera den kurdiska frågan i Turkiet. En politisk lösning måste till.

För mig är det obegripligt hur någon kan tro att Turkiet är moget för ett medlemskap i Europeiska unionen. Att det är välkommet när det uppfyller de s.k. Köpenhamnskriterierna om demokrati, respekt för mänskliga rättigheter, marknadsekonomi och fungerande rättssamhälle är oom-

stritt. Turkiet har ett medlemskapsperspektiv. Men det är upp till Turkiets regering att visa att den kan möta de kriterier som satts upp.

Den nye premiärministern Bülent Ecevit anses som den störste förnekaren av de kurdiska rättigheterna. Han bärs fram av en stark nationalistisk framtoning. Ecevit ser den kurdiska frågan enbart som ett socio-ekonomiskt problem. Han har tidigare föreslagit stora satsningar för att modernisera sydöstra Turkiet. Sydöstra Turkiet är fattigt och sönderslaget efter den långa och utdragna konflikten mellan den turkiska militären och PKK-gerillan och behöver naturligtvis allt stöd för att kunna bygga upp samhället igen. Men det är dock viktigt att omvärlden är vaksam så att moderniseringen inte syftar till att slå sönder den kurdiska befolkningens identitet.

Fru talman! I Makedonien har Förenta nationerna en styrka, Unpredep, som är den första i sitt slag. Den utplacerades i ett mycket tidigt skede av förutseende politiker för att förhindra att konfliktungar och incidenter urartar till regelrätta strider. Arbetet har varit mycket lyckosamt.

Svenska FN-soldater har genom resoluta ingripanden och en stor del svenskt tålamod och samförstånd kunnat förhindra mycken blodspillan. Deras insatser är det tyvärr mycket tyst om. Vem vet hur många liv de har kunnat rädda? Det är det som är problemet med den preventiva diplomatin, man vet aldrig hur lyckosam den har varit. Man ser bara om den har misslyckats.

I Makedonien finns det starka etniska motsättningar underblåsta av fundamentalistiska extremkrafter. Situationen i Kosovo har ju diskuterats utförligt tidigare under debatten i dag, men tyvärr är den konflikten ett exempel på hur omvärldens passivitet gav grogrund för fortsatta kränkningar av kosovoalbanernas rättigheter. Om omvärlden lyssnat till Ibrahim Rugova i stället för att klappa honom på huvudet för hans icke-våldspolitik hade förmodligen situationen sett annorlunda ut. Omvärlden skulle ha satt Jugoslavien under stark press redan när Kosovos då ringa autonoma rättigheter drogs tillbaka för bortåt tio år sedan.

I Albanien har vi redan sett hur det går när sociala spänningar, valfusk och ekonomiska kriser bryter ned ett samhälle. Albanien har en lång väg att gå för att nå politisk stabilitet.

Tyvärr exploaterar en del politiska ledare den storalbanska dröm som många albaner när. Situationen i Kosovo underlättar ju inte heller för en stabil politisk utveckling i Albanien.

Denna häxkittel av etniska motsättningar, misstroende och fattigdom utgör en fara för hela regionen och Europa. Situationen för albanerna i Albanien, Makedonien och Kosovo utgör en stor fara för freden och säkerheten i Europa.

Jag vill uppmana regeringen att omedelbart ta politiska initiativ för att kunna fylla orden om förebyggande konflikthantering med innehåll. Här finns det ett stort utrymme för preventiv diplomati. Låt oss hoppas att den blir just preventiv och att den inte blir reaktiv den dag denna krut-durk har antänts.

Anf. 61 STEN TOLGFORS (m):

Fru talman! Europa har under 1900-talet varit oförmöget att hantera sin egen säkerhet. Vi och demokratins överlevnad har varit helt beroende

av USA och den amerikanska befolkningens välvilja. Det har alltid förvånat mig att det land som räddat Europa och Sverige ur de mest utsatta situationer så ofta har beskrivits så negativt.

Bara i andra världskriget förlorade USA nära 300 000 och Kanada 38 000 unga män i strid. Därtill kom bortåt 900 000 personer som skadades, försvann eller tillfångatogs. När man blickar bakåt är det naturligt för mig att känna djup tacksamhet över de insatser som inte minst USA och enskilda amerikanska soldater och familjer gjort för den europeiska freden.

I Sverige har det varit kutym att kritisera USA och officiellt avsvärja sig allt militärt, och tidigare också säkerhetspolitiskt, samröre med USA samtidigt som man inofficiellt vet och förstår att Sverige har varit, och ytterst också är, beroende av USA för sin säkerhet. Utan USA och Nato i ryggen hade det svenska försvaret behövt utformas och dimensioneras på ett helt annat sätt också under det kalla krigets mest utpräglade neutralitetspolitik.

Att det förekom underliggande och hemlighållet samarbete och kontakter mellan Sverige och USA klagas nu allt tydligare.

När Göran Persson för något år sedan besökte USA tackade han enligt uppgift president Clinton särskilt för den hjälp som FBI hade gett Sverige och de baltiska staterna. Det är intressant att en socialdemokratisk statsminister tackar en amerikansk president för FBI:s hjälp. Men när kommer en socialdemokratisk statsminister officiellt att tacka USA eller erkänna landets insatser för den europeiska freden och tacka USA och Nato för det samarbete man haft med Sverige genom åren? Inte förrän detta erkänns och värderas kommer Sverige att driva en säkerhetspolitik utan skygglappar.

Fru talman! Europa är inte heller i dag förmöget att klara sin egen säkerhet utan den transatlantiska solidariteten. USA donerar miljontals dollar av säkerhet till Europa varje år. USA är också det enda land som har de resurser som krävs för att klara t.ex. försvaret av Nordens rygg, dvs. det norska havet.

Det är av stor vikt att framtida säkerhetspolitiska lösningar inkluderar en bevarad transatlantisk solidaritet. Vikten av den transatlantiska länken står inte i motsats till ett ökat europeiskt ansvarstagande för den egna säkerheten. Bygandet av en alleuropeisk säkerhetsordning har förvisso kommit en god bit på väg, men många delar återstår.

EU är, och är i än högre grad på väg att bli, den alleuropeiska säkerhetsordningens politiska, ekonomiska och, om än i mindre grad än så länge, säkerhetspolitiska kärna. Nato svarar för, och kommer att fortsätta att svara för säkerhetens hårda kärna, den militära förmågan och alliansen. Samverkan mellan dem kommer rimligen att utvecklas alltmer.

Nato har förändrat sin roll efter det kalla kriget. Kvar finns den militära säkerhetens kärna med alliansförpliktelser mellan medlemsländerna. Därtill har kommit en allt viktigare politisk och säkerhetspolitisk roll för Nato. Utan Nato saknar Europa strukturer för att agera i fredsbevarande operationer av större dignitet. Nato är den enda aktör som har de strukturer som krävs för att utföra många av de fredsbevarande uppdrag som man ser behov av nu och som man kan komma att se behov av i framtiden. Utan Nato saknar Europa också ett förpliktande samarbete för stabilitet och fred.

Men Nato är nytt också i den meningen att organisationen utökas. Polen, Ungern och Tjeckien, alla gamla Warszawapaksstater, är på väg in i organisationen. De baltiska staterna önskar medlemskap. Det har de tydligt deklarerat. De har i många fall haft lättare att orientera sig i den nya säkerhetspolitiska situationen än många svenska politiker, vars säkerhetspolitiska grundsyn präglas av tillbakablick.

I försvarsberedningen fanns, som Henrik Landerholm talade om tidigare, förslaget att den nuvarande säkerhetspolitiska definitionen, att Sverige är militärt alliansfritt syftande till möjligheten att stå neutral i händelse av krig i vårt närområde, skulle utmönstras. Socialdemokraterna ändrade sig dock, och formuleringen blir kvar. Det här är ett symptom på att den säkerhetspolitiska moderniseringen har lång väg kvar att gå.

Nämn en situation där neutralitet i dag kan förefalla rimligt och naturligt!

Sverige måste bättre finna sin roll i den framväxande alleuropeiska säkerhetsordningen. Det gäller naturligtvis vår egen situation, men också vårt agerande för strukturens utveckling.

På Nordiska rådets möte i Helsingfors, som avhölls måndag och tisdag, talade statsministern om alla staters rätt att välja säkerhetspolitisk väg. Detta är icke-kontroversiellt, men det råder ingen tvekan om vad Estland, Lettland och Litauen vill. De ser inga alternativ till medlemskap i Nato, varken militär alliansfrihet eller ryska säkerhetsgarantier, som ju naturligen betraktas om uteslutna.

Sverige är förhindrat att inifrån hjälpa de baltiska staterna att vinna medlemskap i Nato eftersom vi själva står utanför. Samtidigt tvekar rege-
ringen att göra allt den kan för att hjälpa dem utifrån.

När Göran Persson besökte Baltikum för ett par år sedan signalerade han att vi skulle stödja de baltiska staternas ambition om Natomedlemskap, vilket omedelbart tillbakavisades av den dåvarande utrikesministern. Det hela utmynnade i ett stort frågetecken. Ett frågetecken som fortfarande inte har rätats ut.

På Nordiska rådets möte med den baltiska församlingen var det uppenbart att det finns en tilltagande irritation bland baltiska politiker över den svenska tvekhågsenheten till den egna relationen till Nato och dessutom, inte minst, i fråga om synen på de baltiska staternas Natomedlemskap.

Därför är frågan naturlig. Frågetecknet bör rätas ut. Är Socialdemokraterna beredda att stödja Estland, Lettland och Litauen i deras strävan efter Natomedlemskap?

Sverige bör ingå i en alleuropeisk säkerhetsordnings alla delar och därtill understödja de baltiska ländernas ambition att ingå i säkerhetsordningens alla delar, inklusive deras arbete för Natomedlemskap.

Det är en lämplighetsfråga när Sverige skall ta steget in i det nya Nato. Rimligen vore en gynnsam väg att Sverige blir medlem samtidigt med Finland och de tre baltiska staterna, en s.k. 2+3-lösning. Det vore av strategiska skäl lättare för Nato att acceptera de baltiska staterna som medlemmar om Sverige går med.

Samtidigt finns en moralisk dimension. Hur kan vi förvänta oss att andra länder skall vara beredda att ingå i en säkerhetsgemenskap med de baltiska staterna om vi själva inte är beredda till det.

Regeringen vill spela en aktiv roll i Östersjöområdet men är inte beredd att ta konsekvenserna av sin ambition.

Den naturliga frågan blir alltså: Vad innebär den alleuropeiska säkerhetsordning som så många har bekänt sig till och hyllat sedan murens fall för socialdemokraterna? Vad blir Sveriges plats i denna? Hur vill man bidra till den alleuropeiska säkerhetsordningens utveckling?

Det kan vara värt att betona att den militära alliansfriheten är ett medel i svensk säkerhetspolitik, inte ett mål. Vid varje tid måste Sverige välja den väg som bäst gynnar vår säkerhetspolitiska situation och bidrar till stabilitet i vår del av världen. Som Henrik Landerholm redogjorde för tidigare kan man knappast hävda att den militära alliansfriheten på något aktivt sätt bidrar till stabilitet. Möjligen kan man säga att den inte försvårar.

Det behövs inga brobyggare mellan EU och Ryssland i dag, något som tidigare var ett argument för regeringens politik. I dag finns inga hinder för kontakter, varken mellan Ryssland och EU eller mellan Ryssland och Nato. På flera sätt kan det tvärtom sägas att Ryssland har närmare kontakter med Nato än vad Sverige har.

Sverige, och inte minst regeringspartiet, behöver en säkerhetspolitisk modernisering som främjar stabiliteten i vårt närområde och inte minst kan bidra till att hjälpa de baltiska staterna.

Anf. 62 MARGARETA VIKLUND (kd):

Fru talman! Vid riksdagens högtidliga öppnande förr i tiden brukade det i kungens tal finnas med en mening som löd ungefär: Förhållandet till utländska makter är gott. Det var alltid lika skönt att höra de orden. De gav en viss trygghet. Det tycktes inte råda något tvivel om att Sverige var den skyddade ö i världen som ingen och inget kunde skada.

I ungefär 200 år har vi varit skyddade från krig. Om det beror på att vi har haft en fantastisk förmåga att kunna avläsa andra länders tankar om eventuella illasinnade aktioner riktade mot vårt land så att vi kunnat använda vår diplomatiska förmåga till att förhindra dessa aktioner eller om vi försvarsmässigt varit så avskräckande att ingen vågat angripa oss låter jag vara osagt. Men att vi har många företrädare som har en god förmåga och politisk blick för att kunna stämma av eventuella gryende och kommande konflikter vågar jag nog ändå påstå. Man behöver bara komma till den svenska FN-delegationen i New York för att få insikt om vilket fantastiskt arbete de svenska diplomaterna utför där och vilket förtroende Sverige fortfarande har internationellt sett, ett förtroende som inte alls står i relation till vår folkmängd.

Fru talman! Vad jag kan förstå är detta anseende ett resultat av ett målmedvetet förtroendeskapande och enträget arbete under en lång följd av år. Men vårt internationella anseende förpliktar. Vår diplomatiska och politiska kunskap om att mäta och förutse om och när eventuella konflikter kan uppkomma måste kunna användas i många sammanhang.

Vad jag egentligen menar med vad jag har sagt är att jag har svårt att förstå varför inte den svenska regeringen reagerade tidigare på de signaler Kosovo sände ut om sin situation. Varför lyssnade man inte på alla flyktingars information om situationen i Kosovo? Varför tog man inte lärdom av kriget i Bosnien? Varför har man så ihärdigt lyssnat på presi-

Prot. 1998/99:53
10 februari

Utrikespolitisk debatt

dent Slobodan Miloševićs försäkringar och avgivna löften, som inte har varit något värda eftersom han inte har hållit dem?

Jag vill påstå att denna avvaktande och därmed förnekande hållning kan ha medverkat till att kriget ännu inte är slut i Kosovo, även om det just nu pågår s.k. fredsförhandlingar.

Fru talman! Jag vet att Sverige under sin period i säkerhetsrådet förra året medverkade till att ett fördömande av kriget i Kosovo kom till stånd. Statsrådet Pierre Schori har också i en interpellationsdebatt den 19 januari i år om situationen i Kosovo fördömt Miloševićs agerande. Men jag anser inte att det räcker. Jag kan i sammanhanget inte undgå att undra vad man har använt sitt goda internationella anseende, sin diplomatiska kraft och förmåga till hitintills i denna fråga.

Pierre Schori slöt i januari 1998 ett avtal om återtagande av flyktingar från forna Jugoslavien. Det var lugnt och tryggt i Kosovo och ingen fara för människor att flytta tillbaka, sade man. Men sex till sju veckor senare började kriget på allvar i Kosovo.

I april 1998 hade EU ett utrikesministermöte om vad man skulle göra åt den uppkomna situationen. Dåvarande utrikesminister Lena Hjelm-Wallén var närvarande. Men man kom inte fram till något beslut. Tiden skulle tydligen själv få fatta det beslutet. Att konsekvenserna av detta icke-beslut blev fruktansvärt ödesdigra för hundratusentals människor vet vi.

Jag har tidigare sagt här i kammaren, och jag vill säga det igen, att jag har mött några av dessa ”svenska” flyktingar på ett flyktingläger i Sarajevo. De hade blivit tillbakaskickade från Sverige till Kosovo. De hade levt i skogen i Kosovo i flera månader och levde då jag mötte dem i den mest fruktansvärda situation som jag sett någon leva i.

Jag anser att vi har ett särskilt ansvar för dessa från Sverige tillbaka-visade kosovoalbanska flyktingar. Flyktingar som finns i bl.a. Bosnien är det inte omöjligt att söka reda på.

Fru talman! Visst är det svårt att i alla sammanhang säga vem som är skyldig eller icke skyldig till olika illgärningar. Men nog måste ändå president Milošević ha dåligt samvete och nu antligen förstå vartåt det lutar. I Dagens Nyheter den 5 februari kunde man läsa: ”Sannolikt kommer inte Milosevic till Rambouillet, eftersom han lär frukta att FN:s krigsförbrytartribunal i Haag ska kräva att han grips och åtalas för brott begångna under kriget i Bosnien och Kroatien.” Och Kosovo, är mitt tillägg. Det verkar nu som om tiden skulle hinna i kapp Milošević.

Jag anser ändå att Sverige med sitt stora kapital av internationellt förtroende hade kunnat verka kraftfullare för att få ett slut på det skräckvälde Milošević utövat i både Bosnien och Kosovo.

Hur ofta har vi inte fått höra i debatten att kriget i framför allt Bosnien var ett krig mellan serber, kroater och muslimer? Jag vill påstå att man genom skickligt genomförd propaganda ville få världen att tro att det enbart handlade om motsättningar mellan olika folkgrupper. Världen lät sig luras och såg inte att det kriget, liksom kriget i Kosovo, ytterst handlar om makt. Det handlar om att genom den välutrustade f.d. jugoslaviska armén i serbernas händer kuva folk och utvidga sitt landområde och sin makt.

Fru talman! Jag vet att jag gör det lätt för mig när jag säger så och inte drar in historien i bilden – det osmanska riket och andra orättvisor.

Det är klart att historien påverkar människors sätt att tänka och reagera. Men skall vi kunna se fram emot ett gemensamt Europa där våra barn och barnbarn formar framtidens historia har vi ett gemensamt ansvar för att barnen i Europa växer upp med inte alltför skrämmande barndomsupplevelser. Hur skall de annars kunna leva tillsammans i förståelse för varandra? Därför måste vi se till situationen nu och göra det bästa vi kan av den. Historien får inte bli ett ok, utan vi måste kunna ta oss framåt.

Fru talman! Just nu pågår fredsförhandlingar i Rambouillet. Men det är förhandlingar under svärdet. De som skall förhandla vill inte, kan inte eller får inte ens möta varandra. Man talar om att UCK-gerillan måste avväpnas. Men i så fall måste alla avväpnas, och all krigsmateriel som serberna tagit över från den f.d. jugoslaviska armén måste ut ur Kosovo. En internationell styrka måste in i landet. En gemensam polis med både kosovoalbaner och kosovoserber måste inrättas. Den albanska befolkningen måste få samma möjligheter som den serbiska till skolor och utbildning. Den sociala infrastrukturen måste gälla lika för kosovoalbaner och kosovoserber.

Många politiska bedömare, och enligt massmedierna även kosovoalbanerna själva, anser att det i de s.k. fredsförhandlingarna inte kan bli fråga om någon självständighet för Kosovo. Möjligen kan man tänka sig någon form av autonomi. Jag tror dock att man ändå inte kan utesluta en självständighet för Kosovo.

Utrikesminister Anna Lindh uttalade vid Folk och försvars konferens i Sälen i januari i år att ett självständigt Kosovo skulle ge biverkningar i form av signaler till de övriga länderna på Balkan och innebära att ett otal småstater skapades. Men än sedan då. Kan självständiga stater öka fred, balans och mänskliga rättigheter på Balkan, varför skall då vi sätta oss som överförmyndare för andra länders vilja i det avseendet? Här handlar det om att följa utvecklingen och vara politiskt fingertoppskänslig och förutseende.

Men framför allt och i första hand måste Milošević ställas inför FN:s krigsförbrytartribunal i Haag. Innan det blir gjort tror jag inte att det blir någon fred på Balkan. Människorna där måste få tron på rättvisa tillbaka.

Anf. 63 PÄR AXEL SAHLBERG (s):

Fru talman! Den gamla konflikten mellan öst och väst har bytt karaktär. Nu står inte två ideologiska block mot varandra med sina vidhängande försvarssamarbeten. Demokratiseringen har tagit fart inom det gamla östblocket, och den kommunistiskt totalitära eran ser ut att, liksom nazismen, kunna bli en ond men avslutad parentes. USA:s dominans på världens arenor visar dock blockmotsättningens restvärden. De brittisk-amerikanska återupptagna bombningarna av Irak, utan omedelbart stöd av FN, visar att stormaktsblocket ännu inte inordnats i mellanfolkligt samarbete. Iraks politiska ledning, liksom andra onda maktpotentater, visar sitt suveräna förakt för mänskliga rättigheter. Lika olämplig som agan är felriktade bomber över Bagdad. FN:s roll måste stärkas och upprätthållas – det finns ingen annan väg.

Det verkar som om den amerikanska världsbilden kräver en tydligt definierad fiende. Saddam Hussein fyller väl ut den rollen. Och det är inte till stöd för irakiskt maktnissbruk jag kritiserar USA men av en oro för att västvärlden utmålar en ny världsförhållande.

I somras besökte jag Damaskus i samband med en parlamentarisk konferens mellan Europas länder och arabländerna. Överläggningen präglades av tre distinkta och viktiga teman.

Det första var relationen mellan arabvärlden och väst. Konferensen slog fast att det är starkt behov av att utveckla stor energi på att förstå och lära känna varandra. Det finns så många bilder som hålls vid liv av den "onda fienden". I själva verket är det inte olikheten som är framstående utan likheten och gemensamma behov.

Det andra temat var konflikten mellan Kuwait och Irak. Då blev konferensen intensiv och spänningarna i de arabiska delegationerna stora.

Det tredje var frågan om ökat handelsutbyte. Genom handel och utbyte av varor och tjänster slipas trösklarna ned, och länderna och regionerna glider närmare varandra. Globaliseringen utmålas av vissa arabiska företrädare som den västerländska konspirationen mot resten av världen. Globaliseringens negativa verkningar måste motarbetas. Därför behöver bl.a. handeln utvidgas.

Utrikesministern framhöll i deklarationen: "Sverige främjar den kulturella dialogen mellan Europa och muslimska länder och deltar aktivt i det av EU initierade Medelhavssamarbetet. Det kan på sikt bidra både till säkerhet i Europa och ökat välbefinnande söder och öster om Medelhavet."

Jag ser detta som ett ytterst ansvarsfullt område, där Europa med kontinental närhet till arabregionen kan spela en stor roll. Just därför är britternas medverkan till bombningarna över Irak oroande. Europa får inte medverka till att barriärerna till Mellanöstern och arabvärlden höjs.

Kung Hussein's död och begravning lovar å ena sidan något gott för relationen. Världens ledare var på plats för att hedra en nationell ledare, och de möttes i gemensam sorg och respekt. Å andra sidan är det inträffade oroande, eftersom de regionala spänningarna åter kan öka.

Det var ett maktskifte orsakat av döden som skedde i Jordanien. Vi står inför motsvarande maktskiften framöver i Saudiarabien, i Syrien, i Egypten och i Palestina. Vad dessa generationsskiften rymmer kan beskrivas i termer både av hopp och av risker.

Vi står nu på nytt inför ett avgörande i konflikten mellan Israel och palestinierna. Vi når kanske en kulmen mellan den 4 och den 17 maj. Med Osloavtalet och med Wye River-avtalet har steg tagits med sikte på en fredlig och säker lösning för både israeler och palestinier och därmed också för grannfolken.

Bl.a. Osloavtalet resulterade i folklig rösträtt och val till ett palestinskt parlament i januari 1996. De förhoppningar som då tändes och den stolthet och glädje varmed det palestinska folket gick till val byggde upp ännu en förväntan. Denna förväntan mals nu sakta ned av den israeliska oviljan att leva upp till ingångna avtal.

Utrikesministern sade vidare:

"Israel har rätt till säkra och erkända gränser. Palestinierna har rätt att bilda en egen stat. Israels folkrättsstridiga bosättningspolitik måste upphöra. Interimsavtalet och Wye River-överenskommelsen, liksom förhandlingarna om slutlig status, måste genomföras."

Då Osloavtalets tidsplan – och detsamma gäller för Wye River-avtalets tidsplan – har gått ut måste det anses rimligt att palestinierna nu, drygt tre år efter 1996 års val, skall kunna gå vidare med att forma sin stat.

Man kan fundera mycket över det politiska läget. Finns det ett inre, dolt samband mellan utropandet av en egen palestinsk stat den 4 maj och ett israeliskt val den 17 maj? Är det fråga om samverkande eller motverkande faktorer? Kommer världssamfundet att stödja utropandet av en palestinsk stat? Kommer staten att erkännas – liksom den israeliska staten erkändes?

Jag ställer bara frågorna. Själv är jag kluven inför hela problematiken, men för mig handlar det inte i första hand om storpolitiska frågor utan om det vardagliga livet för såväl palestinier som israeler. När kommer framtiden i detta område att kunna beskrivas i andra termer än flyktingläger, bosättningar och *checkpoints*?

Vad innebär det för generationer av palestinier och israeler att deras bild av fienden cementerats? Hur ser världen ut för en palestinier i tredje, ja kanske fjärde lägergenerationen, en person som växer upp i samma flyktingläger som mormor eller farfarsfar?

När den israeliska staten utropades 1948 dog många människor. 737 000 fördrevs från sina hem, och 418 palestinska byar uttraderades. Organisationen LAW arbetar både i Palestina och i Israel för att värdera skyddet av de mänskliga rättigheterna och för miljön. I dess rapport för 1998 lämnas nedslående siffror över människor som dödades, hus som har förstörts, bosättningar som har etablerats och olivträd som har ryckts upp.

LAW granskar såväl den israeliska som den palestinska människorättssituationen, och det är dystra bilder som ges. Jag är inte i första hand orolig för de storpolitiska sammanhangen utan för de enskilda människorna. Här har Sverige och EU ett ansvar, som vi bör ta på ännu större allvar.

Anf. 64 BERTIL PERSSON (m) replik:

Fru talman! Pär Axel Sahlberg talar om sin kluvenhet, och han återfaller i det klassiska kålsuparteomet. Saddam Hussein och amerikanerna är lika goda kålsupare. Vi tar avstånd från dem allesammans.

Jag tror att det hade varit klädsamt om Pär Axel Sahlberg liksom utrikesministern hade tagit avstånd från Saddam Husseins uppbyggande av massförstörelsevapen, kärnvapen, biologiska vapen och kemiska stridsmedel liksom från Iraks överfall på Kuwait och dess vägran att tillåta FN att kontrollera vapnen.

Det här kålsuparteomet kan leda tanken alldeles fel.

Anf. 65 PÄR AXEL SAHLBERG (s) replik:

Fru talman! Ja, jag tar avstånd från alla de övergrepp som hotar mänskligt liv, och jag har inte talat väl om Saddam Hussein och Irak i det här sammanhanget. Det hade dock varit intressant om Bertil Persson ändå i någon mån hade satt in detta i det sammanhang som jag satt in det i, nämligen det växande hotet om en konflikt mellan arabvärlden och väst, en konflikt som oroar många människor, inte minst araberna. Dessa bomber är i sig ett bekymmer, dels för att de inte var beslutade och sanktionerade i FN-familjen, dels för att de så allvarligt bygger upp just den konfliktbilden. Jag tycker att det vore värdefullt om vi kunde se dessa insatser i detta mer psykologiskt och filosofiskt politiska sammanhang. Då kan man inte isolera vare sig bomberna eller Saddam Husseins sätt att

driva sitt land. Här byggs en konflikt som på längre sikt är farlig för denna värld.

Anf. 66 BERTIL PERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag vill bara klart ta avstånd från detta kålsupartänkande. Det är på det viset att konflikten väcktes av Saddam Hussein när han överföll Kuwait. Därom råder ingen som helst tvekan. Hans vägran att samverka med FN är också fullständigt självklar. Att man inte kan se detta utan försöker blanda bort korten är för mig alldeles obegripligt.

Anf. 67 PÄR AXEL SAHLBERG (s) replik:

Fru talman! Det är möjligen den mer klarläggande delen av det hela. Hade Bertil Persson lyssnat på mig hade han hört att det inte fanns någonting av en kålsuparteori i detta resonemang, utan en mycket klar markering mot såväl de övergrepp som Irak är ansvarigt för som olyckan att två av världens länder tycker att de har ansvar för att bomba som repressalie. Jag menar att detta måste lyftas in i sitt något större sammanhang. Om det skulle jag gärna höra Bertil Persson tala.

Anf. 68 KENT HÄRSTEDT (s):

Fru talman! Jag hoppas att detta mitt första tal här i riksdagen också skall utgöra en startpunkt för hur jag önskar utforma mitt arbete såsom riksdagsledamot – ett arbete för mänskliga rättigheter, rättvisa, jämlikhet och internationalism och kamp mot rasism och fördomar och för en värld präglad av humanism, solidaritet och medmänsklighet.

Fru talman! Jag väljer i dag att lyfta fram och sätta ljuset på en av jordens små folkgrupper. Till antalet är de kanske ett par hundra tusen människor – en ganska liten folkgrupp. Litet är dock varken deras mod eller deras uthållighet i kampen för självständighet och i kampen för ett liv i fred och frihet.

Jag talar om en folkgrupp som har kommit i kläm mellan olika kolonialmaktens iver att få härska och exploatera i ett område som till skillnad från Mellanöstern och Nobelpristagarnas Irland befinner sig långt ifrån rubriker och strålkastarljus.

När spanjorerna 1975 lämnade sin sista och enda koloni i Afrika, nämligen Västsahara, blev landet inte fritt och självständigt, utan invaderades genast av Marocko och också av Mauretanien.

Men västsaharierna accepterade inte Marockos påtvingade överhöghet utan tog sig för att kämpa för sin befrielse. Befrielseorganisationen Polisario bildades och tog upp kampen mot Marockos ockupation. Mot sig genom åren har man haft en mäktig fiende i kung Hassan II:s diktatur med en lång och mörk historia av undertryckande av demokratiska fri- och rättigheter och många brott mot de mänskliga rättigheterna på sin mörka meritlista.

Orsakerna till intresset av att ockupera Västsahara är inte svåra att utläsa. I Västsahara, som gränsar till Marocko, Algeriet och Mauretanien och som till ytan är ungefär hälften så stort som Sverige finns det stora naturtillgångar. Här finns bl.a. fosfatfyndigheter, järn, olja, koppar och uran, och utanför kusten finns ett av världens rikaste fiskevatten. Området är också mycket lämpat för turism.

Här skulle det fria Västsahara en gång i mitten av 70-talet ha byggt upp sitt fria land. Här fanns och finns förutsättningar att bygga en stat som har bra förutsättningar för en god ekonomi.

Detta skulle för länge sedan ha varit verklighet om det inte vore för Marockos strävan efter ett Stormarocko kombinerat med ekonomiska intressen. Det är i detta ockuperade Västsahara, som har förutsättningar att vara så rikt och som vid denna tidpunkt – om allt hade gått enligt planerna på 70-talet efter frigörelsen från Spanien – sannolikt hade kommit långt.

I takt med Marockos och Mauretaniens invasion tvingas västsaharier-na snabbt att se sina förhoppningar krossade. I stället tvingas man lämna hus och tillhörigheter för att gå i landsflykt för att rädda sina liv. Förpassade till en öknens exil i södra Algeriet som för tankarna till bibliska berättelser lever de i dag ett liv som är långt ifrån vad som kan kallas människovärdigt. Där, i ökentältläger med minimalt med tillhörigheter, råder det knapphet på i stort sett alla områden: mat, vatten, mediciner, sjukvårdsartiklar och mycket annat.

I augusti i fjol hade jag möjlighet att besöka dessa tältläger. Det var en gripande och chockerande upplevelse. Redan då flygplansdörren öppnades och jag var på väg att kliva ur och den 50-gradiga hettan slog emot mig i ansiktet förstod jag att de förhållanden man lever under i lägren måste vara fruktansvärda. Den materiella situationen var minst sagt påver, men kanske var det ändå hälso- och sjukvårdssituationen som var det mest slående i sin misär.

Vid mina besök i deras sjukvårdsinrättningar såg jag allvarligt sjuka människor som tvingades ligga på marken i brist på sjukvårdssängar. Människor som var handikappade sedan många år kunde inte förflytta sig i brist på rullstolar och annan sjukvårdsutrustning. Man saknade modern utrustning på de flesta områden.

Inför 1999 – i år, alltså – var bristen på mediciner omfattande. Ofta, på många områden inom sjukvårdssektorn, saknade man utbildad personal. När det gäller exempelvis tandvård hade man två tandläkare som skulle serva 150 000 människor.

Det är självklart att denna förödande humanitära situation måste komma till ett slut. FN har genom sin fredsplan, som antogs redan 1991 av FN:s säkerhetsråd, försökt att föra fram folkomröstningen som en möjlighet vid ett flertal tillfällen. Vid varje tillfälle har Marocko satt sig på kant och förhalat, förskjutit och ställt upp olika praktiska hinder för att detta skulle kunna genomföras.

Jag läser Västsaharainformationen från förra året. Man skriver att 1998 är ett avgörande år för västsaharierna. Man skriver att västsaharier-na i en folkomröstning den 7 december 1998 skall välja mellan självständighet och integration med Marocko.

Det blev inte så denna gången heller. Därför måste vi driva på.

Fru talman! Jag skulle mot denna bakgrund vilja uppmana regeringen att tydlig markera sitt stöd för västsahariernas legitima krav på en avgörande folkomröstning vid vilken de själva under demokratiska former skall få avgöra sin framtid. Avgörandet gäller om Västsahara skall bli en del av Marocko eller ett fritt självständigt land.

Jag vill uppmana regeringen att öka sina ansträngningar för att gentemot Marocko markera att vi från svensk sida finner det fullständigt

oacceptabelt att den överenskomna folkomröstningen återkommande skjuts upp, alltid av samma orsak, nämligen att Marocko manövrerar för att skjuta på det slutliga avgörandet.

Jag vill slutligen uppmana den svenska regeringen att se över det svenska biståndet till västsaharierna, så att det blir mer omfattande såväl till innehåll som omfattning. Stora krav kommer att ställas på internationellt stöd. Behoven är stora i de västsahariska flyktinglägren i dag, och kraven kommer att öka under förflyttningsskedet då de 150 000 flyktingarna skall återvända till Västsahara för folkomröstning, och i synnerhet i det läge då de skall skapa sig en tillvaro i Västsahara efter över 25 år i exil. Livet i exilens inferno måste få ett slut.

Den utrikespolitiska debatten var härmed avslutad.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 4 februari.

3 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelser:

Interpellation 1998/99:118

Till riksdagen

Interpellation 1998/99:118 av Rigmor Ahlstedt (c) om samhällsplanering.

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 16 mars 1999.

Skälet till dröjsmålet är att ministern inte kunnat finna en debattdag som passar både interpellanten och honom.

Stockholm den 5 februari 1999

Miljödepartementet

Enligt uppdrag

Kathrin Flossing

Expeditions- och rättschef

Interpellation 1998/99:135

Till riksdagen

Interpellation 1998/99:135 av Sofia Jonsson om skolor i glesbygd.

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 19 februari 1999.

Skälet till dröjsmålet är att jag inte kunnat finna en debattdag som passar både interpellanten och mig.

Stockholm den 5 februari 1999

Ingegerd Wärnersson

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1998/99:49 till försvarsutskottet

Meddelande om samlad votering

Tredje vice talmannen meddelade att konstitutionsutskottets betänkande KU9, miljö- och jordbruksutskottets betänkande MJU8 och konstitutionsutskottets betänkande KU17 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

5 § Sekretess för vissa uppgifter hos uppdragsmyndigheter

*Sekretess för vissa
uppgifter hos
uppdragsmyndigheter*

Föredrogs
Konstitutionsutskottets betänkande 1998/99:KU9
Sekretess för vissa uppgifter hos uppdragsmyndigheter (prop. 1998/99:22 delvis)

Anf. 69 INGER RENÉ (m):

Fru talman! Dagens ärende aktualiserades genom att en journalist begärde att få del av uppgifter om vilka flerbostadshus i Uppsala som hade radonvärden över gällande gränsvärden. Uppgiften fanns hos miljö- och hälsoskyddsnämnden, som avlog framställan med stöd av sekretesslagens 8 kap. 9 §. Kammarrätten fastställde nämndens beslut, och Regeringsrätten meddelade inte prövningstillstånd.

Därför föreslår regeringen i dag att en uppdragsmyndighet skall få möjlighet att till allmänheten lämna de uppgifter som rör människors hälsa om intresset av allmän kännedom om uppgifterna har en sådan vikt att de bör lämnas ut.

I dag gäller sekretess ”hos myndighet för uppgift som avser provning, bestämning av egenskaper eller myckenhet, värdering, vetenskaplig, teknisk, ekonomisk eller statistisk undersökning eller annat sådant uppdrag som myndigheten utför för enskilds räkning, om det måste antas att uppdraget har lämnats under förutsättning att uppgiften inte röjs. Regeringen kan för särskilt fall förordna om undantag från sekretessen, om den finner det vara av vikt att uppgiften lämnas.”

I regeringens proposition föreslås också att uppdragsmyndigheten skall kunna lämna ut uppgifter rörande människors hälsa till berörd statlig eller kommunal tillsynsmyndighet.

Det här låter i förstone ganska självklart och harmlöst, men om man synar förslaget ordentligt kan man starkt ifrågasätta om detta är det bästa sättet att tillgodose enskildas berättigade hälso- och miljöintresse.

Fru talman! För det första anser vi moderater att det är en högst rimlig utgångspunkt att enskilda som t.ex. vill veta radonhalter i en viss fastighet, där de kanske bor eller där deras barn går i skola, skall ha möjlighet att ta del av sådana uppgifter.

För det andra är en viktig moderat utgångspunkt att skola, kommunala bolag och andra kommunala organ, t.ex. miljö- och hälsoskyddsnämnder, inte skall ägna sig åt kommersiell verksamhet som lika gärna, eller hellre, kan tillhandahållas av privata aktörer. Stat och kommun skall i detta avseende inrikta sig på tillsynsverksamhet och på vad som i övrigt faller inom ramen för myndighetsutövning.

För det tredje är det en avsevärd risk – som också vissa remissinstanser påpekar – att uppdragsgivare i framtiden kan komma att avstå från att lämna uppdrag till myndigheter om sekretessen begränsas och i stället låta privata företag utföra t.ex. radonmätningar. I det fallet har syftet med en ändring av sekretesslagen förfelats.

För det fjärde medför regeringens förslag att mindre nogräknade fastighetsägare kan komma att låta bli att utföra radonmätningar i önskvärd omfattning om det föreligger en risk att deras fastighet framstår i ofördelaktig dager.

På grund av dessa fyra punkter menar vi att det principiellt mest riktiga är att uppdragsgivare skall ha som huvudregel att anlita privata bolag. I förekommande fall skall det vara kombinerat med tydliga skyldigheter för alla berörda att redovisa uppgifter som rör människors hälsa och miljö. Det skulle dessutom t.ex. kunna bidra till en vitalisering av konkurrensen på bostadsmarknaden eller vid valet av förskola.

Sammanfattningsvis tycks den lagändring som regeringen har föreslagit framför allt bli till nytta för mindre seriösa fastighetsägare. Lagändringen kommer mer att stimulera till hemlighållande av uppgifter som rör människors hälsa och miljö än till att öka spridningen av sådana uppgifter.

Därför menar vi moderater att riksdagen bör uppdra åt regeringen att återkomma med förslag i den riktningen att uppdragsgivare som huvudregel skall ha att anlita privata bolag och att det i förekommande fall skall vara kombinerat med en skyldighet att redovisa uppgifter som t.ex. rör människors hälsa och miljö.

Men i dag yrkar jag avslag på hemställan i dagens betänkande och bifall till reservation nr 1.

Anf. 70 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Kristdemokraterna ställer sig bakom ändringen av sekretesslagen. Det är viktigt att allmänheten kan få ta del av uppgifter som rör människors hälsa. Att sätta uppdragsgivarens ekonomiska intresse framför t.ex. en hyresgästs rätt att få ta del av resultatet av en utförd radonmätning kan stå i strid med det samhällsansvar som en myndighet har.

Men, fru talman, några av remissinstanserna har framfört kritik mot förslaget. Den måste fortsättningsvis beaktas.

Stockholms kommun, Uppsala kommun, Svenska Kommunförbundet och kammarrätten har påpekat att det finns en avsevärd risk att uppdragsgivare i framtiden kommer att avstå från att lämna uppdrag till myndigheter om sekretessen begränsas och i stället i större utsträckning låter privata företag utföra t.ex. radonmätningar. Om så blir fallet har ju syftet med den föreslagna ändringen av sekretesslagen gått om intet.

Kristdemokraterna ser allvarligt på de problem som dessa remissinstanser har tagit upp. Det finns ett behov av att utöver den föreslagna

ändringen i sekretesslagen stärka allmänhetens möjligheter att få ta del av information som rör människors hälsa. Det är också grunden för det tillkännagivande som återfinns i reservation 4.

Fru talman! Härmed yrkar jag bifall till reservation 4.

Anf. 71 PER LAGER (mp):

Fru talman! Vi välkomnar det här betänkandet och tycker att det är väldigt bra med en ändring i den s.k. uppdragssekretessen. Men vi vill gå lite längre än majoriteten. Vi vill nämligen att man också skall inkludera miljön. Miljön är oftast steget före hälsan. Det är väldigt viktigt att man inte hoppar över det ledet.

Vi vill också att avstegen från uppdragssekretessen skall gälla universitet och högskolor. Och vi har i vår motion föreslagit en ändring av sekretesslagen 8 kap. 9 § första stycket andra meningen. Vi vill att den skall lyda så här: ”Sekretessen gäller dock inte om intresset av allmän kännedom om förhållanden som rör miljö eller människors hälsa har sådan vikt att uppgiften bör lämnas ut.”

Om vi inte får bifall för den reservationen har vi ett andrahandsyrkande där vi vill att regeringen återkommer med ett förslag just i den här andan.

När det gäller offentlighetsprincipen och framför allt forskningen menar vi att huvudspåret alltid måste vara öppenhet och stor insyn. Forskningen har sedan gammalt en tradition av att kunna hantera saker på ett sätt som gagnar den utan att man har någon sekretess. Det finns ju sådant som heter arbetspapper och annat, och vi vet att det fungerar inom forskningen i dag. Det viktiga är att forskningsresultat inte hålls undan allmänheten, speciellt när det gäller hälsa och miljö.

Sedan är det kanske viktigt att man i stället tittar över patenträtten, så att den blir mer effektiv.

Med det här vill jag yrka bifall till Miljöpartiets reservation 2 och, om den inte får något bifall i kammaren, till reservation 3.

Anf. 72 BRITT-MARIE LINDKVIST (s):

Fru talman! Som Inger René sade är det här ärendet föranlett av att en journalist inte kunde få ut uppgifter om radonmätningar. Journalisten överklagade till alla instanser, men fick avslag.

Den nuvarande bestämmelsen om sekretess i uppdragsverksamhet har enligt regeringen visat sig vara otillräcklig för att tillgodose allmänhetens insynskrav angående uppgifter av betydelse för människors hälsa.

Regeringen anser att nuvarande lagstiftning lett till och kan leda till att uppgifter som rör människors hälsa och som är av intresse för allmänheten hålls hemliga i alltför stor utsträckning.

Sådana uppgifter bör efter en avvägning mellan det allmänna insynsintresset och den enskilde uppdragsgivarens intresse av sekretesskydd kunna lämnas ut.

Därför föreslår regeringen nu ett tillägg till sekretesslagen 8 kap. 9 § enligt följande:

”Sekretessen gäller dock inte om intresset av allmän kännedom om förhållande som rör människors hälsa har sådan vikt att uppgiften bör lämnas ut. Trots detta undantag gäller sekretess för uppgift från uppdragsverksamhet inom universitet och högskolor.

Prot. 1998/99:53
10 februari

*Sekretess för vissa
uppgifter hos
uppdragsmyndigheter*

Sekretessen enligt första stycket hindrar inte att uppgifter som rör människors hälsa lämnas till en myndighet som utövar tillsyn inom miljö- och hälsoskyddsområdet.”

Inom Miljöpartiet ställer man sig positiv till ändringen men anser att skrivningen skall formuleras: ”Sekretessen gäller dock inte om intresset av allmän kännedom om förhållanden som rör miljö eller människors hälsa har sådan vikt att uppgiften bör lämnas ut.”

När det gäller möjlighet att få information angående miljön finns detta reglerat i direktiv från EU. I direktivet står skrivet:

Medlemsstaterna skall säkerställa att offentliga myndigheter åläggs att lämna ut uppgifter om miljön till varje fysisk eller juridisk person på dennes begäran och utan att kräva att skälen för begäran anges.

Vi anser att detta direktiv väl tillgodoser Miljöpartiets krav.

Kristdemokraterna och Folkpartiet ställer sig också positiva till ändringen, men vill ha en uppföljning genom att regeringen skall återkomma till riksdagen med en konsekvensbeskrivning av hur föreslagen ändring påverkat myndigheternas uppdragsverksamhet, samt att möjlighet att få ta del av information som rör människors hälsa i övrigt kan stärkas.

Upplysningsvis vill jag då påminna om att regeringen redan har ett generellt uppföljningsansvar. Regeringen har alltså möjlighet att återkomma i denna fråga. Låt oss därför ta ett steg i taget.

Moderaterna vill som vanligt att myndigheterna inte skall syssla med kommersiell verksamhet, utan det skall privata bolag göra.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till hemställan i KU:s betänkande samt avslag på samtliga motioner.

Anf. 73 INGER RENÉ (m) replik:

Fru talman! Britt-Marie Lindkvist säger: Låt oss ta ett steg i taget.

Men ser inte Britt-Marie Lindkvist det problem som ligger i detta? Om fler använder sig av privata företag kommer möjligheterna att få insyn i denna viktiga fråga att starkt begränsas. Innan regeringen har tagit ett nytt initiativ kan det vara en mängd människor som inte får svar på sina oroliga frågor om hur det förhåller sig med en förskola, en skola eller en fastighet.

Anf. 74 BRITT-MARIE LINDKVIST (s) replik:

Fru talman! En medborgare som känner oro – ett exempel är just det här med radonmätningar – skall kunna vända sig, anser vi, till myndigheter för att få denna undersökning gjord.

Jag kan tala om att jag själv kände sådan oro när radonhalterna i hus var på tal. Jag bor nämligen i ett hus av lättbetong. Då vände jag mig till miljö- och hälsoskyddsnämnden och sade: Jag måste få en mätning gjord här. Naturligtvis fick jag det. Man kom hem och gjorde mätningen, och det kostade ingenting.

Den servicen tycker jag att myndigheterna skall tillhandahålla alla medborgare. Jag tycker inte att man skall behöva vända sig till privata aktörer för att få en sådan sak gjord.

Anf. 75 INGER RENÉ (m) replik:

Fru talman! Som ett antal remissinstanser har påpekat förekommer det faktiskt i dag att privata företag anlitas. De uppgifter som de privata

företagen får är inte offentliga och kommer så inte att vara framöver heller. Därvid föreligger fortfarande en risk att man som enskild människa inte har möjlighet att till alla delar få tag på den information som man kanske vill ha.

Dessutom föreligger det ytterligare en risk, och det är att fastighetsägare underlåter att göra mätningar över huvud taget. Ser inte Britt-Marie Lindkvist den risken?

Prot. 1998/99:53

10 februari

*Sekretess för vissa
uppgifter hos
uppdragsmyndigheter*

Anf. 76 BRITT-MARIE LINDKVIST (s) replik:

Fru talman! Även om fastighetsägaren skulle underlåta att göra en sådan undersökning kan ju varje medborgare få den gjord hos miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Det ni föreslår är att myndigheter över huvud taget inte skall få lov att utföra dessa uppdrag, utan de skall lämnas ut till privata aktörer.

Vår ideologi skiljer sig åt på den punkten. Vi tycker att människor skall kunna känna trygghet och få samhällets tjänster efter behov och inte efter plånbokens storlek.

Anf. 77 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Det här med direktivet, Britt-Marie Lindkvist, var intressant. Jag kan inte alls läsa om det i betänkandet.

Det är ju oerhört fint om EU har ett sådant här direktiv som innebär undantag när det gäller sekretessen i svensk lagstiftning. Då kan man ställa sig en följdfråga: Hur kommer det sig att man har lyft upp miljön men inte hälsan? Det verkar oerhört obalanserat i så fall.

Om det är på det viset som Britt-Marie Lindkvist säger att man redan har tagit hänsyn till miljön så borde detta ha stått i betänkandet.

I övrigt skulle jag vilja fråga Britt-Marie Lindkvist om det här med forskning, universitet och högskolor. Ni säger i betänkandet att man kanske kan ta det i nästa steg, men inte nu.

Då undrar jag: Vad är det som hindrar det steget? Varför är ni inte mer intresserade av att hävda offentlighetsprincipen?

Anf. 78 BRITT-MARIE LINDKVIST (s) replik:

Fru talman! Enligt EU-direktiven finns det här med i propositionen. Det var svar på den frågan.

När det gäller högskolor och universitet finns det en undersökning som redan är i gång. Regeringen vill att det skall bli en samordning. Som det står i betänkandet: Den hittills gällande ordningen vid uppdragsforskning bör därför tills vidare bestå, när det gäller högskoleväsendet, men regeringen avser att återkomma i denna fråga.

Då kan man ju avvakta tills betänkandet är klart på den punkten.

Anf. 79 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Jag tackar för det.

Jag fick hjälp av Inger René när det gällde frågan jag ställde angående direktivet. Det står tydligen på s. 13 i propositionen. Men det finns såvitt jag ser inte återgivet i betänkandet. Det må vara hänt att detta fungerar som det gör. Det är i så fall intressant, tycker jag, att man har med

en sådan här viktig sak, fast man så att säga har hoppat över hälsosteget. Miljö och hälsa hör ihop.

När det gäller det som var ursprunget, nämligen radonproblemet, menar jag att det är ett så oerhört tungt och allvarligt problem att fastighetsägarna skulle vara skyldiga att från början, precis som med den obligatoriska ventilationskontrollen, ha ett plakat där man helt enkelt deklarerar sin fastighet och där det står om de här mätningarna. Det borde vara en självklarhet.

Anf. 80 BRITT-MARIE LINDKVIST (s) replik:

Fru talman! Nu vet Per Lager var det står i propositionen, på s. 13. Det finns även en FN-konvention som vi har skrivit under i juni 1998. Vi följer naturligtvis de förslagen.

Att vi tycker att miljön inte skall skrivas in beror ju på att de frågorna redan finns reglerade på andra ställen.

Anf. 81 HELENA BARGHOLTZ (fp):

Fru talman! För Folkpartiets räkning instämmer jag i den reservation som Ingvar Svensson har lämnat för kd:s räkning.

Britt-Marie Lindkvist talade om att det finns ett uppföljningsansvar för regeringen i den här frågan. Jag förstod faktiskt inte det riktigt. Det framgår inte av betänkandet, utan jag utgår från att Britt-Marie Lindkvist syftar på det generella uppföljningsansvar som regeringen har för alla beslut som fattas.

Jag tycker att de synpunkter som har framförts av de tveksamma remissinstanserna har varit mycket tungt vägande. Jag vill därför fråga Britt-Marie Lindkvist om man är beredd att skynda på uppföljningsansvaret, så att inte frågan ligger i något slags pipeline för kommande genomgångar. Skall man gå vidare i den här frågan måste man klara ut hur man skall bemöta den kraftiga kritik som har kommit från många tunga remissinstanser.

Sedan vill jag också peka på att vi ofta har talat om att det handlar om radon, men människors hälsa är ett mycket stort begrepp. När det gäller byggnader är det verkligen inte bara radonproblem. Vi har mött problem i många andra sammanhang när det t.ex. gäller olika nya byggnadsmaterial. Det är en mycket stor och omfattande fråga, även om det man har talat om här inledningsvis har aktualiserats genom radonfrågan.

Jag vill gärna få ett svar från Britt-Marie Lindkvist om när den här kritiken i så fall kommer att bemötas av regeringen.

Anf. 82 BRITT-MARIE LINDKVIST (s):

Fru talman! Det är riktigt som Helena Bargholtz säger. Jag syftade på det generella uppföljningsansvaret. Naturligtvis kommer vi att följa frågan.

Det är riktigt att det finns tre instanser, tror jag att det är, som är mycket betänksamma när det gäller just de här delarna. Men det är 29 instanser som har fått yttra sig, och 23 är enbart positiva. Två vill gå ännu längre. Ja, sedan blir det fyra stycken kvar.

Men skulle det framöver visa sig att dessa farhågor besannas får regeringen naturligtvis återkomma i frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 7 §.)

6 § Ändring i miljöbalken

Föredrogs
Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 1998/99: MJU8
Ändring i miljöbalken (prop. 1998/99:22 delvis)

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 7 §.)

7 § Vallagsfrågor

Vallagsfrågor

Föredrogs
Konstitutionsutskottets betänkande 1998/99: KU17
Vallagsfrågor

Anf. 84 MATS EINARSSON (v):

Fru talman! Jag skall trots en något irriterande förkylning försöka säga någonting begripligt om kommunala utjämningsmandat.

Med jämna mellanrum dyker det upp tänkare av olika storheter som hävdar att höger-vänster-skalan inte längre äger giltighet. De har nästan alltid fel, men det finns frågor där de traditionella politiska blocken ersätts av helt nya konstellationer. En sådan fråga är naturligtvis det kommunala kostnadsutjämningsystemet, där höger och vänster, rött och blått, konservatism, socialism och liberalism ersätts av plus eller minus i tabeller över utfallet för respektive kommun.

En annan fråga av det slaget är den som jag tänker ta upp här, proportionaliteten i valsystemet. Där har stora partier, oavsett ideologi, en förkärlek för system som ger en överrepresentation åt just stora partier, på de mindres bekostnad, medan de mindre partierna tenderar att försvara en strikt proportionalitet i valsystemet. Vi ser ett exempel på detta i reservation nr 1 och även nr 3 till KU:s betänkande nr 17. Det gäller dels utjämningsmandat i de kommunala valen, dels avskaffande av 4-procentsspärren vid val till EU-parlamentet.

När vi införde enkammarriksdagen 1970 hade de stora partierna – eller vid den tidpunkten kanske snarare det stora partiet – tvingats ge upp sitt motstånd mot den strikta proportionaliteten. Med hjälp av utjämningsmandat såg man till att ett partis andel av valmanskåren i princip motsvarades av en lika stor andel mandat här i riksdagen. Sedan dess har det också införts utjämningsmandat i landstingsvalen.

Däremot inte ännu i kommunfullmäktigevalen. Kommuner med mer än 6 000 röstberättigade *kan* och kommuner med mer än 24 000 röstberättigade *skall* indelas i två eller flera valkretsar. Det kan få till resultat

att ett parti som skulle ha fått två tre eller t.o.m. fyra mandat i fullmäktige om hela kommunen hade varit en valkrets i stället bara får ett mandat eller t.o.m. ställs helt utanför fullmäktigeförsamlingen. Det här menar vi inte är rimligt. Ett sätt att åstadkomma proportionalitet även i kommunerna är naturligtvis att införa ett system med utjämningsmandat även på den nivån.

Utskottsmajoriteten, socialdemokraterna och moderaterna, har i betänkandet kort och gott konstaterat att man inte tycker att detta är en bra idé. Man har tyvärr inte bemödat sig om att formulera varför man inte tycker att det är en bra idé. Jag förutsätter att man har goda skäl, för skälet kan väl inte vara det enkla faktum att vårt förslag i vissa fall skulle beröva s och m ett eller annat överskottsmandat.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1 och till reservation nr 3 till KU:s betänkande nr 17.

Anf. 85 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Först några ord om ett par saker som vi är överens om i utskottet, men som ändå är värda att uppmärksamma i sammanhanget.

Inom den nya vallagen förändrades några rutiner till det bättre för utlandssvenskarna och deras möjlighet att utnyttja sin rösträtt. Samtidigt har det kommit en hel del indikationer som tyder på att informationen och röstkortet nått ut väldigt sent, så sent att rösträtten av praktiska skäl inte har kunnat utnyttjas. Därför behöver man se över rutinerna för röstningsförfarandet.

Vi har inte fullföljt detta genom att gå till kammaren med något tillkännagivande. Riksskatteverket skall ju göra en utvärdering av de här frågorna, och vi utgår från att det kommer att göras på ett mycket seriöst sätt, så att man förbättrar de här rutinerna.

En annan fråga som vi inte heller har avgett någon reservation i gäller reglerna för dubbelvalsavveckling. Det har visat sig i det här valet att en kandidats personröster i praktiken överförts på ersättare enligt listordningen, trots att dessa inte erhållit personkryss över den s.k. spärren i personvalet.

Det normala i svensk valsystesträdition är att när en person redan är tillsatt på ett mandat betraktas vederbörande som obefintlig i berörd valkrets. Rådet för utvärdering av 1998 års val kommer att granska dessa frågor, och jag utgår från att man kommer att se seriöst på frågeställningen. Man kan ha synpunkter på att kandidater kandiderar i flera valkretsar, men om det tillåts bör också valsystemet vara utformat på ett sådant sätt att personvalet inte får orimliga följdverkningar.

Fru talman! Det kommunala valsystemet har diskuterats och stötts och blötts i flera olika utredningar under mycket lång tid. För en vital demokrati är det angeläget att där inte är för stora svårigheter för ett politiskt parti att etablera sig i kommunfullmäktige. I de större tätorterna finns det en del problem genom att valkretsindelningar kan användas för att förhindra att partier etableras. Under mitt ganska långa politiska liv har jag sett en hel del exempel på den typen av manipulation. Så skall det inte behöva vara. Men även utan sådana manipulationer är det rimligt att det finns utjämningsmandat i de valkretsindelade kommunerna. Det är nu glädjande att fem av riksdagens sju partier förespråkar ett sådant system.

Det är förstås bekymmersamt att de två stora partierna inte bara i dessa frågeställningar envist vägrar att göra någonting åt situationen.

Fru talman! I betänkandet behandlar vi också krav på borttagande av spärren i Europavalet. Man kan förstås diskutera behov av spärri i val till riksdagen och andra institutioner. Men samtliga de argument som brukar anföras för en spärri till riksdagen är faktiskt totalt irrelevanta i valet till Europaparlamentet. Dessutom är den naturliga spärren så hög som 3–3,5 %. Jag vill erinra om att Kristdemokraterna i det förra EU-valet fick 3,92 % och därmed blev utan representation – vilket partiet skulle ha fått om en naturlig och strikt proportionalitet hade följts. I dag är kanske inte risken så stor att Kristdemokraterna skulle drabbas av ett så lågt resultat, men det finns andra partier som kan drabbas. Därför hade det varit rimligt att använda den strikta proportionaliteten och låtit den naturliga spärren som finns i den jämkade uddatalsmetoden vara den som gällde i valet till EU-parlamentet.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 1 och reservation 3.

Anf. 86 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag tänkte inte ta en så stor debatt om detta betänkande som man kan tro när man ser den anmälda taletiden – även om det finns många intressanta frågor och förslag som har stor betydelse för vår demokrati i betänkandet.

Frågorna om personval behandlas av Rådet för utvärdering av 1998 års val. Jag kan bara personligen betona att väljarnas val måste respekteras om vi skall ha en chans att upprätthålla valdeltagandet. Det har funnits en del fall efter detta val där de som har fått många kryss ändå har förbigåtts vid tillsättandet av betydande poster i kommuner, regioner och landsting. Det vittnar om en betydande nonchalans från de politiska partierna mot den enskilde väljaren likaväl som mot den som är vald. Men det här handlar faktiskt om väljaren. Det finns all anledning att trycka hårt på att valresultatet skall respekteras för att vi verkligen i fortsättningen kan gå ut i valrörelsen och hävda att på valdagen har alla lika mycket makt – att alla röster är lika mycket värda. Det finns anledning till självvrannsakan hos alla partier. Det jag just har sagt är mer riktat till partierna än till riksdagen.

Jag begärde ordet för att yrka bifall till reservation nr 1 om kommunala utjämningsmandat. Den handlar delvis om samma sak som jag berörde tidigare, dvs. att alla röster skall vara lika mycket värda. Så är det inte i dag. Alldeles tydligt är det i de kommuner som har valkretsindelning och där ett parti med ett ganska jämnt röstetal i kommunen helt kan hamna utanför fullmäktige, vilket inte minst Centerpartiet har fått erfara.

Motståndet att se över frågan är obegripligt. Majoriteten hänvisar bara till att det inte har gått att nå enighet i 1993 års vallagskommitté om kommunala utjämningsmandat. Därför håller man fast vid samma uppfattning utan motivering. Det är en stor svaghet. ”Så har vi alltid gjort, så har vi alltid tyckt, alltså måste vi tycka så i fortsättningen också.” Vad är det för något?

Sedan 1993 har vår demokrati utsatts för ytterligare påfrestningar. Intresset för partipolitiken sjunker ständigt, inte minst bland ungdomar. Många tycker inte att det är någon idé att gå och rösta. Det värsta är att

det i långa stycken också är *sant*. Jag anser att det är oerhört viktigt att göra allt vad vi kan för att stärka människors möjligheter till demokratiskt inflytande. Det skulle vara mycket intressant att höra socialdemokrater och moderater motivera sitt motstånd mot att se över frågan om kommunala utjämningsmandat.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 87 HELENA BARGHOLTZ (fp):

Fru talman! Det valsysteem som vi länge har haft i vårt land är en bidragande orsak till klyftan mellan väljare och valda. Det har ju i praktiken varit omöjligt för väljarna att påverka ordningen för inval av kandidater. Partierna har låst fast kandidaterna på listor. Vi liberaler har länge arbetat för att de svenska valen skall få ett inslag av personval. Höstens allmänna val blev ju det första egentliga personvalet, även om personval tidigare tillämpats dels på försök i några kommuner, dels i det senaste EU-valet.

Den nuvarande konstruktionen är en kompromiss mellan våra mera långtgående krav och den negativa inställning till personval som främst Socialdemokraterna och Vänstern står för. Men inte desto mindre har vi sett detta som ett betydande framsteg.

Många förutspådde att personvalet skulle bli ett fiasko. En del klagar nu efteråt och menar att andelen som utnyttjade sina möjligheter att kryssa för en kandidat var alldeles för liten. Det handlade endast om 30 %. Jag delar inte den negativa uppfattningen. Jag tycker att det är en hyfsad början. Jag är övertygad om att andelen som kommer att utnyttja kryssmöjligheterna kommer att öka för varje val.

Personvalen innebär inte bara att valrörelsen vitaliseras, den blir också spännande och mer meningsfull både för väljarna och för kandidaterna.

Trots de informationsproblem som följer med varje nyordning, visade det sig ändå att många kandidater lyckades kryssa in sig i olika politiska församlingar. De farhågor som yppades från många håll att detta skulle missgynna kvinnliga kandidater kom tack och lov på skam. För kvinno-representationen i mitt eget partis riksdagsgrupp blev personvalet Bingo. Fler kvinnor än förväntat kom in.

Vi i Folkpartiet anser att det vid genomgången av erfarenheterna av personvalsinslaget i årets val måste prövas hur man kan förstärka personvalsinslaget. Procentsatserna bör sänkas. Det gäller i första hand procentsatsen till riksdagsvalet.

Så vill jag säga några ord om de kommunala utjämningsmandaten. För Folkpartiets del delar jag en reservation tillsammans med kd, c, mp och v.

Vallagen ger ju möjlighet till valkretsindelning när en kommun har fler än 6 000 röstberättigade. De flesta kommuner har en valkretsindelning. Kommunfullmäktiges platser fördelas utifrån fasta valkretsmandat. Det innebär, som bl.a. Mats Einarsson har pekat på, att ett parti trots ett relativt starkt stöd i kommunen i sin helhet kan hamna utanför kommunfullmäktige i de fall som röstetalet är jämnt fördelat över hela kommunen. Då får väljarnas röster inte genomslag i kommunfullmäktiges sammansättning. Man kan notera att systemet med utjämningsmandat tillämpas i landstingen sedan flera år tillbaka. Det är då ganska obegripligt

varför det inte finns i kommunerna, i synnerhet som det finns flera storstadskommuner som är större än ett ordinärt landsting. Därför delar jag uppfattningen att det bör tillsättas en utredning för att införa kommunala utjämningsmandat.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 88 PER LAGER (mp):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservationerna nr 1, 2 och 3.

De kommunala utjämningsmandaten har redan tagits upp klart och tydligt, och argumenten finns i reservationen. Som Helena Bargholtz nämnde har detta fungerat i landstingen, så varför skulle det inte fungera i kommunerna? Det är en självklar demokratireform att se till att röstetallet bättre återspeglas i fullmäktige.

Reservation 2 av Miljöpartiet handlar om utländska medborgares rösträtt. Om man kommer från ett EU-land, Norge eller Island och är folkbokförd i Sverige har man omedelbart rösträtt till kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige. Om man däremot kommer från något land utanför EU krävs det tre års folkbokföring innan man får rättigheten att rösta.

Det där är väldigt olyckligt, tycker vi i Miljöpartiet. Det är grogrunden till en diskriminering, enligt vårt sätt att se. Dessutom kan det innebära att man skapar A- och B-lag när det gäller röster och rösträtt. Det är inte meningen att vi skall särbehandla människor i det här samhället – det har vi sagt i så många andra sammanhang, inte minst när det gäller integrationsarbetet. Vad vi menar är att man inte får göra en sådan här begränsning, utan man måste ta med alla invandrare under samma regler. Det är väldigt viktigt för att inte skapa ytterligare segregationsproblem.

När det gäller reservation 3, som handlar om spärren till EU-valet, har vi åsikten att det inte behövs några spärrar till EU-valet. Den naturliga spärren fungerar ändå, och det räcker med den. Det skall givetvis vara strikt proportionalitet.

Vi har ytterligare en reservation, men den kommer Barbro Johansson att ta upp om en stund.

Anf. 89 MATS BERGLIND (s):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till hemställan i betänkandet KU17 och avslag på samtliga reservationer.

Hela betänkandet handlar om motioner från den allmänna motionstiden efter det senaste valet. Efter valet har det tillsatts ett råd för utvärdering av 1998 års val. Riksförsäkringsverket gör också sin utvärdering, och det har tillsatts en demokratiutredning som skall titta på valfrågor och demokrati frågor över huvud taget.

På sätt och vis skulle man kunna säga att den här debatten kommer något för tidigt, innan vi får en ordentlig genomlysning av hur valet egentligen gick, konsekvenserna av det och vilka slutsatser man kan dra. Jag tycker ändå att det finns anledning att ta upp några av de rent principiella frågorna som har varit uppe i debatten hittills. Det gäller naturligtvis personvalsinslaget, som var nytt i riksdags-, kommun- och landstingsvalet 1998.

Det finns många synpunkter på de olika spärrarna, t.ex. hur de skulle fungera och viljan att över huvud taget införa ett personvalsinslag. Jag tror att det många gånger bottnar i en oro för hur vårt valsystem fungerar. Inte minst har de ekonomiska aspekterna hävdats i debatten, att det inte får bli de ekonomiska tillgångarna som avgör vilka som klarar en personvalskampanj.

Så långt som utvärderingen hittills har kommit visar den att det inte finns något belägg för att så är fallet. De som har lyckats bra i sina personvalskampanjer har skaffat sig ett brett kontaktnät och varit mycket ute och träffat folk, föreningsrepresentanter och andra. Det har alltså varit ett rent folkrörelsearbete.

Om det här blir den totala slutsatsen av personvalsinslaget 1998 kommer också själva oron över vilka konsekvenser det får i ett svenskt valsystem att lugna många. Även de som har varit tveksamma, som jag har varit förut, kan känna att det inte blev de konsekvenser man beförde.

När det sedan gäller procentsatserna, om det är 8 i riksdagsvalet och 5 i valet till kommuner och landsting, tror jag att man skall vara försiktig med att vidta alltför drastiska åtgärder. Min personliga åsikt är att om det skall justeras så skall procentsatserna justeras nedåt. Men hur mycket och var det ideala ligger kommer det fortfarande att råda olika uppfattningar om, dvs. om det är 5, 4 eller 2 %. Jag tror inte att någon kommer med den exakta sanningen, utan det blir väl som vanligt att vi hittar en kompromiss där samtliga partier är överens om vad som är en rimlig nivå.

Jag tror också att vi skall vara självkritiska, både vi som själva var kandidater och deltog i personvalskampanjer på ett eller annat sätt och våra respektive partier, i fråga om hur vi hanterade det här. Det gäller också medierna, som var lite valhanta i hanteringen av personvalet. Den kritiken skall vi alla ta till oss. Vi måste bli bättre på att informera och vara tydligare i att tala om skillnader mellan kandidater, fördelar, olika intresseriktning osv., så att medborgarna blir informerade om av vilken anledning de skall sätta kryss för just den kandidat som de vill ha.

Det har också riktats en del kritik mot hur informationen har gått ut. Det sades att om man var nöjd med sammansättningen på den lista som partiet hade gjort skulle man inte behöva sätta ett personkryss. Det är ödesdigert när det blir en sådan missuppfattning. Några partier och partiföreträdare försökte då korrigera det och sade att man skulle sätta kryss för den första kandidaten på valsedeln om man var nöjd, vilket också är fel.

Vi måste alltså bli tydligare i vår argumentation, på samma sätt som vi argumenterar när det handlar om varför vi skall gå och rösta. Om vi inte går och röstar överlåter vi nämligen till andra, som går och röstar, att bestämma vilka partier som skall sitta i ledningen. På samma sätt skall vi argumentera när det gäller personvalet. Om man inte sätter ett kryss för någon kandidat överlåter man till dem som personröstar att avgöra vilka kandidater som skall sitta i den beslutande församlingen.

Där tror jag att vi hamnar närmast det som vi vill uppnå. Alla skall vara informerade om hur det går till. Det är fortfarande frivilligt – jag tror att det är tveksamt att ha ett visst tvång. Det skall alltså bli tydligt att vi som medborgare måste ta ställning när vi skall rösta.

Det är en del andra saker som har förekommit som man naturligtvis också måste ta sig en funderare på, t.ex. om det skall lagstadgas eller om

det är upp till partiernas egen etik och moral hur man hanterar vissa frågor. Det har förekommit att riktiga valsedlar där en viss kandidat har varit förkryssad har delats ut till hushållen. Detta strider inte mot vallagen. Mig veterligt var den frågan inte ens uppe, därför att ingen hade tänkt på det. Nu vet vi att det har förekommit på ett och annat ställe.

Då är frågan: Skall man lagstifta mot sådant, eller är det upp till varje parti att ha sina regler för hur man bör göra och vad som är riktigt?

Den andra delen handlar om dubbelvalsavvecklingen som också har tagits upp i den här debatten. Det är samma sak här: Skall vi lagstadga att man inte får stå med på fler än en valsedel i en valkrets? Eller skall man få göra som det har förekommit: ha rikslistor med partiledarens namn i samtliga valkretsar? Skall vi förbjuda sådant, eller skall man bara få stå med på en valsedel i den ort där man bor? Eller är det upp till de politiska partierna att själva avgöra hur systemet skall fungera? Jag tror att detta kommer att bli en delikat fråga för rådet att utvärdera. Hur mycket skall vi lagstadga och hur mycket av ansvaret skall läggas över på de politiska partierna?

Frågan om det skall vara tillåtet att göra strykningar på valsedlarna har också diskuterats. Hittills har argumentet emot varit att det blir en oerhört komplicerad sammanräkning när det gäller vilka kandidater som kommer in i beslutande församlingar. RSV hade svårt att klara av sammanräkningen till den utsatta tiden när det gällde riksdagsvalet, eftersom det är oerhört många valsedlar som skall räknas och kontrolleras. Skall möjligheten att stryka namn införas är risken att det dröjer oerhört länge innan vi vet vilka kandidater som är valda till de beslutande församlingarna. Men tekniken går ju framåt, så det är kanske möjligt att hitta de rent tekniska lösningarna även här.

Fru talman! Då skall jag säga några ord om de reservationer som har fogats till betänkandet.

En av det absolut knepigaste frågorna är detta med de kommunala utjämningsmandaten. Många har frågat efter argumenten för att ha en sådan ordning. Ett av argumenten har varit att om man skall ha ett rent proportionerligt val bör man också ha en spärr för hur många procent av rösterna ett parti behöver för att väljas in i beslutande kommunala församlingar. Det har att göra med att det finns en fara för att få in för många små partier och att det blir problem med majoritetsbildning. Det var här som man viktade de olika skälen mot varandra. Skall man ha ett proportionerligt val, utjämningsmandat och en småpartispärr eller skall man ha det system som vi har i dag?

Att gå in i en teknisk diskussion om hur olika dessa system slår är jag inte man att klara av. I de utredningar som gjordes fanns det experter med som räknade och analyserade, och resultatet blev varken svart eller vitt. Det ena systemet har vissa fördelar medan det andra systemet har andra fördelar.

Vi har ju haft en tradition i Sverige att om de politiska blocken inte har kommit överens om hur valsystemet skall fungera, har man inte förändrat det. Även om Rådet för utvärdering inte har haft den här frågan uppe till diskussion har frågan ändå dryftats i den allmänna debatten och man har kommit fram med synpunkter.

Det finns också en reservation som handlar om val till Europaparlamentet och den 4-procentsspärr som finns, samma spärr som gäller för

val till riksdagen. Vi kom fram till denna procentsats därför att vi vill ha samma procentsats som gäller för riksdagsvalet. Den linjen håller fortfarande.

Anf. 90 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Jag vill ställa en rak fråga till Mats Berglind. Han talade om utjämningsmandaten. Är det så att socialdemokraterna vill avskaffa utjämningsmandaten i landstingen när man inte vill att sådana skall införas i kommunerna, eftersom man inte är beredd att hålla sig till en enhetlig linje?

Anf. 91 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Nej, jag är inte beredd att göra vare sig det ena eller det andra, och det hoppas jag att jag förklarade. Detta är tekniskt väldigt komplicerat. Som jag uppfattar det finns det ingen entydig sanning om vilket som är det mest demokratiska. Skulle det vara så enkelt hade nog förändringar redan skett. När man inte kom överens om någon förändring som entydigt skulle göra saker och ting bättre, så avstod man från förändringar.

Anf. 92 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Då vill jag fråga: Varför har man över huvud taget infört kommunala utjämningsmandat i landstingen, om man har en så pass negativ inställning till utjämningsmandat?

Anf. 93 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Fördelen med att vara relativt ung är att jag inte har en aning om hur diskussionerna fördes på den tiden.

Anf. 94 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Mats Berglind kommer inte undan. När det först gäller personvalet ser jag fram emot att diskutera det i annat sammanhang. Jag är övertygad om att det finns anledning till en betydligt mer kritisk hållning till personvalet än den som Mats Berglind ger uttryck för, och då tänker jag inte på de tekniska detaljerna utan mer på de långsiktiga konsekvenserna.

Beträffande utjämningsmandat i kommunerna försöker Mats Berglind att komma undan genom att hänvisa till att man, om man har utjämningsmandat, måste införa småpartispärr. Det finns ingenting som säger att det är på det sättet. Vi företräder inte heller den linjen. Redan i dag ger systemet ett sådant utfall i många kommuner att det finns ett antal partier som bara har ett mandat, och det överlever uppenbarligen kommunerna.

Jag förstår inte denna rädsla för mängden av småpartier. Nåväl, om nu väljarna har en tendens att dela upp sig på en mängd småpartier, skall de då inte bli representerade i enlighet med detta? Jag har fortfarande inte hört ett vägande argument mot antingen införande av utjämningsmandat eller avskaffande av kretsindelning i kommunerna.

Anf. 95 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Jag sade aldrig att det var ett avgörande argument för ett införande. Jag ville bara redovisa de olika ståndpunkterna när debatten fördes i dessa utredningar. Det var de argumenten som man hade för denna spärr för småpartier. Rätt eller fel? Jag gjorde ingen bedömning i den frågan. Det kan finnas anledning att fundera över många tekniska lösningar och frågor när det gäller valsystem, men jag försökte bara med den lilla kunskap som jag har i dessa frågor hänvisa till att detta var en del som fanns med i debatten.

Anf. 96 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag väljer att tolka Mats Berglind positivt. Jag uppfattar att han ser att här finns åtminstone ett problem som förtjänar en viss eftertanke inför framtiden. Jag ser fram emot att vi skall kunna komma vidare i den här frågan, även om kammarens majoritet inte stöder reservationen. Det är ju naturligtvis ett annat alternativ. I annat fall ser jag fram emot en fortsatt diskussion med bl.a. socialdemokraterna i den här frågan.

Anf. 97 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Min kollega gör alldeles rätt som tolkar mig positivt. Jag hoppas att det framgick i mitt inledningsanförande att alla frågor när det gäller ett valsystem behöver noggrant gås igenom efter varje val. Man skall göra en analys och se om det finns saker och ting som kan göras bättre. Jag tycker inte att det finns någon fråga som inte är värd att ta upp till debatt och saklig behandling. Man bör också försöka beskriva konsekvenserna av olika alternativ.

Det jag höjer ett varningens finger för är tron på att om man gör så eller så, då hittar man den perfekta lösningen, valdeltagandet skjuter i höjden och allt är frid och fröjd. Det är den varningen som jag vill framföra. Vi skall vara försiktiga när vi ändrar i ett valsystem, eftersom vi vet att många förändringar skapar osäkerhet om vad som gäller och vi vet inte hur de uppfattas av medborgarna.

Jag vill bara framföra den lilla varningen. Annars är jag positivt inställd till mycket.

Anf. 98 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag välkomnar Mats Berglinds självkritiska synpunkter när det gäller personvalet. Vi har alla anledning att vara självkritiska i det sammanhanget, såväl partier, myndigheter som medier.

Det finns en devis som säger att den största segern är segern över sig själv. Jag tror att detta lite präglar ställningstagandet när det gäller synen på de kommunala utjämningsmandaten och även spärren till Europaparlamentet.

Utjämningsmandaten har noggrant utretts. Det har funnits ett förslag, som jag tror t.o.m. var enigt – jag kommer inte ihåg de exakta detaljerna – men det stoppades i sista vändan av att Stockholms stad avvisade det hela. Det är inte nödvändigt i sig att ha en spärr för att införa kommunala utjämningsmandat, för det finns ju redan en spärr i 1,4-devisen.

Mats Berglind säger att det skulle kunna vara en fara med många små partier. Får jag bara fråga: Är Mats Berglind rädd för att vi får ett demo-

kratiskt genomslag i kommunalvalen? Är det inte väljarnas preferenser som skall gälla? Är socialdemokraterna rädda för konkurrens? Måste man ta till den här typen av knep?

När det gäller spärren till Europaparlamentet hänvisar Mats Berglind till de argument som används när det gäller Sveriges riksdag. Men dessa argument håller ju inte när det gäller t.ex. regeringsbildning eller små partigrupper.

Anf. 99 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! När det gäller frågan om vi är rädda för konkurrens tror jag att det är precis tvärtom. Jag tror att vi alla som jobbar politiskt skulle känna det som oerhört utarmande om det blev färre politiska partier, färre politiskt intresserade och än mindre politisk debatt. Det tror jag att vi alla stimuleras av på alla nivåer. Men det är ju inte samma sak som att det enbart är av godo i en beslutande församling som har problem med majoritetsbildningar och liknande problem. Det är ju en helt annan fråga.

Samtidigt som medborgarna naturligtvis skall rösta på det parti och på den kandidat som de vill ha finns det också ett krav på de politiska partier som kommer in i de beslutande församlingarna om att här skall också verkställas och fattas beslut långsiktigt för kommunens, landstingets eller rikets väl och ve i framtiden, och det är inte precis så enkelt alla gånger.

Anf. 100 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Detta med majoritetsbildningar är ju inte ett problem bara i kommunerna utan också i riksdagen, så det är väl i och för sig inte ett tillräckligt skäl. Man måste ju så att säga gilla läget och komma till rätta med den situation som uppkommer, oavsett om det är i kommunfullmäktige, landsting eller riksdagen.

Jag saknade några argument kring Europavalet. När det gäller valet till riksdagen har man sagt, vilket vi kristdemokrater i och för sig ifrågasätter, att grunden för en 4-procentsspärr är att man skall få starkare regeringar, att man skall underlätta majoritetsbildningar och att det kan vara svårt för alltför små partigrupper att arbeta effektivt i riksdagen. Det finns också en del andra skäl. De kan i och för sig vara rimliga att åtminstone diskutera, men de gäller ju över huvud taget inte i Europaparlamentet. Oftast ansluter sig de partier som ställer upp i Sverige till partigrupper som är relativt stora nere i Bryssel och Strasbourg. Det är inte heller någon regeringssituation som inträder där. Europaparlamentet utser ju ingen regering i den meningen.

Anf. 101 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Jag håller med om att argumenten är klart hållbara ur den aspekten. Jag hänvisade bara till att när denna fråga diskuterades förra gången och när beslut fattades var argumentet att det skulle vara samma spärr till EU-valet som till riksdagsvalet. Det bärande argumentet var att det skulle vara lika utifrån svensk synpunkt.

Anf. 102 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Varför skall vi gå och rösta, sade Mats Berglind i sitt inledningsanförande. Det tycker jag är den viktigaste frågan att ställa sig. Hur skall vi få människor att gå och rösta och känna att det är meningsfullt? Det är detta som de kommunala utjämningsmandaten handlar om i mycket stor utsträckning. Jag tycker att Socialdemokraterna som parti verkligen skall ställa sig den frågan.

Mats Berglind varnade för övertro på för perfekta lösningar. Det är klart att det inte är någon här som påstår att den perfekta lösningen är kommunala utjämningsmandat och att de kommer att göra demokratin perfekt. Det finns självfallet mycket mer i detta. Men det kan vara ett sätt att motverka sjunkande valdeltagande. Den möjligheten tycker jag att vi skall ta.

Det märks så tydligt på Mats Berglinds argumentation att han egentligen inte alls tror på Socialdemokraternas ståndpunkt. Han försöker argumentera mot bättre vetande på något sätt. Jag skulle vilja uppmana Mats Berglind att ta med denna fråga tillbaka till det socialdemokratiska partiet för ett resonemang, för motiven för detta är mycket genomskinliga. Fungerar det i landstingen, så måste det väl fungera i kommunerna. Det finns egentligen inga argument som är hållbara för att vara så emot utjämningsmandaten.

Mats Berglind sade också att man efter varje val skall göra en noggrann genomgång. Ändå vägrar man att gå igenom just denna fråga. Jag förstår inte detta. Kan Mats Berglind tala om varför man inte vill se på just denna fråga när man skall gå igenom allting annat?

Anf. 103 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Till att börja med håller jag fullständigt med Marianne Andersson när det gäller den stora frågan om valdeltagandet och demokratin. Det är en oerhört avgörande och viktig fråga, och det är den samsynen som denna diskussion bygger på.

Frågan ställdes om jag inte tror på Socialdemokraterna längre. Jag kan trösta med att jag tror alldeles oerhört mycket på Socialdemokraterna och socialdemokratisk politik. Men jag tycker att vi alla skall ha en väldigt ödmjuk inställning till den här typen av tekniskt komplicerade frågor som just denna om vi skall ha utjämningsmandat i kommunalvalen eller inte. Vi skall naturligtvis i vårt parti, vilket jag utgår från att alla partier gör efter ett val, göra en utvärdering och diskutera om det finns frågor som vi behöver ompröva och om vi behöver göra nya ställningstaganden för att få ett valsysteem som stämmer överens med de värderingar som vi kan få en samsyn om mellan olika partier och som också medborgarna uppfattar som rätt och rimligt. Hittills har det av de utredningar som har gjorts inte framkommit vare sig någon samsyn eller något klart ställningstagande om vad som är rätt och riktigt.

Jag är för min del beredd att verka för att denna diskussion förs i vårt parti. Även om det inte i dag finns några direktiv för att utreda detta ytterligare, är jag övertygad om att frågan kommer att ventileras i de olika utredningar som i dag finns.

Anf. 104 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Jag kan verkligen hålla med om att man skall ha en ödmjuk inställning. Vi reservanter tycker också att man skall ha en ödmjuk inställning och att frågan skall ses över igen. Men det är ju det som ni socialdemokrater förvägrar oss. Det är ju ett fullständigt bevis på att ni har en helt motsatt uppfattning. Ni har ingen ödmjuk inställning, och det tycker jag att ni skall ändra på.

Det är väldigt konstigt att ni säger att det är så tekniskt komplicerade frågor. Varför skall man ha olika system i landsting och kommuner? Det är för oss alla reservanter fullständigt obegripligt att ni kan ha en sådan uppfattning.

Anf. 105 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Jag kan bara konstatera att jag nu har diskuterat detta med ett flertal, och det är samma argument som används. Jag har försökt att svara så gott jag har kunnat. Som jag sade från början måste jag erkänna att jag inte är kapabel att göra någon egen analys av för- och nackdelar i en sådan här fråga och att jag därför avhåller jag mig från att göra det. Men som sagt var tror jag att vi är överens om att vi behöver fortsätta arbetet med att utvärdera och utreda dessa frågor.

Anf. 106 BARBRO JOHANSSON (mp):

Fru talman! Varje år då det är val tillverkas en mängd valsedlar. Vid varje val används så många som 600–650 miljoner valsedlar. För att tillverka dessa valsedlar går det åt 20 000 tallar. Detta är ett enormt resursslöseri. Vi vet att varje parti skickar ut valsedlar, kanske i flera omgångar. Valsedlarna delas ut utanför vallokalen, och inne i vallokalen ligger det buntar. Också på postkontoren finns en mängd valsedlar.

Varje partiorganisation transporterar också ut valsedlar till de olika regionerna. Det här är ofta ett stort arbete för de olika partirepresentanter som får göra diverse resor för att hämta valsedlarna.

Jag föreslår i min motion att det skulle införas gemensamma valsedlar för alla partier till respektive riksdags-, landstings-, och kommunalval. En sådan valsedel skulle innehålla samtliga partiets beteckningar och listor. Intill varje partibeteckning och kandidatnamn skall det finnas ett utrymme för väljaren att göra en markering på, ett kryss på samma sätt som vi gjorde i det personval vi har genomfört. Valsedeln är tänkt att tillverkas i ett exemplar för varje person med rätt att välja. De skulle finnas tillgängliga och delas ut till den enskilde väljaren i vallokalen.

I Sverige finns ju 5,5 miljoner röstberättigade. Det här innebär att antalet valsedlar skulle kunna minskas från 600 miljoner till 5,5 miljoner. Man skulle alltså kunna minska med drygt 600 miljoner valsedlar. Det är en ansevärd mängd. Det skulle också innebära en stor besparing för staten, som inte skulle behöva tillverka den här stora mängden valsedlar. Det är ju rätt många det handlar om; 600 miljoner.

Fru talman! Flera länder har infört sådana här gemensamma valsedlar. Vårt grannland Danmark har på sin valsedel ca 15 olika partier på samma sedel. Belgien, Holland, Schweiz, Luxemburg och Tyskland har också gemensamma valsedlar. I Danmark fungerar de här gemensamma valsedlarna bra. Men själva valsystemet i Danmark är ganska krångligt i övrigt.

Mycket bra fungerar däremot hela valsystemet, och de gemensamma valsedlarna, i Tyskland. Tyskland har ju både enmansvalkretsar och listval i regioner. De samsas alltså på en valsedel. 26 olika partier eller partibeteckningar kan parallellt förekomma på en sedel. Jag hade en sådan här sedel med mig som ni kan titta på sedan. Den är, om man tänker sig, en A3-sida som man viker dubbel så att den blir som en A4. Större är den inte.

Valsedlarna fyller ju flera funktioner än att förmedla väljarnas val. De har också en informativ uppgift, och det är väldigt viktigt, om vilka personer som kandiderar och om partiets prioritering av kandidaterna. Den här informativa funktionen på valsedlarna är viktig. På den gemensamma valsedeln kan ju bl.a. informationen om hur man personvalsröstar stå. Gemensamma valsedlar av det här slaget ger alltså väljarna en samlad överblick över de partier och kandidater som ställer upp i valet. Störst värde blir det kanske nu när vi har infört det här personvalsinslaget.

En annan fördel är ju att väljaren i det ögonblick då han väljer, alltså i valögonblicket, ser vilka som är valbara och inte behöver samla in en mängd olika partiets valsedlar bl.a. utanför och inne i vallokalen. Väljarna får en väldigt god överblick över de olika kandidaterna och partierna just i det ögonblick då de skall välja.

Med det här vill jag yrka bifall till min motion och till reservation 4 i betänkandet. Där önskar jag att frågan om gemensamma valsedlar skall bli föremål för utredning. Den kanske kan tänkas ingå i någon utredning eller i rådet för utvärdering.

Anf. 107 STEN ANDERSSON (m):

Fru talman! Vad jag har förstått skall man nu ha en utvärdering av effekterna av 1998 års personval. Det är väl i och för sig positivt. Men jag tycker att man skulle ha haft en debatt *innan* vi genomförde, eller beslutade om, personvalet. Okej, frågan behandlades i riksdagen, det vet jag mycket väl. Jag påstår dock att det ställdes många frågor men man fick svar på få. Vi var kanske tre fyra stycken som under hela tiden debatterade den här frågan och försökte få i gång en debatt. Men det var i praktiken omöjligt. Personval var bra utan att någon sade vad som var så bra. Jag har, fru talman, svårt att förstå att engagemanget ökar genom att varje kandidat delar ut vykort, flygblad och jackor som det t.ex. står "Kryssa Sten" på.

Vi hade också en broschyr som förmedlades till samtliga hushåll från Riksskatteverket som var klart vilseledande. När man säger att det var en del – det var det förvisso – som kom in i riksdagen tack vare personvals-röster, så var det också en del som förlorade sin plats på grund av den här broschyren. Där stod klart och tydligt: Om du godkänner den rangordning som partiet har bestämt så behöver du inte personrösta. Då tillfaller rösten rangordningen. Det var alltså inte så. Jag vet många människor som sade: Varför skall vi rösta på dig? Du står ändå som nummer ett på ditt partis lista. Jag är säker på att detta inträffade i många fall.

Man sade att personvalet skulle öka medborgarnas engagemang för politik, deras inlevelse och allting. Men om man tittar på de länder runtom i världen som har personval eller inslag av personval i sina valsystem, som de flesta faktiskt har, så visar det sig att det svenska valdelta-

gandet under åren trots avsaknad av personval har varit jämförelsevis mycket högt – alltså utan personvalsinslag.

Det har också uppstått situationer som jag inte tror att någon kunnat tänka sig tidigare men som har skapat problem. Jag kan bara ta upp ett exempel som gäller Socialdemokraterna i Skånes östra del – tror jag att det var. Det var i alla fall nere i Skåne. Det var en kvinna som partiet hade beslutat skulle ställas på en plats som var klart valbar. Sedan hamnade hon mitt i en personkrysstrid mellan två personer, en från Helsingborg och en från Landskrona. Hon kommer från lilla Eslöv. Icke en chans. De som kryssade kryssade på de här två från Helsingborg och Landskrona. Hennes chanser att vara med var obefintliga.

Vi får inte glömma pengarna heller. Det var inga pengar den här gången, men vi vet av utländska erfarenheter att pengar ibland t.o.m. betyder *mycket* när det gäller personval.

Jag skulle dock, när vi nu skall behålla personvalsinslaget, vilja att vi gör precis som i Belgien, där man är *tvingad* att kryssa. Jag har väckt den frågan förr i riksdagen och fått nobben. Jag anser att har vi personval så är väljaren också skyldig att kryssa för någon kandidat i det parti som han vill rösta på.

Fru talman! Mitt anförande i den här debatten handlar egentligen om en motion som jag har väckt, K244. Där tar jag upp utländska medborgares rösträtt.

Sedan ganska många år tillbaka har utländska medborgare rösträtt i kommunalval om de har varit folkbokförda i Sverige under de senaste tre åren. Det är ett system som är ganska okänt globalt, men det finns i de nordiska länderna. Och det har kommit för att stanna. Det finns ingen anledning att ändra på det. Däremot kan man bara hoppas att valdeltagandet blir större framöver från den gruppen, eftersom resultaten hitintills inte har varit lyckade.

Det som jag vill ta upp är att det stör mig lite grann att människor vilkas identitet inte är säkerställd får lov att rösta. En utländsk medborgare vars identitet inte är säkerställd får lov att rösta i den kommun där han eller hon bor om han eller hon har varit folkbokförd i Sverige under tre år. Jag tycker att det är stötande.

Ännu mer stötande är det att en utländsk medborgare som är dömd till fängelse och som sedan skall utvisas också får lov att rösta i ett kommunalt val så länge han eller hon sitter i fängelse. Det stör mig, och jag skulle vilja ha reda på varför vi har det här systemet. Betänkandet ger absolut inget svar på det. Det sägs bara att man inte vill ändra på nuvarande system. Men det skulle vara intressant att få reda på om det är någon som vet varför vi skall ha det på detta sätt. Och utan att begå våld på sanningen och utan att framhäva mig själv tror jag att det är många utanför parlamentet som ställer exakt samma fråga: Varför har vi detta system? Jag tror att de även undrar över de frågor som jag har tagit upp i min motion.

Anf. 108 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Sten Andersson är den enda moderaten som har talat i dag i denna fråga, men han har inte berört frågan om kommunala utjämningsmandat. Men jag vill ändå ställa samma fråga till Sten Andersson som jag ställde till Mats Berglind: Vad har Moderaterna emot att man har

kommunala utjämningsmandat i kommunerna när man kan ha det i landstingen? Varför kan man då inte ha det i kommunerna?

Prot. 1998/99:53
10 februari

Anf. 109 STEN ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Låt mig först och främst tala om för Helena Bargholtz att hon på talarlistan kan se att det faktiskt är en moderat som tidigare har hållit vårt huvudanförande. Jag kan inte den frågan och kan därför inte svara på den.

Anf. 110 TALMANNEN:

Får jag upplysa Sten Andersson om att vederbörande strök sig i förmiddags och inte har hållit något anförande.

Anf. 111 STEN ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Då ber jag om ursäkt. Jag har bara tittat på talarlistan. Men svaret är fortfarande detsamma.

Anf. 112 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Då hoppas jag ändå att Sten Andersson är beredd att diskutera denna fråga i den moderata gruppen och betona vikten av att man har kommunala utjämningsmandat.

Anf. 113 STEN ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag tror att samtliga moderater är intresserade av att vi skall ha ett så bra och rättvist system som möjligt. Om man vid en prövning finner att man skall införa denna ändring i systemet, om den påverkar positivt, är vi säkert intresserade.

Anf. 114 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Det stör Sten Andersson att människor som inte har fått sin identitet fastställd eller att människor för vilka det föreligger ett utvisningsbeslut har rösträtt. Jag hade egentligen inte lust att säga någonting, eftersom denna inställning stör mig så oerhört mycket.

Sten Andersson, det handlar om människor av kött och blod. Det handlar om människor som ofta har kommit hit under förutsättningar som är så fruktansvärda att det inte går att ställa dem bredvid människor från det samhälle som vi har vuxit upp i. Om Sten Andersson inte har en vidare människosyn än den som kommer till klarhet här så är jag skrämmd.

Anf. 115 STEN ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag tycker att Per Lager är lite väl lättskrämmd, med det får väl bli hans *business*.

Men tycker Per Lager att det är rätt och självklart att en person som har begått ett så pass allvarligt brott att han eller hon avtjänar straff i fängelse och även har blivit dömd till utvisning skall ha rösträtt i en kommun? Det tycker inte jag, och det är min uppfattning, och den står jag för.

Vallagsfrågor

Anf. 116 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Jag tog upp de människor som inte hade fått sin identitet fastställd eller som var utvisningshotade. Jag blandade inte in brott och straff i detta. Det som stör mig så oerhört mycket är att Sten Anderson blandar ihop dessa kategorier.

Anf. 117 STEN ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag har tagit upp två exempel, och jag har talat om dem var för sig, och jag har inte blandat ihop dem. Men när det sedan gäller den som inte har någon säkerställd identitet kan Per Lager fråga Invandrarverket. Då är jag säker på att han får svaret att majoriteten av dem som inte kan styrka sin identitet har kunnat göra det tidigare. Men av skilda skäl, t.ex. för att lättare få lov att stanna i Sverige, föredrar de att dölja sin rätta identitet.

Anf. 118 STEN TOLGFORS (m):

Fru talman! Möjligheterna som personvalsinslaget ger är tydliga: Väljarna kan ge politiker direkta förtroendeuppdrag och utkräva ansvar. Banden mellan väljare och valda stärks.

Bilden i medierna inför valet 1998 var dock entydig – personvalet skulle svårligen få något genomslag att tala om. Spärren var för hög – det krävdes 100 000-tals kronor och 10 000-tals kryss för att bli personvald enligt denna Stockholmscentrerade bild. Det var fel. Sammanlagt 105 personer – många med utomordentligt god marginal – kom att passera 8-procentsspärren till riksdagen. Det är ett tydligt tecken på motsatsen.

Av dessa 105 personer blev inte alla valda. 17 personer passerade spärren men blev inte valda därför att de fick färre personröster än en konkurrerande kandidat och därför att ytterligare mandat inte fanns att fördela. I t.ex. Örebro län med 13 mandat klarade sammanlagt 6 personer personvalsspärren. Av dessa personer blev 3 personvalda från länet.

I praktiken räckte det inte med att bara passera spärren för att bli vald. En kandidat var tvungen att vinna personvalet för att bli vald. Flest kryss vann.

23 personer fick 6–8 % personröster. De var alltså ganska nära att klara spärren. Men det vara bara en enda av dessa personer som fick fler personröster än den eller de kandidater som faktiskt valdes in.

Mycket lite tyder alltså på att spärren i detta sammanhang var ett problem. Storstadsregionerna är ett särfall. Där är problemet snarare valkretsarnas storlek.

Fru talman! Informationen inför personvalet kan i bästa fall kallas bristfällig. Riksskatteverket hävdade i informationsbroschyren till alla hushåll att den som var nöjd med en listas utseende inte behövde kryssa för någon kandidat utan kunde lämna in listan som den var.

Ställt på sin spets innebar detta att listornas förstakandidater inte kunde bli personvalda om väljarna följde Riksskatteverkets råd.

I kombination med den förhållandevis låga spärren är den bristande informationen ett problem.

Om 92 % av ett partis väljare inte kryssar, därför att de är nöjda med listans utseende och följer Riksskatteverkets anvisningar, men 8 % är missnöjda och kryssar för en annan och gemensam kandidat så ändras listordningen. En minoritet har därmed på grund av ett ogenomtänkt system, men framför allt på grund av ogenomtänkt information, tillåtit styra en majoritet.

Informationen måste trappas upp och tydliggöras.

Det behövs en debatt om vilket personval som vi vill ha och om hur demokratin skall vitaliseras. I detta ligger ett ansvar på kandidater, partier och medier att informera om personvalets möjligheter.

Personvalet har i huvudsak varit positivt. Det finns dock några saker som bör uppmärksammas.

Det finns en risk att en oproportionerligt stor andel av partiernas resurser används internt, eftersom det är troligt att de egna medlemmarna verkligen kryssar.

Systemet fungerar inte i de största valkretsarna, där 10 000-tals kryss krävs för att bli personvald och där personvalet kräver dyra kampanjer.

Det finns dessutom helt säkra mandat i dessa större valkretsar, en hit-tills icke alls uppmärksammas konsekvens av systemet. Om det finns 10–12 mandat att fördela på ett parti i en krets och spärren är 8 % blir det knappast ens en teoretisk möjlighet för det första namnet att kryssas bort.

Detta är dock barnsjukdomar när det gäller personvalet som borde kunna övervinnas. Per Bill och jag försöker problematisera det här i motion 1998/99:K250. Barnsjukdomarna får inte göra att personvalsinslaget – i nuvarande eller i reformerad form – tas bort. Detta med personval innebär nämligen en god möjlighet att förnya demokratin. Rätt hanterat kan personvalsinslaget föra väljare och politiker närmare varandra. Det kan också bidra till att vitalisera partierna.

Slutligen: Det är alltså viktigt att personvalets vänner deltar i debatten om personvalets utveckling så att inte enbart kritiken tillåts dominera debatten.

I detta anförande instämde Per Bill (m).

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

KU9 Sekretess för vissa uppgifter hos uppdragsmyndigheter

Mom. 1 (lag om ändring i sekretesslagen [1980:100])

1. utskottet

2. res. 1 (m)

3. res. 2 (mp)

Förberedande votering:

81 för res. 1

13 för res. 2

194 avstod

61 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Prot. 1998/99:53

10 februari

Vallagsfrågor

Huvudvotering:
213 för utskottet
72 för res. 1
13 avstod
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 115 s, 34 v, 36 kd, 14 c, 14 fp
För res. 1: 72 m
Avstod: 1 c, 12 mp
Frånvarande: 16 s, 10 m, 9 v, 6 kd, 3 c, 3 fp, 4 mp

Mom. 2 (uppgifter om miljön)
1. utskottet
2. res. 3 (mp)
Votering:
286 för utskottet
12 för res. 3
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 115 s, 72 m, 34 v, 36 kd, 15 c, 14 fp
För res. 3: 12 mp
Frånvarande: 16 s, 10 m, 9 v, 6 kd, 3 c, 3 fp, 4 mp

Mom. 3 (information som rör människors hälsa)
1. utskottet
2. res. 4 (kd, fp)
Votering:
246 för utskottet
50 för res. 4
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 114 s, 71 m, 34 v, 15 c, 12 mp
För res. 4: 36 kd, 14 fp
Frånvarande: 17 s, 11 m, 9 v, 6 kd, 3 c, 3 fp, 4 mp

MJU8 Ändring i miljöbalken
Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU17 Vallagsfrågor
Mom. 3 (kommunala utjämningsmandat)
1. utskottet
2. res. 1 (v, kd, c, fp, mp)
Votering:
185 för utskottet
112 för res. 1
52 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 114 s, 71 m

För res. 1: 1 m, 34 v, 36 kd, 15 c, 14 fp, 12 mp

Frånvarande: 17 s, 10 m, 9 v, 6 kd, 3 c, 3 fp, 4 mp

Prot. 1998/99:53

10 februari

Mom. 5 (utländska medborgares rösträtt)

1. utskottet

2. res. 2 (mp)

Votering:

286 för utskottet

12 för res. 2

51 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 72 m, 34 v, 36 kd, 15 c, 14 fp

För res. 2: 12 mp

Frånvarande: 16 s, 10 m, 9 v, 6 kd, 3 c, 3 fp, 4 mp

Mom. 7 (val till Europaparlamentet)

1. utskottet

2. res. 3 (v, kd, mp)

Votering:

213 för utskottet

82 för res. 3

54 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 72 m, 15 c, 13 fp

För res. 3: 34 v, 36 kd, 12 mp

Frånvarande: 18 s, 10 m, 9 v, 6 kd, 3 c, 4 fp, 4 mp

Mom. 8 (gemensamma valsedlar)

1. utskottet

2. res. 4 (mp)

Votering:

284 för utskottet

12 för res. 4

53 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 71 m, 34 v, 35 kd, 15 c, 14 fp

För res. 4: 12 mp

Frånvarande: 16 s, 11 m, 9 v, 7 kd, 3 c, 3 fp, 4 mp

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att återstående ärenden på dagens föredragningslista fick avgöras i ett sammanhang onsdagen den 17 februari.

8 § Hemlig teleavlyssning, m.m.

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1998/99:JuU10
Hemlig teleavlyssning, m.m. (skr. 1998/99:21)

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

Ett nytt offentligt rättsinformationssy- stem

9 § Ett nytt offentligt rättsinformationssystem

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1998/99:JuU11
Ett nytt offentligt rättsinformationssystem (skr. 1998/99:17)

Anf. 119 INGEMAR VÄNERLÖV (kd):

Fru talman! Med sin skrivelse *Ett nytt offentligt rättsinformationssystem* presenterar regeringen sin syn på statens ansvar vad gäller kontinuerlig grundservice på rättsinformationens område. Informationen skall finnas tillgänglig på ett överskådligt och enhetligt sätt med gemensam ingångssida på Internet. Det skall finnas möjlighet till fritextsökningar och strukturerade sökningar över hela systemet samtidigt. Vidare skall det finnas goda länkningsmöjligheter.

Fru talman! I det stora hela tillstyrker vi kristdemokrater regeringens förslag. Enligt vår mening är ett nytt offentligt rättsinformationssystem en angelägen och efterlängtd anpassning till de nya möjligheter tekniken i dag erbjuder.

Det är en förutsättning i ett demokratiskt samhälle att dess medborgare inte bara teoretiskt utan även praktiskt har tillgång till förarbeten, lagar och praxis. Vi anser att ett rättsinformationssystem skall vara en grundpelare i det svenska informationssamhället. Mottagaren skall klart kunna koppla informationen till den demokratiska processen i riksdagen oavsett vilka partier som sitter i regeringsställning.

Riksdagen har en väl fungerande och genomtänkt hemsida som besöks av många. Där kan man finna interpellationer, frågor, motioner, protokoll från riksdagens debatter och utskottsbetänkanden m.m. Trots det omfattande materialet är hemsidan pedagogiskt utformad samtidigt som den lockar till mer läsning, och den har mottagits mycket väl av allmänheten, inte minst av ungdomar. Att kunna ta del av och få insyn i de förtroendevaldas arbete direkt är en demokratisk utveckling och ett steg i rätt riktning. De som på ett föredömligt sätt förmedlat denna information har visat att de besitter erforderlig kompetens på området.

Fru talman! Med beaktande av riksdagens roll i det demokratiska samhället som förmedlare av information och mötesplats för politiska åsikter samt den i dag inom riksdagen samlade erfarenheten av att hantera och pedagogiskt presentera omfattande offentligt material bör enligt vår mening uppgiften att handa ett nytt offentligt rättsinformationssystem läggas på riksdagen.

Till sist, fru talman, ligger det ett icke obetydligt symboliskt värde i det faktum att riksdagen till 100 % består av ledamöter direktvalda av svenska folket. Så är som bekant icke fallet när det gäller regeringen. Dessutom kan en regering ha ett mycket begränsat stöd. Minns Folkparti-regeringen som tillträdde i oktober 1978 med stöd av ett valresultat på 11 %, vilket resulterade i 39 ledamöter av 349.

Fru talman! Jag yrkar bifall till Kristdemokraternas reservation i detta ärende.

Anf. 120 MORGAN JOHANSSON (s):

Fru talman! Riksdagen behandlar nu justitieutskottets betänkande angående regeringens skrivelse om ett nytt offentligt rättsinformationssystem. Jag vill inleda med att yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Ett nytt offentligt rättsinformationssystem låter inte särskilt spännande utan t.o.m. lite tråkigt. Men när man tittar på ärendet ser man att det är både spännande och viktigt. Låt mig börja med att sätta in det i ett nytt och kanske lite större perspektiv.

Det finns i dag en stor förtroendeklyfta mellan rättsväsendet och allmänheten. Många människor har inget eller litet förtroende för såväl de politiker som stiftar lagarna som för de domstolar och myndigheter som sedan tillämpar dem.

För att komma till rätta med det och för att kunna förbättra förtroendet för det politiskt systemet behövs insatser på många olika områden. Naturligtvis är det så. Allt är inte ett informationsproblem. Men en liten del kan kanske vara ett informationsproblem.

Vet man inte riktigt hur rättsväsendet fungerar eller hur det politiska systemet fungerar är det också väldigt lätt att känna sig främmande inför dem. Det är då väldigt lätt att ta kvällspressens alla braskande rubriker för sanning.

Det rättsinformationssystem som vi nu diskuterar handlar just om att göra våra lagar och förordningar mer tillgängliga för allmänheten. Det kan åtminstone till en liten del vara nyttigt för att klara ut alla de missförstånd som ideligen sker när det gäller rättskipning i landet. Missförstånden är många. Många människor tror t.ex. att i den lagbok jag nu håller i min hand finns våra lagar, och att det också är därför som staten ger ut den boken. Därför går man och köper den och sätter den i bokhyllan.

Nu är det inte riktigt så. Det är fel i båda delar. Dels är boken inte någon statlig publikation utan ges ut av ett privat förlag, dels är det bara en liten bråkdel av alla författningar och lagar som vi har att rätta oss efter som står i lagboken. Skulle man ha hela Svensk författningssamling hemma räcker det inte att ställa lagboken i bokhyllan, utan då hade man fått ta ett par bokhyllor till hjälp.

Det fantastiska med den nya tekniken, och då kommer vi in på det nya rättsinformationssystemet, är att det behövs inga bokhyllor. Med den

nya databaserade rättsinformationssystemet kan samtliga författningar nås över Internet med bara ett par knapptryckningar. Det gäller inte bara lagarna utan också för ett fullt utbyggt system alla förordningar, myndigheternas föreskrifter, delar av de utredningar som har legat till grund för lagstiftningen och också vägledande domstolsutslag som talar om för oss hur bestämmelserna skall tolkas. Allt utlagt på Internet med sökfunktioner och gemensam ingångssida, och allt på ett enkelt och lättförståeligt sätt så att allmänheten kan hitta och förstå informationen. Det är för övrigt något som Centerpartiet har lyft fram i en motion i anslutning till ärendet.

Fru talman! Det bär för långt att beskriva i detalj hur det skall se ut när det är färdigt. Det är inte klart än, men för dem som är intresserade har Statskontoret gjort en modellsida. Den finns att söka på www.statskontoret.se/rixlex. Den kan man gå in och titta på för att se ungefär hur det skulle kunna se ut. Det är inte bara allmänheten som har nytta av ett sådant informationssystem utan också för våra myndigheter och domstolarna kommer det att vara ett bra instrument i verksamheten, för att inte tala om vilken nytta alla samhällsvetare och juriststudenter kommer att kunna ha av det.

Fru talman! Detta utredningsarbete har pågått under ganska lång tid. Det tog fart i och med IT-kommissionens skrivelse till regeringen år 1996 vars förslag sedan bereddes vidare av en arbetsgrupp inom Regeringskansliet år 1997. År 1998 lades det fram en promemoria som remissbehandlades. Med den här skrivelsen informeras riksdagen om planerna, och därefter är det tänkt att arbetet med att bygga upp databassystemet skall inledas på allvar.

Det är som alla förstår en ganska omfattande samordningsuppgift att sammanställa all denna information och se till att det finns rutiner som säkerställer att databaserna alltid är uppdaterade. Kristdemokraterna har som enda parti reserverat sig mot att Regeringskansliet tills vidare skall ha ansvaret för samordningsarbetet. De vill i stället att riksdagen skall få ansvaret. Men utskottsmajoriteten menar att det finns mycket starka rent praktiska skäl som talar för att Regeringskansliet skall ha uppgiften.

För oss är det en rent administrativ och praktisk fråga. Det är visserligen riksdagen som stiftar lag, men det är regeringen som utfärdar och kungör lagar. När det gäller förordningar och myndighetsföreskrifter ligger också de inom regeringens ansvarsområde liksom för övrigt förarbetena, dvs. departementsskrivelser och offentliga utredningar.

Regeringskansliet hanterar alltså redan i dag den centrala rättsinformation som utgör kärnan i det informationssystem som skall byggas upp. Att då lägga samordningsansvaret på riksdagen verkar inte särskilt genomtänkt. Varför skall man göra saker och ting svårare än vad de egentligen behöver vara? Jag vill därför avslutningsvis, fru talman, yrka avslag på Ingemar Vänerlövs yrkande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

10 § Vissa ändringar i marknadsföringslagen, m.m.

Anf. 121 HENRIK S JÄRREL (m):

Fru talman! Lagutskottets betänkande om upphovsrätt till musikaliska verk bygger på ett antal motioner som avgavs under den allmänna motionstiden i höstas.

Anf. 122 TALMANNEN:

Förlåt mig. Vi är nu på lagutskottets betänkande nr 6, *Vissa ändringar i marknadsföringslagen, m.m.*

Anf. 123 HENRIK S JÄRREL (m):

Fru talman! Förlåt! Jag förväxlade ärendenas turordning här.

Lagutskottets betänkande nr 6, som handlar om vissa ändringar i marknadsföringslagen, är föranlett av en proposition från regeringen där man föreslår att instansordningen i marknadsföringsmål skall ändras så att mål om förbud och åläggande som huvudregel handläggs i Marknadsdomstolen som första och sista instans. Regeringen säger att syftet med den här ändringen är att göra det möjligt att snabbt kunna få ett slutligt avgörande i frågan om en viss marknadsföringsåtgärd strider mot de marknadsrättsliga bestämmelserna.

Vi moderater hävdar tillsammans med Folkpartiet i en reservation om instansordningen att övervägande skäl egentligen talar emot att vi behåller specialdomstolar i Sverige. Vi menar att det vällovliga syftet att minska handläggningstiderna för förbuds- och åläggandemålen, som regeringen hävdar i propositionen, bättre tillgodoses genom att Marknadsdomstolen avskaffas och att domstolens samtliga arbetsuppgifter överförs till det allmänna domstolsväsendet.

Vi menar dock att om man överför Marknadsdomstolens arbetsuppgifter till det allmänna rättsväsendet, måste man givetvis också ta till vara den juridiska sakkompetens som har kommit att utvecklas vid Marknadsdomstolen. Det finns ju – jag vill erinra om det – möjligheter också för de allmänna domstolarna att anlita sådana experter och sakkunniga som kan biträda domstolsjuristerna inför avgörandena i målen.

Fru talman! Vi menar kort och gott att den huvudsakliga rättsskipningen bör äga rum i första instans. Specialdomstolar bör i princip avskaffas, och vi tycker att partssammansatta domstolar är en styggelse. Nu är ju inte Marknadsdomstolen någon partssammansatt domstol sedan början av 90-talet. Det motivet kan alltså inte användas i det fallet, men den är likväl att betrakta som en specialdomstol.

Fru talman! Mot den här bakgrunden yrkar jag bifall till den moderata och folkpartistiska reservationen i lagutskottets betänkande nr 6.

Anf. 124 KARIN OLSSON (s):

Fru talman! Att stärka konsumentens ställning är ett viktigt inslag i välfärdspolitiken. För mig som socialdemokrat är det viktigt att slå fast detta. Konsumenträtten är relativt ung, men den är mycket viktig.

Först på 70-talet kom de civilrättsliga lagar som stärker konsument-skyddet i enskilda köpsituationer. Ett exempel är konsumentköplagen. 1970 kom den första lagen som skyddar konsumenten mot otillbörlig marknadsföring. Konsumentombudsmannen fick uppdraget att övervaka marknaden och beivra överträdelser inom marknadsföringsområdet och fick således den dömande funktionen.

Marknadsföringslagen skärptes i mitten av 70-talet genom att den nya marknadsföringslagen byggdes upp kring tre vitessanktionerade generalklausuler. Dessa klausuler innebär att Marknadsdomstolen kan förbjuda marknadsföring som strider mot god affärssed. Den kan också ålägga näringsidkare att lämna viktig konsumentinformation, och den kan förbjuda försäljning av produkter som är otjänliga för sitt huvudsakliga ändamål.

Utgångspunkten var således att praxisbildning skulle ske genom Marknadsdomstolens avgöranden och genom konsumentmyndigheternas övervakande och förhandlande verksamhet. Denna praxisbildning skulle i sin tur påverka näringsidkarna.

Fru talman! 1995 antogs den marknadsföringslag som nu gäller, och den överensstämmer i stort med 1975 års lag. Det nya i den lagen var att det, vid sidan om generalklausulerna, infördes särskilda regler med konkreta förbud mot och krav på vissa marknadsföringsåtgärder. I dessa katalogregler upptas särskilda bestämmelser om t.ex. vilseledande reklam.

Överträdelser av de särskilda reglerna kan innebära att en näringsidkare ådöms en marknadsstörningsavgift. Det är en avgift som kan fastställas till lägst 5 000 kr och till högst 5 miljoner. Den får dock inte överstiga 10 % av näringsidkarens omsättning föregående räkenskapsår.

Marknadsdomstolen är en specialdomstol som dessutom handlägger mål och ärenden enligt konkurrenslagen, lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, produktsäkerhetslagen, konsumentförsäkringslagen, prisinformationslagen och konsumentkreditlagen, för att nämna några.

Det övergripande målet för domstolen är att på ett rättssäkert sätt och inom rimlig tid avgöra de mål och ärenden som domstolen har att handlägga. Domstolen skall också handlägga samt leda rättsutvecklingen och främja en enhetlig rättstillämpning inom det marknadsrättsliga området.

Redan vid lagens tillkomst ifrågasattes det tvåinstanssystem som infördes även för förbuds- och åläggandemål. På grund av detta ansåg lagutskottet att en utvärdering var nödvändig. Utredningsarbetet avbröts när det kom till utskottets kännedom att det inom Regeringskansliet pågick ett lagstiftningsarbete. Det är resultatet av det arbetet som vi skall debattera i dag.

Enligt propositionen skall mål om förbud och åläggande som huvudregel handläggas i Marknadsdomstolen som första och sista instans. Syftet är att snabbare kunna få ett avgörande i fråga om en viss marknadsföringsåtgärd strider mot de marknadsrättsliga bestämmelserna. Om kärke därefter samtidigt väcker en talan om marknadsstörningsavgift eller skadestånd med anledning av marknadsföringslagen skall emellertid en talan om förbud eller åläggande väckas vid Stockholms tingsrätt. Tingsrätten skall då meddela Marknadsdomstolen detta.

Dessutom föreslås en bestämmelse som innebär att Marknadsdomstolens dom eller slutliga beslut skall meddelas så snart som det är möjligt.

Vidare föreslås i propositionen att Marknadsdomstolens ordförande skall ges ökade befogenheter att ensam besluta i vissa frågor av mindre vikt.

Propositionen föreslår också att samarbetet mellan de nordiska länderna skall öka genom att t.ex. utdömda viten som enligt marknadsföringslagen har förelagts av Stockholms tingsrätt skall kunna överlämnas för att verkställas i Danmark, Finland, Island och Norge.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i lagutskottets betänkande 1998/99 nr 6 som också överensstämmer med propositionen. Samtidigt yrkar jag avslag på den reservation som finns från Moderaterna och Folkpartiet liberalerna.

Marknadsdomstolen är inte längre någon partssammansatt domstol, vilket också Henrik S Järell sade i sitt inlägg. Marknadsdomstolen är en specialdomstol, och specialdomstolarna anses besitta en särskild kompetens som kommer konsumenterna till del i slutändan, och det är bra.

Med hänvisning till det jag tidigare har sagt om återgång till systemet med Marknadsdomstolen som första och sista instans yrkar jag även avslag på det yrkandet i reservationen.

Anf. 125 HENRIK S JÄRREL (m):

Fru talman! Jag konstaterar bara att även i det allmänna domstolsväsendet äger ju praxisbildningen rum genom den allmänna rättstillämpningen. Marknadsdomstolen utgör kanske inte något specialundantag i den delen. Om man för över de här målen till det allmänna domstolsväsendet får vi en praxisbildning i den allmänna rättstillämpningen även där att luta oss emot.

Vi moderater tittade lite på Marknadsdomstolen häromåret. Vi såg på hur många mål man hade klarat och hur ärendebalansen var. Det visade sig att det var ganska hög balans av ärenden och det blev ganska dyra mål när man slog ut det anslag som låg på Marknadsdomstolen mot antalet avgjorda mål. Det visade sig att det rörde sig om mellan 35 000 och 50 000 per avgjort mål i Marknadsdomstolen, om jag minns rätt – jag kan minnas fel. Vi tyckte att det är relativt höga kostnader. Det är också ett skäl till att vi inte anser att Marknadsdomstolen fyller en effektivitetsfunktion med hänsyn till anslagna medel.

Anf. 126 KARIN OLSSON (s):

Fru talman! Henrik S Järell säger att det blir dyra mål. Men de mål som Marknadsdomstolen som specialdomstol har att besluta i måste också kunna avgöras på ett väldigt effektivt och bra sätt. Jag vet inte om det allmänna domstolsväsendet inte skulle kosta någonting. De experter som behövs måste vi i så fall ändå anlita, som Henrik S Järell sade.

Eftersom det nyligen har skett en utredning av domstolsväsendet genom Domstolskommittén och den inte har ansett att vi skall ta bort specialdomstolarna yrkar jag fortfarande bifall till hemställan i det betänkande vi har, på den grunden att konsumenten i Marknadsdomstolen skyddas på ett alldeles speciellt sätt.

Anf. 127 HENRIK S JÄRREL (m):

Fru talman! Visst kostar det att handlägga mål även inom allmänna domstolar. Bekymret i dag inom rättstillämpningen är ju att vi har rätt

Prot. 1998/99:53
10 februari

*Vissa ändringar i
marknadsföringslagen,
m.m.*

*Vissa ändringar i
marknadsföringslagen,
m.m.*

små resurser även till det allmänna domstolsväsendet, med den påföljden att ärenden där anhopas som inte blir avgjorda i tid. Sedan finns det andra bekymmer med delgivning osv. Det behövs alltså en allmän resursförstärkning till domstolsväsendet; det kan Karin Olsson ha rätt i.

Vi menar dock att ärenden av det här slaget i princip skall avgöras i första instans och att specialdomstolar, som sagt, egentligen inte bör se dagens ljus. Vi har en lite delad uppfattning här, och vi kommer väl inte längre i debatten.

Anf. 128 KARIN OLSSON (s):

Fru talman! Även om vi inte kommer längre i den här debatten vill jag säga att framför allt Henrik S Järrels sista inlägg tydligt visar att det skiljer stort mellan moderaternas och socialdemokraternas syn på konsumentens ställning. Utifrån konsumentens möjligheter att få sina frågor prövade tycker jag fortfarande att det är bra att vi har den specialdomstol som Marknadsdomstolen är.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

11 § Franchising

Föredrogs

Lagutskottets betänkande 1998/99:LU7
Franchising

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

12 § Upphovsrätt till musikaliska verk

Föredrogs

Lagutskottets betänkande 1998/99:LU8
Upphovsrätt till musikaliska verk

*Upphovsrätt till
musikaliska verk*

Anf. 129 HENRIK S JÄRREL (m):

Fru talman! Den här gången har vi väl träffat rätt.

Det här är ett betänkande som grundar sig på motioner som väckts under den allmänna motionstiden hösten 1998. Några av motionerna tar upp frågan om STIM. Vad är då STIM? STIM är föreningen Svenska tonsättares internationella musikbyrå. Det är en ekonomisk förening till vilken tonsättare och författare genom ett anslutningsavtal upplåter sina rättigheter till bl.a. offentligt framförande. Föreningen tecknar avtal med musikanvändare och inkasserar och fördelar ersättningen till rättighets-havarna.

Enligt STIM:s stadgar skall föreningens angelägenheter handhas av dess styrelse. Styrelsen består av nio ledamöter varav regeringen utser ordföranden och ytterligare två ledamöter. Övriga ledamöter utses av

föreningen Svenska tonsättare, föreningen Svenska kompositörer av populärmusik samt Svenska musikförläggareföreningen. Styrelsen är i princip beslutsför med sex ledamöter; dock skall alltid två av regeringen utsedda ledamöter vara närvarande.

I några av de motioner som väcktes i höstas, bl.a. i en moderatmotion, talas det om att det engagemang som staten har i STIM:s styrelse rimmar illa med den hårdnande attityd som STIM intar i förhållande till de ideella organisationerna. I en annan motion, en centermotion, talas det om att upphovsrätsorganisationerna numera är så välorganiserade och finansiellt starka att det inte längre finns några skäl för staten att vara engagerad i verksamheten. I en socialdemokratisk motion talas det om att de skäl som tidigare fanns för statligt engagemang i STIM inte är lika starka som tidigare. I stället kan man ifrågasätta om statens starka roll längre är befogad med hänsyn till att organisationerna själva är så starka.

Fru talman! Kulturutredningen föreslog i sitt betänkande, SOU 1995:84, att staten i framtiden inte skulle utse ordförande eller ledamöter i STIM:s styrelse. Enligt utredningen förlänade en sådan ordning organisationen ett drag av statlig instans som inte stämmer med dess roll som partsföreträdare för upphovsmännen. Dock föll denna utredning i glömska, och det resulterade i att någon förändring inte ansågs aktuell när regeringen bedömde utredningens slutsatser.

Nu vill vi från Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet samt Folkpartiet reservera oss mot ordningen att staten utser företrädare i STIM:s styrelse, just mot bakgrunden att de organisationer jag inledningsvis räknade upp är så starka rättighetsbevakare att staten egentligen inte behöver någon närmare insyn i förhållandena. Det var annorlunda under en uppbyggnadsfas.

Dock vill jag säga att inget hindrar att de i organisationen avtalsslutande parterna vänder sig till en fristående, opartisk person – kanske en högre domare typ regeringsråd eller justitieråd – för att få en juridisk klar kompetens som ordförande. Det är inget som hindrar det, även om regeringen inte formellt har att utse ordförande och två övriga ledamöter. Denna ordning går alltså att upprätthålla på frivillig bas om man ändå vill ha en opartisk ordförande med hög juristställning.

Sedan hävdar utskottets majoritet i betänkandet att det faktum att STIM också tillämpar internationella konventionsförpliktelser inte gör en statlig insyn i verksamheten genom styrelserepresentation mindre motiverad. Vi menar att den omständigheten att internationella konventioner skall tillämpas av STIM inte nödvändigtvis betyder att dessa tillämpas bättre bara därför att det sitter en statlig företrädare som ordförande eller två stycken som representanter i styrelsen.

Fru talman! Mot bakgrund av vad jag här har anfört yrkar jag bifall till reservationen till lagutskottets betänkande LU8, *Upphovsrätt till musikaliska verk*.

Anf. 130 ANDERS BERGLÖV (s):

Fru talman! Jag skall inleda mitt jungfruanförande i den svenska riksdagen med att yrka bifall till hemställan i lagutskottets betänkande nr 8. Samtidigt vill jag yrka avslag på den reservation som avgetts till betänkandet.

Prot. 1998/99:53
10 februari

*Upphovsrätt till
musikaliska verk*

Grunden för att Sverige och andra länder i vår värld har en upphovsrätt är att ge upphovsmän ett förmögenhetsrättsligt skydd, bl.a. för sina musikaliska verk. Lagstiftningen ger upphovsmannen en ensamrätt att utnyttja det skyddade verket ekonomiskt och ideellt. Detta gäller oavsett i vilket sammanhang verket framförs. De undantag som anges i lagstiftningen är i princip i samband med gudstjänst, undervisning eller sammanhang där framförandet av sådana verk inte kan anses vara det väsentliga. Det sistnämnda innefattar främst situationer av typen militärparader och demonstrationer men även begivenheter av typen marknader där musikinslaget inte kan anses vara det väsentliga.

I flera av de avgivna motionerna tas frågan om avgiften till STIM upp som ett problem för det enskilda föreningslivet.

Inledningsvis kan konstateras att de avgifter som arrangörer erlägger till upphovsmännen bestäms i särskilda avtal som ingås mellan arrangör och STIM. Avgiftens storlek är i sin tur baserad på arrangemangets storlek, främst i förhållande till hur många arrangemanget vänder sig till.

Av diskussionens tonläge kan man ibland få intrycket att detta skulle vara av avgörande betydelse för föreningslivets möjligheter att tillgodose människor med god musikkultur. I själva verket är oftast de avgifter som erläggs till upphovsmännen av begränsad storlek. Det kan t.o.m. sägas att dessa kostnader är avsevärt mindre än kostnaderna för de musiker som framför verken, i de fall sådana kostnader finns.

Ifrån socialdemokratiskt håll menar vi att man alltför ofta försöker vinna kortsiktiga politiska poäng genom att framställa de nuvarande avgiftsnivåerna som av avgörande betydelse för vårt musikaliska kulturliv. Tyvärr förs denna argumentation på bekostnad av de upphovsmän vilka genom lagstiftning fått ett förmögenhetsrättsligt skydd. Detta skydd har, enligt vad jag erfarit, samtliga politiska partier ställt sig bakom i samband med den förändring av upphovsrättslagstiftningen som skedde den 1 januari 1995.

Självklart skall föreningsliv och allmänhet på rimliga villkor kunna ta del av den musikskatt som svenska eller utländska kompositörer och musikskapare gett upphov till, men det skall ej ske till priset av en alltför detaljerad lagstiftning om dessa upphovsmäns rätt till ekonomisk ersättning för de egna verken.

Detta om avgiftsdelen, herr talman. Jag övergår nu till att kommentera den statliga styrelserepresentationen i STIM.

I en del motioner har yrkats att staten ej längre skall delta i STIM:s styrelsearbete. De borgerliga partierna har samfällt ställt sig bakom detta i en reservation mot föreliggande förslag från lagutskottet.

Av STIM:s stadgar framgår, som Henrik S Järrel mycket riktigt påpekar, att staten skall utse ordförande och två ytterligare styrelseledamöter i STIM:s styrelse. Skälen härtill är bl.a att STIM på detta sätt vill medverka till att allmänintresset ges insyn i och påverkan på STIM:s arbete för tillvaratagande av de egna medlemmarnas intressen.

Herr talman! Vi socialdemokrater ser statens representation i STIM:s styrelse som en god möjlighet att tillse att allmänhet och föreningsliv på rimliga villkor ges insyn i STIM:s arbete med frågor om musikalisk upphovsrätt. Den bidrar också till att motverka den relativa monopolställning som STIM intar på området musikalisk upphovsrätt. Statens

representanter kan vidare komplettera med juridisk sakkunskap på det upphovsrättsliga området i ett medborgarperspektiv.

Det skall också nämnas att STIM självt ser det som fördelaktigt att styrelsearbetet kompletteras med den mer oberoende bedömning som statliga representanter kan ge i frågor som berör allmänhet och upphovsmän.

Herr talman! Avslutningsvis yrkar jag återigen bifall till hemställan i lagutskottets betänkande nr 8.

Anf. 131 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Herr talman! Jag skall bara kommentera synpunkten att allmänintresset och insynen tillgodoses bäst, om staten utser representanter i styrelsen. Det är ändå så att STIM liksom de flesta andra ekonomiska eller ideella föreningar har att avge en årlig berättelse. Jag utgår från att det är möjligt även för företrädare för staten, i departement och annorstädes, att ta del av denna berättelse. Det kan alltså inte vara ett avgörande skäl till att staten måste utse ordförande och två andra ledamöter.

Anders Berglöv påstod vidare något som gjorde mig lite mer betänksam, nämligen att det faktum att staten utser ordförande och två andra ledamöter skulle motverka den monopolställning som STIM kan sägas inta på upphovsrättsområdet. Jag gissar att det snarare understryker ett slags monopolställning om staten lägger sig i genom att utse företrädare i en egentligen privaträttslig upphovsrättsorganisation. Det är väl snarast att understryka ett slags monopolställning. Insynen kan ju åstadkommas på annat sätt än genom officiella representanter.

Än en gång, Anders Berglöv: Organisationen kan ju, om den så vill, på frivillig grund vidtala någon högre domare att sitta som ordförande i styrelsen. Då får man en juridisk sakkompetens och en neutral person som kan hjälpa organisationen i juridiska spörsmål.

Anf. 132 ANDERS BERGLÖV (s) replik:

Herr talman! Vad gäller den relativa monopolställningen talas det i betänkandet om en marknadsdominans som ett av skälen till en statlig styrelserepresentation.

I betänkandet anges mycket tydligt tre kriterier för den statliga styrelserepresentationen. Det första är att allmänintresset på det här sättet kan finnas med i den relativa marknadsdominans som STIM har på det upphovsrättsliga området.

Det andra kriteriet har att göra med de internationella konventionsförpliktelser som Sverige och STIM har. Staten får en god möjlighet att skaffa sig en sakkunskap på detta område. Det gäller inte minst för oss politiker som här i kammaren har att fatta beslut om lagstiftning på det här området.

Det tredje kriteriet kan inte vara oviktigt, nämligen att staten och medborgarna på det här sättet kan få inflytande över något som torde vara av särskilt intresse för oss alla, nämligen en musikskatt och en fin musikkultur.

Anf. 133 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Herr talman! Det handlar fortfarande om att marknadsdominansen skulle få en motvikt, om staten utser ordförande och två andra ledamöter.

Vi anser inte det. Marknadsdominansen finns där, vare sig man vill det eller inte, genom konstruktionen med tre upphovsrättsorganisationer som bildar STIM.

Internationella konventioner tolkas varken sämre eller bättre med eller utan statligt utsedd ordförande eller statligt utsedda ledamöter i styrelsen. Glöm inte att STIM har egna jurister, som säkert är väl förfarna i att läsa konventioner.

Jag är i motsats till Anders Berglöv inte alldeles övertygad om att medborgarna och staten behöver något inflytande i upphovsrättstagarorganisationernas rätt att uppbära ersättning för utförd prestation.

Anf. 134 ANDERS BERGLÖV (s) replik:

Herr talman! Jag behöver inte återigen föredra de tre kriterier som finns. Jag ser det som ett fint och viktigt inslag att staten ges möjlighet att vara med i STIM:s styrelse. Grunden härtill är att STIM självt vill detta. Jag ser ingen anledning till att vi skall ändra den utgångspunkt som vi haft sedan tidigare i den här frågan.

Anf. 135 EWA LARSSON (mp):

Herr talman! Flera motionärer vittnar om en allt hårdare attityd från STIM:s sida gentemot folkrörelser och studieförbund, mot hembygdsföreningar och icke-kommersiella ideella organisationer. Den slutsats som en del motionärer drar är att samhället skall upphöra med sitt ansvar och i fortsättningen inte utse ledamöter i styrelsen.

Det går att dra en helt annan slutsats, nämligen att samhällets ansvar skall betonas. Om samhället inte står bakom den hårdnande attityden, borde väl detta markeras i styrelsen.

Såvitt jag förstår av motionärernas argumentation finns det i riksdagen en viss enighet om att 21 § tolkas för snävt och att folkrörelser och studieförbund missgynnas på ett otillbörligt sätt. Man vill alltså att benämningen icke-kommersiell verksamhet skall få en bredare tolkning. Det är ju vi här som sätter upp samhällets spelregler, och det gör vi av bakomliggande ideologiska skäl, inte därför att STIM vill det.

Det behövs kanske helt enkelt en ansiktslyftning. Marschmusik vid officiella högtider är kanske inte det mest aktuella icke-kommersiella utbudet i dag.

Jag håller med resonemanget från flera av motionärerna om att gränserna mellan ideellt och privat musikutnyttjande och kommersiellt musikutnyttjande behöver förtydligas. Annars skulle dagens missnöje inte finnas.

Jag vill i sammanhanget också påminna om den icke-kommersiella närradion och Öppna kanalen. De betalar också STIM-avgifter.

Sedan beslutet om kassettagift fattades här i kammaren är det än mer betydelsefullt med offentlig insyn och medverkan i STIM, anser jag.

Den "ostimmade" icke-kommersiella musiken, såsom t.ex. folkmusiken, kommer framöver att betala kassettagift och måste självklart få något tillbaka, eller hur? Detta är en het potatis att följa upp i lagutskottet.

Herr talman! I stället för att här i dag avskaffa det offentliga inflytandet i STIM borde de offentliga företrädarna verka för en vidgning och för en modernisering av verksamheten, självklart i nära samarbete med sina

internationella systerorganisationer. Om inte gränserna tydliggörs och om missnöjet inte upphör, då är det bättre att först utreda om det hela är som vi vill ha det innan vi avvecklar samhällets inflytande.

Prot. 1998/99:53
10 februari

*Upphovsrätt till
musikaliska verk*

Anf. 136 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Herr talman! Jag skall undvika att vi hamnar i en debatt om kassettavgiften. Vi har ju redan haft en sådan här i kammaren, som vi kan erinra oss. Vi ser det inte som en avgift, utan det är egentligen en dold skatt.

Vad jag ville säga till Ewa Larsson var närmast att jag tror att det var mycket befogat att STIM hade ett statligt inflytande under uppbyggnadsskedet, att staten förbehöll sig rätten att utse ordförande och kanske ytterligare några ledamöter. Men i dag har STIM nått en sådan marknadsdominerande ställning att man är ganska självgående och klarar sig relativt väl, vågar jag påstå, staten förutan.

Än en gång: Chansen och möjligheten finns att anlita en hög domare som ordförande, om man vill, utan att det för den skull åläggs regeringen att utse någon.

Sedan talar Ewa Larsson om en vidgning och en modernisering av STIM. Ja, jag är inte alldeles övertygad om att den vidgning och modernisering som i och för sig kan vara behövlig nödvändigtvis blir bäst med statliga företrädare i styrelsen. Det tror jag säkert att STIM:s egna representanter kan vara väl så skickade att åstadkomma.

Anf. 137 EWA LARSSON (mp) replik:

Herr talman! Det var flera punkter på en gång.

När det först gäller kassettavgiften delar jag Henrik S Järrels synpunkt. Det borde ha blivit ett beslut om en skatt vars intäkter staten hade kunnat fördela utifrån kulturpolitiska mål. I stället blev det en avgift. Nu är det viktigt att samhället har möjlighet att påverka hur intäkterna från den avgiften sedan skall användas, så att den icke-kommersiella musiken får del av dessa pengar.

Beträffande moderniseringen är det helt rätt. Det behöver inte bli bättre för att samhället är med, men ideologiskt tycker jag att det är rätt att samhället är med som företrädare för det icke-kommersiella, för folk-rörelser, studieförbund och hembygdsföreningar. Det kan finnas möjlighet att vidga begreppet och få en diskussion i styrelsen. Om det inte fungerar kommer vi från Miljöpartiet kanske så småningom att motionera om en utredning, så att vi kan tydliggöra här i kammaren vad pengar skall fördelas till och hur de skall fördelas.

Anf. 138 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Herr talman! Enligt Ewa Larsson skulle de icke-kommersiella intressena lättare kunna tillvaratas med statliga företrädare. Ja, jag tror inte att det nödvändigtvis måste vara på det sättet. Jag har förstått att STIM väl förmår hantera studieförbundens och hembygdsföreningars behov av tillgång till musik på ett upphovsrättsligt korrekt sätt. Det har i alla fall inte framställts som något större problem från STIM:s sida. Jag har svårt att se att det argumentet bättre skulle tillvaratas med statliga företrädare i styrelsen än utan.

Anf. 139 EWA LARSSON (mp) replik:

Herr talman! Nej, det är helt rätt. Det behöver inte bli bättre, men det finns möjlighet att utkräva ett ansvar, och det finns uppenbarligen ett missnöje i dag. Då tycker vi från Miljöpartiet att det kanske är lättare att utkräva ett ansvar av dem som är utsedda av regeringen.

Som Henrik S Järrel kommer ihåg diskuterade vi den här frågan mycket i kulturutredningen, hur länge det skulle vara representation av offentliga företrädare i STIM:s styrelse, om det skulle vara det framöver eller om STIM skulle vara självgående. Men eftersom det finns ett uppenbart missnöje i dag tycker vi inte att 21 § är tydlig att tolka.

Anf. 140 VIVIANN GERDIN (c):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till motion 1998/99:L803 av Eskil Erlandsson (c) m.fl., som rör representation i STIM och bifall till min reservation till lagutskottets betänkande.

STIM har nyligen firat 75-årsjubileum. Under dessa år har många upphovsmän kommit att ansluta sig till STIM.

Vi har tidigare också hört att STIM numera är en välorganiserad och finansiellt stark organisation. Dessutom är STIM en erkänt viktig verksamhet för att skydda upphovsmännens rättigheter till ersättning för sina alster. Därför anser vi i Centerpartiet att det inte längre finns något skäl för staten att utse ordförande och ledamöter i STIM:s styrelse. Den statliga representationen i styrelsen bör därför upphöra. Nuvarande ordning ger styrelsen en alltför stark myndighetskaraktär.

Under beredning av ärendet har det framkommit att STIM intagit en allt hårdare attityd gentemot ideella organisationer, studieförbund, och hembygdsföreningar. Bl.a. godtar STIM inte längre avtal med de centrala organisationerna.

Dessutom gör STIM sin egen tolkning av vilka arrangemang som skall omfattas av ersättning för den musik som framförs. STIM tolkar 21 § i upphovsrättslagen så, att musiken skulle vara det huvudsakliga inslaget vid alla arrangemang. Vid många tillställningar är musiken endast ett litet inslag.

Även studieförbunden drabbas. Efter förhandlingar har de känt sig tvungna att acceptera en tariffmodell som ger dem en avgiftshöjning med ca 4 ½ miljoner kronor. Studieförbunden bedriver ingen kommersiell verksamhet. De erhåller statliga och kommunala bidrag för sina verksamheter.

Nuvarande regler i upphovsrättslagen 21 § ger i dag möjligheter att fritt framföra verk, om framförandet inte är det huvudsakliga, om tillträdet är avgiftsfritt och om anordnandet sker utan förvärvssyfte. Tyvärr råder det i dag meningsskiljaktigheter om hur 21 § skall tolkas.

Vi i Centerpartiet anser att de ideella organisationerna utan vinstsyfte bör ha möjligheter att fritt framföra verk i enlighet med 21 § i upphovsrättslagen. De gränsdragningsproblem som finns bör därför överlämnas till rättstillämpningen. Det är också lagutskottets uppfattning. Vi från Centerpartiet kommer att bevaka frågan och återkomma om så behövs. Det finns otydligheter i tolkningarna i dag.

Herr talman! Lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är ju till för att de som har skapat ett verk skall ha ensamrätt över hur deras verk utnyttjas. Lagen är också till för att säkra musikerna och författarna inkomster av sitt konstnärliga skapande. För många av våra musiker skulle det vara fullständigt omöjligt att leva på sina inkomster om de inte genom upphovsrätten garanterades en inkomst – för många är det för övrigt omöjligt att leva av inkomsten ändå.

Folkpartiet menar att svenska kulturskapare i dag är alltför beroende av politiska beslut om bidrag. I stället borde de genom olika åtgärder ges möjlighet att i större utsträckning leva på inkomster från sitt eget kulturskapande.

Här finns naturligtvis en viss motsättning inbyggd. Det finns ju också ett allmänt intresse av att spela musik och att lyssna till sånger i olika sammanhang. Men lagen medger dock som sagt undantag för tillfällen när ersättning inte skall utgå. Det gäller detta att framförandet inte är det huvudsakliga innehållet i ett arrangemang eller om arrangemanget är avgiftsfritt, då ingen ersättning behöver utgå.

Det är naturligtvis mycket viktigt att bl.a. ideella föreningar har möjlighet att framföra sång och musik vid olika avgiftsfria tillställningar – något som flera motioner tar upp. Om det framöver visar sig att avtalen mellan STIM och de ideella organisationerna utvecklas på ett sätt som skapar onödigt krångel, kommer Folkpartiet att återkomma med förslag till förtydligande av lagstiftningen.

Däremot, herr talman, kan jag inte se någon anledning till att STIM, som är den dominerande organisationen för musikskapare, skall ha statlig ordförande och två statliga ledamöter. STIM:s uppgift är ju att bevaka musikers, tonsättares och författares intressen gentemot allmänhet och stat. Att staten då skall utse ledamöter stämmer inte med föreningens roll att företräda en part. Tvärtom ger det nästan föreningen en myndighetsprägel – något som bl.a. framfördes av kulturutredningen 1995 när den föreslog att staten inte skulle utse ordförande och ledamöter i STIM.

STIM är den dominerande organisationen i dag, men det står tonsättare och författare fritt att organisera sig i andra föreningar som vill bevaka deras intressen. Därför bör inte STIM särbehandlas med inslag av statligt inflytande. På den punkten ger motioner från Folkpartiet och flera andra partier övertygande argument.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservationen under mom. 2.

Herr talman! Jag vill i all enkelhet yrka bifall till motionen L803, yrkande 1, och till den reservation som är fogad till ifrågavarande betänkande. Jag vill göra det därför att 1995 avlämnade kulturutredningen sitt slutbetänkande som bekant är benämnt *Kulturpolitikens inriktning*. I detta betänkande finns det ett avsnitt som i sin tur är benämnt Eldsjälars betydelse och föreningslivets styrka. Där står att läsa ungefär följande: Verksamheter i det lokala kulturlivet står och faller med att enskilda människor på egen hand eller tillsammans med andra engagerar sig för kulturen. Det är deras olika insatser som är förutsättningen för mångfalden. Samtliga partier stod bakom denna lydelse, vilket också bekräftades senare här i riksdagen.

Det är enligt min mening angeläget att, som riksdagen tidigare har uttalat, de ideella organisationernas vilja att verka i sin bygd utan egen vinning tas till vara på ett för hela landets kulturutövning positivt sätt. Därav mitt bifall till hela motion L803.

Anf. 143 HARALD BERGSTRÖM (kd):

Herr talman! Jag skall fatta mig väldigt kort.

I detta betänkande finns det två moment, nr 1 och nr 2. Till moment två finns fogat en reservation, vilken jag vill yrka bifall till. Till moment ett finns ingen reservation fogad. Där hänvisas till ett flertal motioner. I motionen L801 finns ett yrkande nr 1, och i motionen L803 finns också ett yrkande nr 1. De båda är i stort sett sammanfallande. De båda yrkandena och de båda motionerna vill jag yrka bifall till. Jag gör det utifrån samma argument som Eskil Erlandsson använde nyss.

Jag vill till detta foga en egen erfarenhet. Jag har varit verksam som verksamhetschef i ett studieförbund och märkt av den hårdnande attityden hos STIM, som också utskottet talar om i betänkandet, att klämma åt just ideella föreningar som inte har någon vinning av utan en önskan om att med några sånger fylla ut ett program där huvuddelen av programmet är av en helt annan karaktär. Jag skulle kunna ge exempel på småföreningar med några fåtal medlemmar som är krävda på stora summor helt obilligt och där man från STIM:s sida helt enkelt hotar med kronofogden om de inte betalar. Det går inte att komma undan. Det är orimligt med ett sådant förhållande. Varken kulturlivet eller skapande musiker tjänar på ett sådant förhållande.

Alltså: Bifall till de båda motionernas yrkande 1, där de ideella föreningarna undantas.

Anf. 144 KJELL ELDENSJÖ (kd):

Herr talman! Med anledning av min partibroder Harald Bergströms anförande vill jag tala om Kristdemokraternas ståndpunkt i denna fråga.

Den första delen tar upp den huvudsakliga inriktningen när det gäller tillämpningen av upphovsrättslagen och de ideella organisationerna. Man kan naturligtvis ha en förståelse för att de ideella föreningarna, såsom hembygdsföreningar och liknande, kan känna det betungande att behöva betala STIM-avgifter vid en del arrangemang. Men upphovsrätten innebär ändå ett skydd, och STIM har till uppgift att bevaka detta skydd för upphovsmännens räkning. Därför måste de ideella föreningarna inom de lagstadgade ramarna genom förhandlingar med STIM komma fram till rimliga avtal.

I upphovsrättslagen sägs det att var och en får framföra utgivna verk offentligt om framförandet inte är det huvudsakliga, om tillträdet är avgiftsfritt och om anordnandet sker utan förvärvssyfte. Det borde alltså finnas goda möjligheter för parterna, i detta sammanhang ideella föreningar och STIM, att komma fram till en samsyn och avtal i denna fråga. Om detta ändå inte går – det kan ju finnas gränsdragningsproblem – bör tvisterna överlämnas för rättstillämpning så att det blir prejudikat i frågan.

Utskottet var enigt i denna del. Jag vill alltså yrka bifall till utskottets hemställan i denna del, medan jag vill yrka bifall till reservationen när det gäller STIM:s styrelse.

Anf. 145 HARALD BERGSTRÖM (kd):

Herr talman! Jag kan hålla med Kjell Eldensjö om detta, men det funkar ju inte riktigt så i verkligheten.

En sådan förening som jag nu tänker på ville inte tala med eller komma fram till avtal med STIM. Dess centrala organisation hade heller inget avtal. Det enda som föreningen hade kunnat göra var helt enkelt att låta det hela gå till domstolsprövning, men det orkade inte föreningen med – alltså åkte man på att betala. Det hade kanske varit nyttigt med ett prejudicerande utslag i en domstol som hade fastställt vad som menas med det huvudsakliga syftet med en sammankomst.

Jag har också kritik mot att utskottet inte har lyssnat till t.ex. Folkrorelserådet, som jag vet begärde att få uppvakta utskottet under behandlingen av ärendet. De blev nekade ett företräde, en uppvaktning, medan däremot utskottet självt lyssnade till STIM. Det hade varit nyttigt, tror jag, för utskottet att lyssna på Folkrorelserådets företrädare.

Anf. 146 KJELL ELDENSJÖ (kd):

Herr talman! Jag vill ju hävda att man inte i ett läge där parter inte kan komma överens när man har förhandlingar samtidigt kan sätta i gång med nya lagstadgningar. Jag tycker nog ändå att det är upp till parterna att försöka komma överens. Sedan är det väl också så att en hembygdsförening ingår i en större sammanslutning. I så fall kan man hjälpa till så att det inte enbart drabbar en enskild förening. Det är ju naturligtvis till gagn för hela rörelsen att man får prejudikat om det nu skulle gå till en rättstillämpning.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

13 § Vissa fastighetsrättsliga frågor, m.m.

Föredrogs

Lagutskottets betänkande 1998/99:LU9
Vissa fastighetsrättsliga frågor, m.m.

Anf. 147 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd):

Herr talman! Jag vill bara kort uttrycka en tillfredsställelse med att vi i utskottet är överens om ett tillkännagivande när det gäller att komma till rätta med de fastighetsbedrägerier som har förekommit. Jag vill också understryka vikten av att regeringen när man tittar på det här inte alltför mycket beaktar omsättningsintresse, vilket normalt sett brukar innebära att man inte vidtar särskilt ingripande åtgärder för att säkerställa att affärstransaktioner dokumenteras på ett otvetydigt sätt. Det är ju det som är problemet när man söker lagfart, att man på en enkel handling underskriven av parterna kan få lagfart utan att det på något sätt bestyrks av något offentligt inslag.

Så jag tycker att man förutom vad justitieministern har sagt, att bara skicka en underrättelse i lagfartsärendet, också skall överväga om inte

Prot. 1998/99:53
10 februari

*Upphovsrätt till
musikaliska verk*

*Vissa fastighets-
rättsliga frågor, m.m.*

köpehandlingarna skall bestyrkas inför notarius publicus – i vart fall när det gäller fastigheter med större värde – på sätt som sker ute i Europa.

Anf. 148 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! Eftersom jag har fått en känsla av att utskottet avser att avsluta det här före kl. 18 tänker jag hålla mig ganska kort. Jag tänker bara koncentrera mig på den reservation som är avlämnad i det här ärendet. Den handlar om den fastighetsmäklarlag som trädde i kraft den 1 oktober 1995. Den har ju utvärderats av utskottet under förra mandatperioden. Vissa förändringar har ju skett, och kommer att ske, när det gäller den här lagen. Men i den reservation som Moderaterna och kd har i betänkandet om den förändring av fastighetsmäklarlagen som innebär att fastighetsmäklaren skall agera som oberoende mellanman, där anser reservanterna att denna nya bestämmelse har skapat mer osäkerhet än klarläggande. I reservationen står detta också vid utskottets utvärdering.

Men majoriteten i utskottet anser att det är förenligt med god fastighetsmäklarsed att mäklaren skall vara just oberoende mellanman. Det är ju det förtydligandet som har skapat en klarhet för mäklarna och som förtydligar utskottets avsikt med lagen.

I reservationen står det också att i utskottets utvärdering av fastighetsmäklarlagen redovisas problem när det gäller tillämpningen av den nya lagen. Det gäller förbudet om självinträde och mäklarens möjlighet att agera som ombud. Men hur jag än har tittat i alla papper, utvärderingar och sådant kan jag inte hitta vad det är för problem. Ingenstans står det vad det är för problem med självinträde och med mäklarens möjlighet att agera som ombud. Det är inga mäklare som har hört av sig. Men Rolf Åbjörnsson kanske kan sprida ljus över vad det är för problem. Om det inte finns någon riktig grund här tycker jag att det är bra lättvindigt att göra en ändring i lagen, alltså om man inte kan få beskrivet vilka problem det faktiskt finns med den nya lagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på reservationen.

Anf. 149 TANJA LINDERBORG (v):

Herr talman! Jag har begärt ordet i det här ärendet för att uttrycka min glädje över den breda majoritet som trots allt finns bakom betänkandet. Jag vill också passa på att uttrycka min glädje över att ett enigt utskott ställt sig bakom ett par motioner från fyra av kammarens nya ledamöter. Det tycker jag är väldigt roligt.

Jag känner också ett behov av att ta upp den här reservationen som finns från Moderaterna och Kristdemokraterna. Den förbryllar mig något. Jag gör det utifrån att jag satt i den arbetsgrupp som utvärderade fastighetsmäklarlagen. Det var ett mycket omfattande och seriöst arbete som vi utförde i den gruppen. Jag har en känsla av att vi faktiskt vände på varenda sten. Men vi hittade inga som helst omständigheter som gav oss någon anledning att överväga ändringar i den då nya fastighetsmäklarlagen.

Det som reservanterna främst vänder sig mot är just bestämmelsen i lagen om att fastighetsmäklaren skall agera som opartisk mellanman precis som Marianne Carlström sade. Denna fråga diskuterades mycket

ingående under själva lagstiftningsarbetet liksom vid utskottsbehandlingen och senare också av utvärderingsgruppen.

Den här regeln är egentligen bara ett förtydligande av vad som följer av begreppet god fastighetsmäklarsed. Den har kommit till för att det helt enkelt fanns ett behov av att tydliggöra mäklarens roll. För i själva uppdraget ligger ju att mäklaren skall sammanföra två parter som i sin tur skall sluta avtal med varandra. Det tycker jag och Vänsterpartiet förutsätter opartiskhet från den som agerar som mellanman.

Frågans kärna är egentligen huruvida fastighetsmäklaren skall sträva efter att tillgodose både säljarens och köparens intresse eller i stället bevaka uppdragsgivarens, vilket i regel är säljaren, intresse. Ur ett konsumentperspektiv tycker jag att det är självklart att mäklaren skall vara opartisk. För när man köper ett hus eller en lägenhet är det förmodligen den största investering som man någonsin gör i sitt liv. Då är det viktigt, och då måste man kunna lita på, att mäklaren är opartisk. Som en konsekvens av det tycker jag att det måste finnas en uttrycklig regel om detta i lagen. Därför yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationen.

Jag tycker ändå att det skulle vara ganska klädsamt om reservanterna kunde ge ett enda exempel på vad det är som är så fantastiskt obehagligt med den princip som nu finns inskriven i lagen. Jag välkomnar att få ett exempel på detta.

Anf. 150 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Jag hade egentligen inte tänkt säga så mycket om den här reservationen för egen del, eftersom jag gjorde det under den förra mandatperioden. Jag tänkte att det kunde räcka, men det kanske det inte gör.

Den principiella invändningen är att det är svårt att vara opartisk när man har en uppdragsgivare. Det strider mot uppdragets natur. Men det hindrar inte att man, när man utövar sitt uppdrag, uppträder på ett korrekt sätt.

Nu kan detta vara en subtil nyans, vilket jag är oerhört medveten om. Men det är i alla fall den distinktionen som är orsaken till att jag och andra med mig har ställt oss tveksamma till att man i lagen skall skriva in denna opartiskhet. Man skulle erkänna att om man har ett uppdrag så är man sin huvudman trogen men att man ändå kan uppträda korrekt och sanningsenligt och naturligtvis skall göra det. Det är grunden till denna reservation.

Anf. 151 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! Det var trevligt att höra vad Rolf Åbjörnsson sade, men det gav ju inte mycket. Jag har inte hört en enda mäklare tala om att detta är ett problem. Vad är det för problem för en mäklare att vara opartisk? Är det inte bra att man kan ge bra besked till båda parter? Det tycker jag att konsumenterna har rätt att kräva. Dessutom tycker jag att det är konstigt att jag inte får svar på det som jag trodde var huvudpunkten, nämligen självinträdet och vad det är för problem med detta. Det är ju en av huvudbitarna, och det kommer ju också fram, skriver man vid utskottets utvärdering. Men fortfarande får jag inget svar på det. Visst är det lite märkligt?

Prot. 1998/99:53
10 februari

*Vissa fastighets-
rättsliga frågor, m.m.*

Anf. 152 TANJA LINDERBORG (v):

Herr talman! Jag hörde att Rolf Åbjörnsson sade att mäklaren skall vara sin huvudman trogen. Huvudmannen i det här fallet är ju ofta säljaren, och det var precis det som var min misstanke, nämligen att mäklaren i så fall företräder så att säga den starkare parten. I fråga om detta råder det naturligtvis en klar ideologisk skillnad mellan våra partier.

I reservationen står det ungefär att bestämmelsen i själva verket har skapat mer osäkerhet än klarläggande och att den sedan den kom in i lagen inte har inneburit några förbättringar.

Jag har inte fått några förklaringar till vilka försämringar det är fråga om och inte heller ett enda exempel på vad det är som är så problematiskt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

14 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Proposition

1998/99:41 Ändringar i brottsskadelagen

15 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 9 februari

1998/99:339 av *Barbro Westerholm* (fp) till justitieministern
Giltighet i Sverige av adoption i annat land

1998/99:340 av *Mona Berglund Nilsson* (s) till socialministern
Läkemedelskostnader

1998/99:341 av *Rolf Olsson* (v) till socialministern
Försörjningsstödet

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 16 februari.

Anmälades att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 10 februari

1998/99:255 av *Margareta Viklund* (kd) till miljöministern
Miljöstationer
1998/99:270 av *Ulla Hoffmann* (v) till finansministern
Jämställdhetsdirektivet och den ekonomiska vårpropositionen
1998/99:285 av *Ulla-Britt Hagström* (kd) till statsrådet Mona Sahlin
Estonia
1998/99:286 av *Dan Ericsson* (kd) till socialministern
Ersättning till lobotomerade från 1940- och 1950-talet
1998/99:289 av *Lars Ångström* (mp) till miljöministern
Aluminiumburkar
1998/99:292 av *Sofia Jonsson* (c) till näringsministern
Individuella serienummer i mikroprocessorer
1998/99:299 av *Mats Odell* (kd) till finansministern
Statsbudgetens utgiftstak för år 2000 och 2001
1998/99:300 av *Yilmaz Kerimo* (s) till finansministern
Tumba bruk
1998/99:302 av *Charlotta L Bjälkebring* (v) till statsrådet Ulrica Messing
Dopingjouren vid Huddinge sjukhus
1998/99:303 av *Lennart Gustavsson* (v) till näringsministern
Ökad kompetens i geovetenskap
1998/99:304 av *Marianne Samuelsson* (mp) till socialministern
Behandlingsmöjligheter för missbrukande kvinnor
1998/99:305 av *Marietta de Pourbaix-Lundin* (m) till socialministern
Rätt till ledighet för familjehemsföräldrar
1998/99:308 av *Marietta de Pourbaix-Lundin* (m) till jordbruksministern
Trålfiske nära kusten
1998/99:311 av *Rolf Gunnarsson* (m) till näringsministern
Väganslagen
1998/99:312 av *Rolf Gunnarsson* (m) till justitieministern
Utnyttjande av polisens resurser
1998/99:313 av *Cristina Husmark Pehrsson* (m) till socialministern
Assistansersättningen
1998/99:314 av *Helena Bargholtz* (fp) till justitieministern
Godmansinstitutet
1998/99:315 av *Lilian Virgin* (s) till statsrådet Maj-Inger Klingvall
Arbetskadeförsäkringen
1998/99:316 av *Sinikka Bohlin* (s) till statsrådet Maj-Inger Klingvall
Utbetalning av bostadsbidrag
1998/99:317 av *Inger Strömbom* (kd) till justitieministern
Polisens arbetsuppgifter
1998/99:319 av *Maggi Mikaelsson* (v) till jordbruksministern
Renbetesskador på åkermark
1998/99:322 av *Maggi Mikaelsson* (v) till jordbruksministern
Icke renskötande samers rätt

1998/99:323 av *Johan Lönnroth* (v) till näringsministern
Försäljningen av Volvo
1998/99:324 av *Åke Sandström* (c) till näringsministern
Trafikansvaret för Holmön
1998/99:326 av *Dan Kihlström* (kd) till utbildningsministern
Männen och kunskapslyftet
1998/99:328 av *Ulla-Britt Hagström* (kd) till utbildningsministern
Tilldelning av högskoleplatser
1998/99:329 av *Carina Moberg* (s) till miljöministern
Finansiering av projekt rörande byggd miljö och stadsplanering
1998/99:330 av *Johan Pehrson* (fp) till finansministern
Regler för reavinstbeskattning
1998/99:331 av *Yvonne Ångström* (fp) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Arbetsmiljölagen
1998/99:333 av *Eva Flyborg* (fp) till näringsministern
Affären mellan Telia och Telenor
1998/99:334 av *Eva Arvidsson* (s) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Emotionell intelligens

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 16 februari.

17 § Kammaren åtskildes kl. 17.43.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 1 § anf. 8 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 42 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 5 § anf. 81 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. 12 § anf. 130 (delvis) och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ANDERS FORSBERG

/Barbro Nordström

1 § Utrikespolitisk debatt	1
Anf. 1 Utrikesminister ANNA LINDH (s)	1
Anf. 2 GÖRAN LENNMARKER (m)	9
Anf. 3 LARS OHLY (v)	13
Anf. 4 INGRID NÄSLUND (kd)	17
Anf. 5 MARIANNE ANDERSSON (c)	19
Anf. 6 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp)	23
Anf. 7 MARIANNE SAMUELSSON (mp)	26
Anf. 8 Utrikesminister ANNA LINDH (s)	29
Anf. 9 GÖRAN LENNMARKER (m)	31
Anf. 10 LARS OHLY (v)	33
Anf. 11 INGRID NÄSLUND (kd)	34
Anf. 12 MARIANNE ANDERSSON (c)	35
Anf. 13 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp)	37
Anf. 14 MARIANNE SAMUELSSON (mp)	38
Anf. 15 Utrikesminister ANNA LINDH (s)	40
Anf. 16 GÖRAN LENNMARKER (m)	41
Anf. 17 LARS OHLY (v)	41
Anf. 18 INGRID NÄSLUND (kd)	42
Anf. 19 MARIANNE ANDERSSON (c)	42
Anf. 20 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp)	43
Anf. 21 MARIANNE SAMUELSSON (mp)	43
Anf. 22 BERTIL PERSSON (m)	44
Anf. 23 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	46
Anf. 24 BERTIL PERSSON (m) replik	46
Anf. 25 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	46
Anf. 26 BERTIL PERSSON (m) replik	47
Anf. 27 VIOLA FURUBJELKE (s)	47
Anf. 28 BERTIL PERSSON (m) replik	49
Anf. 29 VIOLA FURUBJELKE (s) replik	49
Anf. 30 BERTIL PERSSON (m) replik	49
Anf. 31 VIOLA FURUBJELKE (s) replik	50
Anf. 32 INGRID NÄSLUND (kd) replik	50
Anf. 33 VIOLA FURUBJELKE (s) replik	50
Anf. 34 INGRID NÄSLUND (kd) replik	50
Anf. 35 VIOLA FURUBJELKE (s) replik	51
Anf. 36 LISELOTTE WÅGÖ (m)	51
Anf. 37 MURAD ARTIN (v)	53
Anf. 38 MARGARETA VIKLUND (kd) replik	55
Anf. 39 MURAD ARTIN (v) replik	55
Anf. 40 MARGARETA VIKLUND (kd) replik	55
Anf. 41 MURAD ARTIN (v) replik	55
Anf. 42 LENA EK (c)	55
Anf. 43 VIOLA FURUBJELKE (s) replik	57
Anf. 44 LENA EK (c) replik	57
Anf. 45 VIOLA FURUBJELKE (s) replik	58

Anf. 46	LENA EK (c) replik.....	58
Anf. 47	PER LAGER (mp)	58
Anf. 48	ULF NILSSON (fp) replik	60
Anf. 49	PER LAGER (mp) replik	60
Anf. 50	ULF NILSSON (fp) replik	60
Anf. 51	PER LAGER (mp) replik	60
Anf. 52	CARINA HÄGG (s).....	61
Anf. 53	HENRIK LANDERHOLM (m).....	63
Anf. 54	URBAN AHLIN (s) replik.....	65
Anf. 55	HENRIK LANDERHOLM (m) replik.....	65
Anf. 56	URBAN AHLIN (s) replik.....	66
Anf. 57	HENRIK LANDERHOLM (m) replik.....	66
Anf. 58	ELVER JONSSON (fp)	66
Anf. 59	JAN ERIK ÅGREN (kd).....	68
Anf. 60	URBAN AHLIN (s)	70
Anf. 61	STEN TOLGFORS (m)	72
Anf. 62	MARGARETA VIKLUND (kd).....	75
Anf. 63	PÄR AXEL SAHLBERG (s)	77
Anf. 64	BERTIL PERSSON (m) replik	79
Anf. 65	PÄR AXEL SAHLBERG (s) replik.....	79
Anf. 66	BERTIL PERSSON (m) replik	80
Anf. 67	PÄR AXEL SAHLBERG (s) replik.....	80
Anf. 68	KENT HÄRSTEDT (s)	80
2 §	Justering av protokoll	82
3 §	Anmälan om fördröjda svar på interpellationer	82
4 §	Hänvisning av ärende till utskott	83
	Meddelande om samlad votering	83
5 §	Sekretess för vissa uppgifter hos uppdragsmyndigheter	83
	Konstitutionsutskottets betänkande 1998/99:KU9	83
Anf. 69	INGER RENÉ (m)	83
Anf. 70	INGVAR SVENSSON (kd).....	84
Anf. 71	PER LAGER (mp)	85
Anf. 72	BRITT-MARIE LINDKVIST (s).....	85
Anf. 73	INGER RENÉ (m) replik	86
Anf. 74	BRITT-MARIE LINDKVIST (s) replik	86
Anf. 75	INGER RENÉ (m) replik	86
Anf. 76	BRITT-MARIE LINDKVIST (s) replik	87
Anf. 77	PER LAGER (mp) replik	87
Anf. 78	BRITT-MARIE LINDKVIST (s) replik	87
Anf. 79	PER LAGER (mp) replik	87
Anf. 80	BRITT-MARIE LINDKVIST (s) replik	88
Anf. 81	HELENA BARGHOLTZ (fp).....	88
Anf. 82	BRITT-MARIE LINDKVIST (s).....	88
Anf. 83	HELENA BARGHOLTZ (fp).....	89
	(Beslut fattades efter 7 §.)	89
6 §	Ändring i miljöbalken	89
	Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 1998/99: MJU8	89
	(Beslut fattades efter 7 §.)	89
7 §	Vallagsfrågor	89

Konstitutionsutskottets betänkande 1998/99:KU17	89
Anf. 84 MATS EINARSSON (v).....	89
Anf. 85 INGVAR SVENSSON (kd)	90
Anf. 86 MARIANNE ANDERSSON (c)	91
Anf. 87 HELENA BARGHOLTZ (fp).....	92
Anf. 88 PER LAGER (mp).....	93
Anf. 89 MATS BERGLIND (s)	93
Anf. 90 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	96
Anf. 91 MATS BERGLIND (s) replik	96
Anf. 92 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	96
Anf. 93 MATS BERGLIND (s) replik	96
Anf. 94 MATS EINARSSON (v) replik.....	96
Anf. 95 MATS BERGLIND (s) replik	97
Anf. 96 MATS EINARSSON (v) replik.....	97
Anf. 97 MATS BERGLIND (s) replik	97
Anf. 98 INGVAR SVENSSON (kd) replik.....	97
Anf. 99 MATS BERGLIND (s) replik	98
Anf. 100 INGVAR SVENSSON (kd) replik.....	98
Anf. 101 MATS BERGLIND (s) replik	98
Anf. 102 MARIANNE ANDERSSON (c) replik.....	99
Anf. 103 MATS BERGLIND (s) replik	99
Anf. 104 MARIANNE ANDERSSON (c) replik.....	100
Anf. 105 MATS BERGLIND (s) replik	100
Anf. 106 BARBRO JOHANSSON (mp).....	100
Anf. 107 STEN ANDERSSON (m)	101
Anf. 108 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	102
Anf. 109 STEN ANDERSSON (m) replik.....	103
Anf. 110 TALMANNEN.....	103
Anf. 111 STEN ANDERSSON (m) replik	103
Anf. 112 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	103
Anf. 113 STEN ANDERSSON (m) replik.....	103
Anf. 114 PER LAGER (mp) replik	103
Anf. 115 STEN ANDERSSON (m) replik.....	103
Anf. 116 PER LAGER (mp) replik	104
Anf. 117 STEN ANDERSSON (m) replik.....	104
Anf. 118 STEN TOLGFORS (m).....	104
Beslut	105
KU9 Sekretess för vissa uppgifter hos uppdragsmyndigheter	105
MJU8 Ändring i miljöbalken.....	106
KU17 Vallagsfrågor	106
Beslut om uppskjuten votering	108
8 § Hemlig teleavlyssning, m.m.....	108
Justitieutskottets betänkande 1998/99:JuU10.....	108
(Beslut skulle fattas den 17 februari.).....	108
9 § Ett nytt offentligt rättssystem	108
Justitieutskottets betänkande 1998/99:JuU11	108
Anf. 119 INGEMAR VÄNERLÖV (kd).....	108
Anf. 120 MORGAN JOHANSSON (s).....	109

	(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	110
10 §	Vissa ändringar i marknadsföringslagen, m.m.	110
	Lagutskottets betänkande 1998/99:LU6	111
Anf. 121	HENRIK S JÄRREL (m)	111
Anf. 122	TALMANNEN	111
Anf. 123	HENRIK S JÄRREL (m)	111
Anf. 124	KARIN OLSSON (s)	111
Anf. 125	HENRIK S JÄRREL (m)	113
Anf. 126	KARIN OLSSON (s)	113
Anf. 127	HENRIK S JÄRREL (m)	113
Anf. 128	KARIN OLSSON (s)	114
	(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	114
11 §	Franchising	114
	Lagutskottets betänkande 1998/99:LU7	114
	(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	114
12 §	Upphovsrätt till musikaliska verk	114
	Lagutskottets betänkande 1998/99:LU8	114
Anf. 129	HENRIK S JÄRREL (m)	114
Anf. 130	ANDERS BERGLÖV (s)	115
Anf. 131	HENRIK S JÄRREL (m) replik	117
Anf. 132	ANDERS BERGLÖV (s) replik	117
Anf. 133	HENRIK S JÄRREL (m) replik	117
Anf. 134	ANDERS BERGLÖV (s) replik	118
Anf. 135	EWA LARSSON (mp)	118
Anf. 136	HENRIK S JÄRREL (m) replik	119
Anf. 137	EWA LARSSON (mp) replik	119
Anf. 138	HENRIK S JÄRREL (m) replik	119
Anf. 139	EWA LARSSON (mp) replik	120
Anf. 140	VIVIANN GERDIN (c)	120
Anf. 141	ULF NILSSON (fp)	121
Anf. 142	ESKIL ERLANDSSON (c)	121
Anf. 143	HARALD BERGSTRÖM (kd)	122
Anf. 144	KJELL ELDENSJÖ (kd)	122
Anf. 145	HARALD BERGSTRÖM (kd)	123
Anf. 146	KJELL ELDENSJÖ (kd)	123
	(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	123
13 §	Vissa fastighetsrättsliga frågor, m.m.	123
	Lagutskottets betänkande 1998/99:LU9	123
Anf. 147	ROLF ÅBJÖRNSSON (kd)	123
Anf. 148	MARIANNE CARLSTRÖM (s)	124
Anf. 149	TANJA LINDERBORG (v)	124
Anf. 150	ROLF ÅBJÖRNSSON (kd)	125
Anf. 151	MARIANNE CARLSTRÖM (s)	125
Anf. 152	TANJA LINDERBORG (v)	126
	(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	126
14 §	Bordläggning	126
15 §	Anmälan om frågor för skriftliga svar	126
16 §	Anmälan om skriftliga svar på frågor	127
17 §	Kammaren åtskildes kl. 17.43.	128

Elanders Gotab, Stockholm 1999